

Osnivač:
MINISTARSTVO
PROSVJETE I KULTURE
NR CRNE GORE

Prvi broj publikovan:
15. JANUARA 1949.

DOBITNIK
„OKTOIHA“ 1998.

Prosvjetni rad

List crnogorskih prosvjetnih, kulturnih i naučnih radnika

„GRLICA“, prva crnogorska periodična publikacija (Cetinje, 1835–1839)

„PROSVJETA“, prvo crnogorsko pedagoško glasilo (Cetinje, 1889–1901)

Broj 61

OKTOBAR 2022.

ISSN 0033-1686

ПРОСВЈЕТНИ РАД

VEPRIMTARIA ARSIMORE

EDUCATION REPORTER

U fokusu:

*Intervju s ministarkom nauke i tehnološkog razvoja
prof. dr Biljanom Šćepanović*

ZADRŽATI MLADE ADEKVATNOM PAŽNJOM DRŽAVE PREMA NAUČNOISTRAŽIVAČKOJ I INOVAČIONOJ DJELATNOSTI

Str. 2

*Književni klubovi iz Podgorice i Nikšića
već godinama afirmišu mlade autore*

STASAVANJE NOVE GENERACIJE CRNOGORSKIH KNJIŽEVNIKA

Str. 16

U galeriji „Risto Stijović“ promovisana publikacija „Rimski grad Dokleja“

REZULTAT RADA TIMA IZUZETNIH STRUČNJAKA

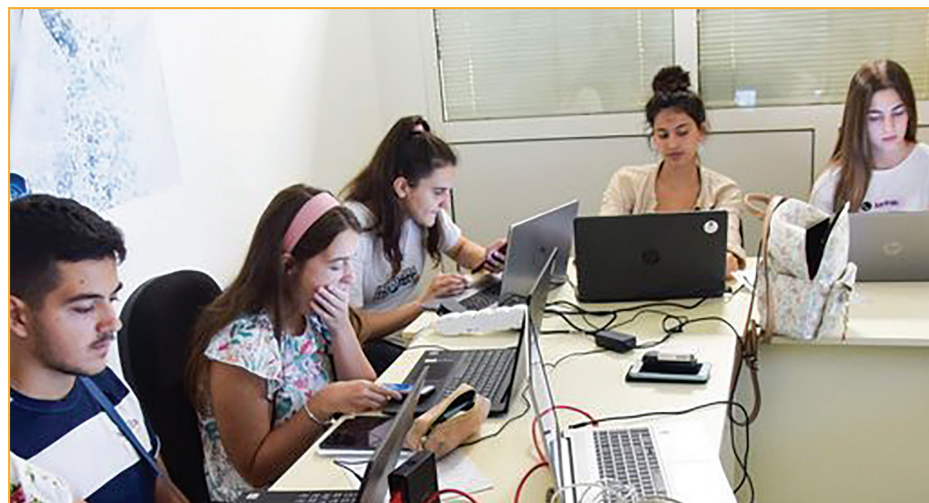

Str. 23

TEMA BROJA:

RAD S NADARENOM DJECOM

Pokušali smo da saznamo kako se na raznim nivoima školovanja otkrivaju potencijalno nadarena djeca, kako se njihova nadarenost pravilno usmjerava, te kako ona može doprinijeti ličnom, ali i društvenom razvoju

Str. 4

Osnovne škole obilježile Evropski dan jezika

KVIZOVI, RADIONICE, BRZALICE...

Str. 19

*Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica promovisao knjigu
dr Nedžada Ibrahimovića (ČI) TALAC LIRSKE PJESME*

DRAGOCJENA POMOĆ PRAKTIČARIMA

Str. 22

INTERVJU: Ministarka nauke i tehnološkog razvoja prof. dr Biljana Šćepanović

ZADRŽATI MLADE ADEKVATNOM PAŽNJOM DRŽAVE PREMA NAUČNOISTRAŽIVAČKOJ I INOVACIONOJ DJELATNOSTI

- **Kao osnovnu potrebu ovog resora istakla bih neophodnost povećanja ulaganja u nauku na nacionalnom nivou, koje je u periodu iza nas bilo minimizirano**
- **Još jedna značajna potreba ovog resora jeste i rad na strateškim i normativno-pravnim aktima, kojima smo se posvetili. Takođe radimo na inoviranju baza i registara NI djelatnosti (portal Naučna mreža Crne Gore, statistički podaci itd.,**
- **U društvima i ekonomijama kakva je crnogorska, idealno bi bilo postojanje ministarstva koje će objediniti resore nauke, inovacija i visokog obrazovanja, budući da se najintenzivnija i najobimnija naučnoistraživačka djelatnost realizuje upravo u ustanovama visokog obrazovanja, odnosno da je bavljene naučnoistraživačkom djelatnošću i podrazumijevano i obavezujuće za kadar ustanova visokog obrazovanja**
- **Želim svakom da toliko voli svoju profesiju i nalazi zadovoljstvo u njoj, da joj se, po prestanku funkcije, vraća mirno i srećno, kao što će biti u mom slučaju**

Nakon pauze od godinu i po, Crna Gora je opet prepoznala značaj resora nauke, ali ovog puta u zajedništvu sa resorom inovacija. Sumirajući dosadašnje rezultate rada, rekli ste da je period od kada je osnovan taj resor pa do sada kratak da se uradi sve neophodno, ali dovoljan da se prepoznaju potrebe, složne po prioritetima i stvore uslovi za njihovo rješavanje. Šta ste prepoznali kao potrebe? Koje su prioritete?

Četrdeset treća Vlada Crne Gore je prepoznala značaj nauke, istraživanja i inovacija za razvoj cjelokupnog društva koji, da bi bio uspješan i održiv, mora biti zasnovan na znanju. Stoga je posebna pažnja posvećena ovom resoru, prvenstveno kroz formiranje samostalnog Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja (MNTR), koje ima primarni zadatak da prepozna potrebe naučnoistraživačke i inovacione zajednice i kreira uslove za njihovo rješavanje. Kao osnovnu potrebu ovog resora istakla bih neophodnost povećanja ulaganja u nauku na nacionalnom nivou, koje je u periodu iza nas bilo minimizirano. Stoga smo, u saradnji sa Ministarstvom finansija, odmah prionuli da obezbijimo sredstva u državnim budžetu za nacionalne naučnoistraživačke aktivnosti i uspjeli da ih uvećamo gotovo dvostruko. Ova sredstva će biti raspodijeljena zajednici preko konkursa za nacionalne projekte i za doktorska istraživanja, koji će uskoro biti objavljeni.

Ulaganje u ovaj resor na nacionalnom/državnom nivou je neophodno i radi nauke u samoj državi, radi omogućavanja našim ljudima i institucijama da se na domaćem terenu i uz domaća sredstva pripreme i postanu konkurentni na međunarodnom planu, ali i radi međunarodnih partnera i fondova, koji nas ne mogu smatrati ozbiljnim saradnikom ako nismo spremni da i sami ulažemo u nauku. Stoga sada osmišljavamo i neke nove modele finansiranja naučnoistraživačke djelatnosti na državnom nivou.

Još jedna značajna potreba ovog resora jeste i rad na strateškim i normativno-pravnim aktima, kojima smo se posvetili. Takođe radimo na inoviranju baza i registara NI djelatnosti (portal Naučna mreža Crne Gore, statistički podaci itd.).

To je, u najkraćem, ono što smo prepoznali kao prioritete potrebe resora nauke u pojedinim njegovim segmentima koji nisu adekvatno sagledani i tretirani u periodu iza nas, te se sada trudimo da im damo vjetar u

leđa. Uz sve te nove aktivnosti, nastavljamo rad na (re)licenciranju naučnoistraživačkih ustanova, kao i uspješnoj promociji različitih međunarodnih programa i projekata, odnosno pružanje podrške domaćim istraživačima i ustanovama da se uključe u Horizont Evropa, COST, bilateralne projekte saradnje Crne Gore sa Italijom, Austrijom, Slovenijom itd., IPA projekte, saradnju sa institucijama kao što su IAEA, CERN, EMBL i sl.

Što se tiče oblasti inovacija, možemo se pohvaliti lijepo uređenim državnim ekosistemom i razvijenom državnom inovacionom infrastrukturom, koji dobijaju sve pohvale i podršku od međunarodnih partnera. Uvijek nas navode kao ugledni primjer, ne samo u regionu, već i šire – prva smo država van EU koja je usvojila Strategiju pametne specijalizacije (S3) i sve prateće elemente za njeno uspješno sprovođenje. Pratimo ih, revidiramo i unapređujemo u skladu sa potrebama zajednice, uz dobru međuresornu saradnju i partnerstvo sa ostalim ministarstvima, privredom i NVO sektorom. Vrijedno radimo da zadržimo ovakav trend.

Poslije pauze od dvije godine organizovali ste festival „Dani nauke i inovacija“. Na koji način ste nauku približili široj javnosti?

Kompletan tim MNTR je, nakon dvogodišnje pauze, sa ogromnim entuzijazmom ušao u pripremu ove značajne manifestacije, tokom koje smo namjeravali da nauku i inovacije približimo najširoj javnosti na najjednostavnije, najinteresantnije i najdostupnije načine. Sve ono što je moguće „iznijeti“ iz naučnoistraživačkih ustanova, sedlili smo u netipične prostore (na ulice, trgovu, u parkove, galerije, tržne centre, sportske centre, škole itd.), širom Crne Gore, u želji da nauka i inovacije dođu do ljudi raznih uzrasta i interesovanja. Za ono što nije moguće realizovati van laboratorija i istraživačkih centara, otvorili smo vrata tih prostora svima zainteresovanima, da dođu i posjete istraživače, da vide i osjete šta i kako oni rade.

Željeli smo da pokažemo i prikažemo nauku i inovacije svima, a prevashodno onima koji još nisu (u potpunosti) otkrili njihove čari. Stoga smo osmislili bogat i raznovrstan program – izložbe, radionice, treninge, obuke, filmove, kvizove, predavanja, prezentacije, igre, sajmove, panel-diskusije, okrugle stolove, konferencije, posjete laboratorijama i još mnogo toga, uključujući i bluz-konzert naučnika iz CERN-a.

Koliko se i sama naučna/inovaciona zajednica uželjela ovoj manifestaciji, govori izuzetan odziv kompletne zajednice da nam pomogne u organizaciji manifestacije, koja nije bila predviđena inicijalnim programom rada, kao ni budžetom ovog resora. Stoga dugujemo ogromnu zahvalnost svim domaćim i međunarodnim partnerima, pokrovitelju manifestacije – brendu FiveG, kao i TV emiterima, koji su nam mnogo pomagali u njegovom promovisanju.

Da li se i u čemu ovogodišnja manifestacija razlikuje od dosadašnjih?

Kao glavne razlike bih istakla sledeće:

- uključivanje segmenta inovacija, čime je nekadašnji festival „Otvoreni dani nauke“, održan već devet puta u Crnoj Gori, ove godine u svom jubilarnom 10. izdanju prerastao u „Dane nauke i inovacija“;
- svojevrsan rekord u broju crnogorskih gradova u kojima su realizovani pojedini festivalski sadržaji – čak 12 gradova;
- činjenicu da ovogodišnji festival oslikava zajedništvo MNTR i brojnih partnera, da nam pokazuje šta je sve moguće postići kad udružimo snage i radimo skupa.

U julu je počelo crnogorsko predsjedavanje Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), koje će trajati do juna iduće godine. Šta to znači za Crnu Goru kao državu i za ovdašnju naučnu zajednicu?

Ovo predsjedavanje mnogo znači našoj državi, uključujući njenu naučnu i inovacionu zajednicu. MNTR se uključilo u predsjedavanje inicijativi za intenziviranje saradnje u regionu kroz SEEIST – projekat uspostavljanja Međunarodnog instituta za održive tehnologije na prostoru jugoistočne Evrope. Radi se o infrastrukturi za istraživanje u oblasti biomedicine i kancer terapiju pomoću protونا i teških jona, koja je danas jedna od najmodernijih i najefikasnijih metoda liječenja velikog broja tumora. Ovo je projekat konzorcijuma 10 država (Crna Gora, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Sjeverna Makedonija, Kosovo, Albanija, Bugarska i Grčka), pred kojima je veoma ozbiljan i dugoročan zadatak uspostavljanja instituta koji će biti od ogromnog značaja za region, ali i šire.

Koja je uloga resora na čijem ste čelu u dijelu inovacionih zakona?

Uloga MNTR u dijelu inovacionih zakona je veoma

Biljana Šćepanović rođena je 10. aprila 1973. godine u Titogradu, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju, kao đak generacije. Uz diplomu „Luča I“, dobitnik je brojnih nagrada na republičkim i saveznim takmičenjima (arhitektura i građevinarstvo, fizika, matematika). Završila je i nižu muzičku školu (harmonika).

Na Građevinski fakultet Univerziteta „Veljko Vlahović“ u Titogradu upisala se školske 1991/92. godine. Kao student druge godine dobila je nagradu „19. decembar“. Diplomski rad pod nazivom „Projekat konstrukcije rešetkastog čeličnog pješačkog mosta preko rijeke Lim, u Štitarima, kod Berana“ odbranila je 1996. godine, sa ocjenom 10. Prosječna ocjena u toku studija na konstruktivnom smjeru je 9,79, što je bio i najveći ostvareni prosjek od osnivanja Građevinskog fakulteta u Titogradu 1980. godine.

Poslediplomske studije Građevinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Odsjek za konstrukcije, Smjer - tehnička mehanika i teorija konstrukcija, upisala je školske 1996/97. godine. Ispite je položila sa prosječnom ocjenom 10. Magistarski rad „Ekscentrično lokalno opterećeni I-nosači – eksperimentalno-teorijska analiza“, rađen pod mentorstvom prof. dr. Branislava Čorića, odbranila je 21. marta 2003. godine i stekla zvanje magistra tehničkih nauka.

Doktorsku disertaciju pod nazivom „Analiza ekscentrično lokalno opterećenih čeličnih I-nosača“ radila je paralelno na Građevinskom fakultetu UCG i na Građevinskom fakultetu Univerziteta u Granadi (UGR). Mentori su prof. dr Duško Lučić, UCG, i prof. dr Luisa María Gil Martín, UGR. Odbranom održanom 25. maja 2010. godine na UCG stekla je zvanje doktora tehničkih nauka Univerziteta Crne Gore, kao i zvanje doktora nauka Univerziteta u Granadi.

Kao stipendista Ministarstva nauke Crne Gore (INVO/HERIC projekat – nacionalna stipendija za izvrsnost), tokom 2016/17. godine je završila postdoktorske studije iz oblasti čeličnih, aluminijumskih i drvenih konstrukcija na Građevinskom fakultetu Univerziteta u Granadi, pod mentorstvom prof. dr. Luisa Marie Gil Martín.

Od 2001. godine je realizovala nekoliko studijskih boravaka na evropskim univerzitetima i institutima u sklopu različitih programa međunarodne univerzitetske saradnje, kao student poslijediplomskih i doktorskih studija, gostujući istraživač ili gostujući predavač.

Od 2011. do 2013. godine bila je član Centra mladih naučnika u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti.

Čita, piše i govori engleski jezik. Koristi i španski i njemački jezik.

Od decembra 1996. godine radi na Građevinskom fakultetu UCG, u Podgorici, najprije kao saradnica, a od januara 2004. godine kao asistentkinja na Katedri za materijale i konstrukcije.

Od januara 2008. godine je saradnik u nastavi UCG na grupi predmeta Metalne i Drvene konstrukcije. Na Građevinskom fakultetu i na Arhitektonskom fakultetu je izvodila vježbe. Osim vježbi, počev od školske 2002/03. godine učestvovala je u izvođenju predavanja na tim fakultetima.

Odlukom Senata Univerziteta Crne Gore, br. 08–454, od 31. 3. 2011. god., izabrana je u akademsko zvanje docent Univerziteta Crne Gore. Odlukom Senata Univerziteta Crne Gore, br. 03–3807, od 8. 12. 2016. god., izabrana je u akademsko zvanje vanredni profesor Univerziteta Crne Gore. Godine 2010. je imenovana za koordinatorku za međunarodnu saradnju Građevinskog fakulteta UCG. U periodu od 2011. do 2016. godine bila je prodekan za međunarodnu saradnju Građevinskog fakulteta UCG, a od 2016. godine šefica je Kancelarije za nauku i međunarodnu saradnju Građevinskog fakulteta UCG. Od 2019. godine je prodekanica Građevinskog fakulteta UCG.

Član je Komisije za magistarske studije Građevinskog fakulteta UCG od 2014. godine, a predsjednica od 2019. godine. Predsjednica je Komisije za doktorske studije Građevinskog fakulteta UCG od 2017. godine. Predsjednik je Komisije za mobilnost studenata i nastavnika Građevinskog fakulteta UCG od 2018. godine. Od oktobra 2016. godine do aprila 2019. godine je bila rukovodilac studijskog programa Građevinarstvo na Građevinskom fakultetu UCG. Od septembra 2015. godine do maja 2017. godine je bila predstavnik Građevinskog fakulteta u Vijeću Senata UCG za prirodne i tehničke nauke. U periodu 2009–2011. godina je bila predsjednica Asocijacije saradnika i studenata postdiplomskih i doktorskih studija Univerziteta Crne Gore. Od juna 2016. godine je član Odbora za doktorske studije Univerziteta Crne Gore.

značajna, budući da smo ministarstvo nadležno za inovacije i implementaciju zakona koji uređuju ovu oblast: Zakon o inovacionoj djelatnosti i Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija. Oba zakona su relativno mlada i primjenjuju se odskoro, tako da njihovu implementaciju pratimo sa posebnom pažnjom, i već smo pokrenuli konsultacije sa inovacionom zajednicom radi unapređenja zakonskih rješenja, prevashodno u domenu podsticaja razvoju inovacija.

Bitno je da naglasimo i koliko nam je na ovom planu značajna saradnja sa ostalim resorima i institucijama državne uprave, bez čijeg aktivnog učešća nije moguća primjena zakona za oblast inovacione djelatnosti. U tom smislu, ojačana je saradnja MNTR i Ministarstva finansija, kao i Uprave prihoda i carina, kroz različita radna tijela, koja će doprinijeti efikasnijoj implementaciji zakonskih rješenja, na uzajamno zadovoljstvo svih zainteresovanih strana.

O prvom crnogorskom naučno-tehnološkom parku već dugo se priča u javnosti. Kada će on biti završen?

Naučno-tehnološki park Crne Gore je već formiran, u institucionalnom smislu. Predstoji mu odgovarajuće kadrovsko popunjavanje u pripremi za funkcionisanje u punom kapacitetu, za što je neophodno i da ova veoma značajna ustanova državne inovacione infrastrukture dobije svoju kuću. Radovi na objektu NTP CG napreduju odgovarajućom dinamikom, tako da za koji mjesec očekujemo završetak građevinskih radova, te opremanje objekta, kako bi u prvoj polovini 2023. godine mogao da otvori vrata svojim prvim korisnicima.

Na čelu ste novog sastava Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju. Koji su ciljevi i zadaci tog Vladinog tijela?

Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju je ključno savjetodavno tijelo Vlade Crne Gore koje upravlja inovacionom djelatnošću, kroz ostvarivanje saradnje organa državne uprave, jedinica lokalne samouprave, privrede i drugih subjekata, tj. svih aktera u sistemu inovacija koji moraju biti uključeni u proces kreiranja i implementacije inovacione politike. Savjet je uspješno počeo da radi u novom sastavu u julu ove godine, usvojen je njegov plan rada do kraja tekuće godine, a formirane su, i nedavno započele svoj rad, Međuinstitucionalna S3 grupa i inovacione oblasti pametne specijalizacije, kao dva veoma važna segmenta institucionalnog okvira za inovacije i pametnu specijalizaciju.

Govoreći o rezultatima rada, nedavno ste izjavili da je lansiran novi S3 sajt, kao rezultat saradnje Ministarstva i UNDP-a. Koji je njegov doprinos u oblasti inovacija i pametne specijalizacije?

S obzirom na to da se radi o savremenoj platformi, na kojoj svi zainteresovani za oblast inovacija i pametne specijalizacije mogu naći raznovrsne i detaljne informacije iz ove oblasti, smatramo da je doprinos novog S3 sajta razvoju ove oblasti veoma značajan. Sajt je moderno dizajniran, omogućava intuitivno i jednostavno korišćenje, a na njemu su dostupni strateški i normativno-pravni dokumenti, brojne instrukcije i opisi procedura, svi konkursi za finansiranje (iz državnog budžeta) ne samo inovacione, već i naučnoistraživačke

djelatnosti, značajni linkovi i poveznice za druge portale i institucije itd. Interesantan segment novog sajta su i uspješne S3 priče, za koje vjerujemo da, kao realno iskustvo, mogu biti veoma inspirativne budućim korisnicima različitih programa implementacije S3 i akterima ovog koncepta razvoja našeg društva.

Crna Gora je prva država van EU koja je usvojila Strategiju pametne specijalizacije (S3). Šta to znači za našu zemlju i domaću naučnoistraživačku zajednicu?

Usvajanjem S3 strategije, 2019. godine, Crna Gora se u oblasti politike inovacija opredijelila za koncept pametne specijalizacije, čime je ona postala ključni element naše ekonomske politike. Ovaj EU koncept podrazumijeva da se sva četiri sektora – javna uprava, akademska zajednica, privreda i civilno društvo – okupljaju na zajedničkom zadatku kreiranja ključnih prioriteta razvoja države i implementacije strategije dugoročnog ekonomskog rasta zasnovanog na inovacijama i znanju. S3 prioritete oblasti Crne Gore su: Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; Energija i održiva životna sredina; Održivi i zdravstveni turizam i Informativno-komunikacione tehnologije, kao horizontalni prioritet u funkciji razvoja prethodna tri (vertikalna) prioriteta.

Identifikacijom ključnih prioriteta, raspoloživi programi podrške na nacionalnom nivou usmjeravaju se i fokusiraju na S3 prioritete, čime se ostvaruje efekat povezivanja investicionih prioriteta, osnaživanje razvoja zajednice, ali i otvaranje mogućnosti prekograničnog i međunarodnog umrežavanja sa državama koje imaju ista ili slična fokusna područja.

Nedavno je prilikom priče o izradi zakona o vladi bilo riječi da se resor nauke opet spoji sa prosvjetom? Šta mislite o tome?

Vjerujem da je već iz odgovora na prvo pitanje dovoljno jasno koliko je razvoj nauke bio usporen u prethodnom periodu, dok je nauka bila u sklopu Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta. Crna Gora je 2011. godine prepoznala značaj nauke i pažnje koja joj mora biti posvećena, izdvajanjem ovog resora u samostalno Ministarstvo nauke, tako da je naša nauka imala izvrstan uzlazni trend u periodu do 2020. godine. Nažalost, sada smo svjesni koliko se njeno spajanje sa prosvjetom (i ostalim resorima u MPNKS) negativno odrazilo na nauku i nacionalnu naučnoistraživačku djelatnost, te vjerujem da će i ubuduće donosioci odluka biti svjesni koliko je značajno ne dovoditi nauku u inferioran položaj u odnosu na sam po sebi veoma kompleksan resor prosvjete, spajanjem u zajedničko ministarstvo, u kojem će problematika i izazovi prosvjete uvijek imati prednost u odnosu na nauku.

U društvima i ekonomijama kakva je crnogorska, idealno bi bilo postojanje ministarstva koje će objediniti resore nauke, inovacija i visokog obrazovanja, budući da se najintenzivnija i najobimnija naučnoistraživačka djelatnost realizuje upravo na ustanovama visokog obrazovanja, odnosno da je bavljenje naučnoistraživačkom djelatnošću i podrazumijevano i obavezujuće za kadar ustanova visokog obrazovanja.

Na koji način država može zadržati mlade, talentovane ljude u zemlji i animirati one koji su studirali u inostranstvu da se vrate i primijene svoja znanja u Crnoj Gori?

Kao što često ističemo u MNTR, recept je prilično jednostavan: stvorimo dobre uslove za rad u naučnoistraživačkoj i inovacionoj djelatnosti, adekvatno nagradimo taj rad i time, uz ono što nudi naše podneblje u smislu ljepote života i uživanja u njemu, imamo sjajne uslove kojima možemo zadržati mlade, pa ih čak i vratiti u Crnu Goru iz nekih drugih sredina.

Polazište za sve ovo sadržano je u odgovoru na prethodno pitanje – adekvatna pažnja države prema naučnoistraživačkoj i inovacionoj djelatnosti, koja će biti vidljiva kroz valjano sistemsko bavljenje ovim resorom i odgovarajuće nacionalno ulaganje u njega.

Bili ste član Centra mladih naučnika Crnogorske akademije nauka i umjetnosti. Kakva iskustva nosite iz angažmana u tom tijelu?

Članstvo u Centru mladih naučnika CANU je divno iskustvo. Znam da ovo mišljenje dijele kolege sa kojima sam istovremeno bila u Centru, a vjerujem da isto važi i za mlađe generacije. Svi smo mi u svojim naučnim i akademskim karijerama „zatvoreni“ u svoju struku, pa čak i uže – u svoju specijalnost. Okruženi smo kolegama sličnih istraživačkih interesovanja – zajedno radimo, zajedno smo na konferencijama, sa njima razmjenjujemo iskustva. Međutim, u Centru smo funkcionisali u atmosferi multidisciplinarnosti i uživali u tome! Iako nismo mogli u potpunosti i do detalja da razumijemo naučni rad kolega drugih struka, te da u tom smislu pratimo jedni druge, upravo u takvim uslovima smo savladali veliki izazov: kako svoj rad približiti

i pojasniti kolegama ostalih struka, kako sebe i svoja istraživanja predstaviti nekome ko o svemu tome ne zna i ne može znati dovoljno. Veoma nam je značajna bila spoznaja da smo, uz svu raznolikost struka, zapravo svi jako slični, sa gotovo istim životnim iskustvima na putu bavljenja naukom, te smo stoga naišli na izuzetno međusobno razumijevanje. Kao posebnu dragocjenost ovog iskustva, želim da istaknem ne samo poznanstva sa izuzetnim ljudima, već i prijateljstva koja razvijamo i nježujemo godinama.

Imate iskustva i u radu u nastavi sa studentima Građevinskog i Arhitektonskog fakulteta. Profesura ili biti na čelu resora nauke u izvršnoj vlasti?

Voditi resor nauke i inovacija u izvršnoj vlasti je izuzetna čast, pogotovo za osobu koja je član naučne zajednice Crne Gore i ovom funkcijom dobija priliku da pomogne svojoj djelatnosti i svojoj zajednici u svojoj državi. Ovo je za mene dragocjeno iskustvo, čiji ću značaj vjerovatno u potpunosti moći da sagledam tek sa neke vremenske distance, i zahvalna sam za priliku da ga steknem.

Ipak, kad govorimo o ličnim izborima, profesura – to sam ja, u cijelom svom radnom vijeku. Funkcije dođu i prođu, potrudite se i date sve od sebe da im odgovorite dok traju, a potom se vraćate svojoj stalnoj profesiji, što su za mene profesura, naučnoistraživački rad i inženjerstvo. Tu sam na svom terenu i želim svakom da toliko voli svoju profesiju i nalazi zadovoljstvo u njoj, da joj se, po prestanku funkcije, vraća mirno i srećno, kao što će biti u mom slučaju.

Olga Đuričković

Institucionalna podrška nadarenim učenicima

STVARANJE SISTEMSKIH USLOVA

■ Zakonskim, podzakonskim aktima i strategijama predviđena obaveza škola da rade sa darovitim đacima. Izrađeni novi instrumenti za njihovo identifikovanje u sistemu obrazovanja. Organizovane obuke nastavnika, pripremljeni vodiči. Svaki predmetni program sadrži smjernice za rad sa njima

Nadareni učenici zahtijevaju kontinuiranu sistemsku podršku. Zato je važno da im se posvete svi – od institucija koje kreiraju obrazovnu politiku do praktičara u školama i vrtićima.

Potreba za podrškom talentovanim učenicima prepoznata je u Crnoj Gori i predviđena kao obavezna zakonskim, podzakonskim aktima i strategijama.

Kako kažu u Ministarstvu prosvjete, Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju definisano je da škola ima obavezu da talentovanim učenicima prilagodi metode i oblike rada, da ih uključi u dodatnu nastavu i druge oblike individualnog i grupnog rada. Vlada Crne Gore usvojila je 2020. godine Program za razvoj i podršku talentovanim učenicima (2020–2022) čiji je opšti cilj stvaranje sistemskih uslova za kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje i vaspitanje talentovanih učenika.

„Izrađeni su novi instrumenti za identifikovanje darovitih učenika u sistemu obrazovanja kroz set od 11 instrumenata za procjenu nadarenosti u raznim oblastima. U skladu s tim uslijedila je izrada Priručnika za rad sa talentovanim učenicima, u kojem su objedinjene informacije koje se odnose na proceduru identifikacije darovitih učenika (skale), uputstva za njihovu primjenu i interpretaciju rezultata, protokoli koji usmjeravaju i prate rad sa ovim učenicima. Dominantno su rađene aktivnosti osnaživanja nastavnika kroz obuke, primjenu Vodiča, praćeno je iskustvo i praksa nastavnika. COVID-19 je limitirao eksperimentalne i praktične aktivnosti.

Sprovedene su edukativne praktične radionice za talentovane osnovce i srednjoškolce iz elektronike i robotike, u oblasti likovne darovitosti, s afinitetima prema gitari kao instrumentu, podsticano istraživačko iskustvo u prirodnim naukama“, ističe iz ovog resora.

Takođe dodaju da su za srednjoškolce organizovana takmičenja po razredima, za I i II razred i za III i IV razred. Zbog situacije sa virusom COVID-19, virtualni organizator su bile države – administratori na međunarodnom nivou, a takmičenja su održavana u virtualnom formatu u centrima odobrenim od strane tih zemalja. Kroz javni konkurs dodijeljene su nagrade u iznosu od 500 eura za 16 učenika i 16 nastavnika umjetničkih škola, 101 učenika i 109 nastavnika osnovnih škola i 104 učenika i 83 nastavnika srednjih škola. Takođe, nagradu iz Fonda za kvalitet i talente dobilo je 90 učenika, dobitnika jednog od prvih tri mjesta na državnom takmičenju u znanju u organizaciji Ispitnog centra, kao i međunarodnih takmičenja u koordinaciji Ispitnog centra. Preporuke su bile takve da nijesu organizovana takmičenja u oblasti umjetnosti.

Raspisan je i konkurs za pribavljanje rukopisa za priručničku literaturu namijenjen nastavnika, ali nije bilo prijavljenih.

Evidentiranje talenata

Ministarstvo prosvjete uvelo je 2020. godine novi modul u MEIS sistem koji podrazumijeva da odjeljenjske starješine evidentiraju talente i njihova učešća na raznim takmičenjima, odnosno unose podatke o talentima i sklonostima djece na kojima je potrebno raditi i koje je potrebno podsticati.

„Urađen je protokol za identifikaciju i praćenje pedagoško-razvojnih mjera. Usljed v. d. statusa direktora nije realizovano godišnje razmatranje Unije direktora na ovu temu. Škole evidentiraju podatke, rezultati sa državnih takmičenja utiču na upis u naredni nivo obrazovanja.

U cilju podrške i dodatnog podsticaja nastavnika i talentovanih učenika, Ministarstvo prosvjete je, nakon izmjena Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju 2017. godine, formiralo Fond za unapređenje kvaliteta nastave i talente. Fond je bio namijenjen učenicima osnovnih i srednjih škola, nastavnicima predmetne nastave kao i školama. Način i kriterijumi su propisani Pravilnikom o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava za unapređenje kvaliteta nastave i talente.

Konkursi za dodjelu nagrade učenicima i nastavnicima posljednji put su raspisani 2020. godine. Nagrade su se dodjeljivale za postignuti uspjeh u školskoj 2019/2020. godini“, ukazuju iz ovog resora.

Izmjenama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju 2021. godine formiran je Fond za podršku talentima. Sredstva iz Fonda koriste se za nagrađivanje talentovanih učenika, podršku projektima, za nabavku opreme, učila, edukativnih kompleta, stručne i naučnopopularne literature, organizaciju istraživačkih kampova, radionica sa praktičnim vježbama i eksperimentima i učešće učenika na međunarodnim takmičenjima, organizovanje smotri i konkursa za mlade i istraživače.

Evaluacija i samoevaluacija kvaliteta podrške

I Zavod za školstvo posvećuje dosta pažnje radu sa talentima.

Kako kaže Anita Marić, savjetnica za inkluzivno obrazovanje, svaki predmetni program sadrži smjernice za rad sa darovitim učenicima koje se odnose na proširivanje ili produbljivanje sadržaja u skladu sa ishodom učenja, sposobnostima i interesovanjima učenika. Nastavnici sa istaknutim rezultatima u radu s tim đacima podstaknuti su da izrade programe za stručno usavršavanje nastavnika. Povećan je broj akreditovanih kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika za rad sa s tom djecom. Tokom prethodne tri godine realizovana su savjetovanja za uprave škola o kreiranju školske politike obrazovanja nadarenih učenika. Udruženje psihologa Crne Gore izradilo je Skale za njihovu procjenu. Većina škola vodi evidenciju

Ministarstvo prosvjete

Anita Marić

i ima bazu podataka o tim učenicima koja je formirana na osnovu rezultata dobijenih na školskim takmičenjima. Organizovani su timovi za podršku i praćenje rada sa darovitim učenicima koji su izradili plan podrške na osnovu kojeg sprovede aktivnosti i o njima izvještavaju Zavod za školstvo. Nadzornici Zavoda za školstvo tokom redovnog nadzora vrše evaluaciju kvaliteta podrške darovitim učenicima. I u procesu samoevaluacije škola postoje indikatori koji prate podršku tim đacima (realizacija redovne nastave, dodatne nastave i sekcija slobodnih aktivnosti).

Ona ocjenjuje da nastavnici pokazuju interesovanje za rad sa nadarenim učenicima, što potvrđuje anketa koju je sproveo Zavod za školstvo u saradnji sa Centrom za stručno obrazovanje. Evidentno je da je izmijenjeni režim rada škola (česte promjene u organizaciji, učenje od kuće, rad sa odjeljenjem podijeljenim u dvije grupe, nastavni čas od pola sata) uticao na to da se aktivnosti iz plana ne realizuju u dovoljnoj mjeri. Problemi na koje ukazuju timovi za podršku nadarenima su nedostatak vremena i sredstava u školi da bi se radu s tim đacima mogla posvetiti pažnja.

„Učenici su prema procjenama ispitanika veoma zainteresovani za dodatne zadatke, literaturu, problemske situacije. Različiti su stavovi osnovnih i srednjih škola po pitanju motivacije učenika, da li je unutrašnja ili samo spoljašnja. Nastavnicima

treba kontinuirano pružiti podršku u tome da redovno planiraju rad sa njima, u dnevnim pripremama, u mjesečnim, tj. planovima realizacije ishoda učenja, kao i u planu dodatne nastave. Potrebno je da svaka škola posmatra svoje nadarene učenike kao izuzetan potencijal i resurs koji bi trebalo sistemski podsticati i osnaživati“, ističe Anita Marić.

Pomoć srednjim stručnim školama

Za rad sa nadarenim đacima srednje stručne škole dobijaju pomoć od Centra za stručno obrazovanje.

Kako kaže Vjera Mitrović-Radošević, savjetnica u Odjeljenju za istraživanje i razvoj kvalifikacija u ovoj obrazovnoj instituciji, prema Programu za razvoj i podršku nadarenim učenicima za 2020–2022. godinu sprovedene su brojne aktivnosti u cilju osnaživanja škola da identifikuju, prate i podržavaju napredovanje tih đaka. U školama su formirani timovi za podršku nadarenim učenicima koji na godišnjem nivou prave svoje školske planove i prate realizaciju aktivnosti. Centar za stručno obrazovanje prati rad školskih timova uvidom u školske planove i izvještaje o realizaciji koje škole šalju.

„Nažalost, izmijenjeni način rada škola u prethodne dvije godine dosta je onemogućio realizaciju brojnih aktivnosti. To nam potvrđuju i rezultati upitnika koji smo u saradnji sa

Vjera Mitrović-Radošević

Zavodom za školstvo sproveli u posljednjem kvartalu prošle školske godine. Nastava u trajanju od 30 minuta je stavljala nastavnike u nezavidnu poziciju da bi mogli da posebno vrijeme posvete nadarenim učenicima. Preporuka je bila da se učenici što manje zadržavaju u školi, da se što manje okupljaju i sl., tako da nije bilo moguće realizovati onoliko vannastavnih i slobodnih aktivnosti koliko su škole planirale. Očekujemo da se u ovoj školskoj godini to stanje izmijeni“, navodi ona.

Veoma je važno da se nadareni đaci identifikuju na vrijeme. Zato je osnovna škola najvažnija stepenica.

„Skale za identifikaciju učenika koje su napravljene

od strane Udruženja psihologa Crne Gore namijenjene su za uzrast osnovne škole, jer se očekuje da se u tom uzrastu do kraja osnovne škole ispolji i prepoznata nadarenost. Dakle, očekuje se da nastavnici u srednjim školama dobiju informacije iz osnovne škole u vidu učenikovog portfolija o njegovim interesovanjima, uspjesima i talentima. U praksi, u srednjim školama nastavnici sami prepoznaju učenike koji su zainteresovani, koji su motivisani da rade i teže zadatke, imaju dara za rad na praktičnoj nastavi i slično. U tom smislu, vrlo nam je važna posvećenost nastavnika i njihova obućenost za rad sa nadarenim učenicima, sposobnost da

UNAPRIJEDITI IDENTIFIKACIJU, PODRŠKU I PRAĆENJE RADA

Za kvalitetniji rad sa nadarenim učenicima, prema mišljenju Anite Marić, treba unaprijediti identifikaciju, podršku i praćenje rada sa nadarenim učenicima i poboljšati sistem evidentiranja darovitih učenika i njihovih mentora; u okviru MEIS aplikacije formirati bazu tih đaka i njihovih mentora po školama; unaprijediti profesionalne kompetencije nastavnika za rad sa darovitim učenicima; organizovati obuke za nastavnike za rad sa njima; razviti sistem monitoringa rada nastavnika u radu sa darovitim učenicima; proširiti školski portal sadržajima za te učenike; unaprijediti način pripreme učenika za međunarodna takmičenja u znanjima i vještinama; obezbijediti odgovarajuću opremu, materijale, literaturu. Uspostaviti saradnju s međunarodnim centrima i ustanovama koje na ovom polju postižu zapažene rezultate i omogućiti razmjenu učenika.

planiraju i realizuju individualizovanu i diferenciranu nastavu.

Jedan pozitivan primjer iz prakse je u Srednjoj stručnoj školi u Pljevljima, gdje se putem posebne aplikacije koja je u školi napravljena inicijativom nastavnika Vladice Avramovića vodi evidencija i kontinuirano praćenje nadarenih učenika", ističe Mitrović-Radošević.

Prema njenim riječima, nastavnici i škole podržavaju nadarene učenike osmišljavanjem i nuđenjem kvalitetnih sadržaja i programa, kako na redovnoj tako i na dodatnoj nastavi i na vannastavnim aktivnostima. Za to je potrebno planirati posebno vrijeme, uslove, mjesto u školi, kao i dodatna sredstva. U velikim školama to zbog organizacije redovne

nastave i opterećenosti nastavnika nekad nije moguće, ili nije moguće u velikoj mjeri, ali ipak ima sjajnih primjera omogućavanja učenicima da rade nešto više i drugačije nego što se zahtijeva redovnim programom. To dosta zavisi od menadžmenta škole i od kreativnosti i posvećenosti nastavnika podsticanju nadarenih učenika.

Prilagođavanje redovne nastave

S obzirom na to da je redovna nastava posvećena prosječnom đaku, o tome koliko su nastavnici u mogućnosti da posvete malo više pažnje tokom te nastave i nadarenom učeniku, Vjera Mitrović-Radošević kaže: „U ovoj školskoj godini očekujemo da će za rad sa

nadarenim učenicima na časovima biti više vremena i da će moći da im se posvete veća pažnja, kao i da naši nastavnici imaju sposobnost za individualizaciju i diferencijaciju nastave, te pružanje učenicima sadržaja različitog nivoa zahtjevnosti. Tendencije savremene nastave i jesu da nastavnik bude koordinator procesa učenja, da kvalitetnom pripremom obezbijedi učenicima kvalitetne zahtjeve koji će njima biti stimulativni i zanimljivi. Da se kad god je to moguće ishoditi učenja dostižu projektom nastavom, gdje će učenici kombinacijom teorijskih sadržaja i praktične nastave sami istraživati literaturu, ostvarivati što veći stepen samostalnosti u praktičnoj nastavi i samostalno dolaziti do zaključaka. Modularizovani obrazovni programi u stručnom obrazovanju, gdje je predviđena timska saradnja nastavnika u realizaciji nastave, to svakako omogućavaju“.

Prema njenom mišljenju, za unapređenje rada sa nadarenim učenicima, nastavnicima je potrebna konstantna podrška u radu, razmjena ideja, obuke, podsticaji, novi projekti i slično.

„Centar za stručno obrazovanje je u saradnji sa Zavodom za školstvo u tom cilju oformio tim preko aplikacije Teams koji okuplja sve koordinatorke školskih timova za pružanje podrške nadarenim učenicima, preko kojeg planiramo da aktivno pratimo i podržavamo timove i nastavnike i u tom prostoru im omogućimo razmjenu ideja i zajednički rad. Smatramo da bi bilo značajno podržati škole i organizovanjem većeg broja obuka za rad sa nadarenim učenicima, kao i obezbjeđenjem dodatnih sredstava za realizaciju aktivnosti iz školskih planova koje se tiču rada sekcija, školskih projekata, dodatne literature i slično“, naglašava Mitrović-Radošević.

Lj. Vukoslavović

TAKMIČENJA KAO STIMULANS

„Centar za stručno obrazovanje je zajedno sa predstavnicima pedagoško-psiholoških službi u srednjim stručnim, mješovitim i umjetničkim školama kreirao formulare za planiranje nastave koji imaju posebnu rubriku za planiranje rada sa nadarenim učenicima. Takođe, u svim obrazovnim programima stručnog obrazovanja postoji posebna tačka koja se odnosi na preporuke za rad sa tim đacima. Time je istaknuta važnost bavljenja nadarenim učenicima od planiranja do realizacije nastave.

Centar takođe organizuje državna takmičenja i pripreme učenika za internacionalna takmičenja. Takmičenje iz oblasti ugostiteljstva je u okviru stručnog obrazovanja sada već tradicionalno. Ove godine su organizovana i takmičenja iz oblasti ekonomije, biznisa i finansija, turizma i muzičke umjetnosti.

Učenici muzičkih škola učestvuju i na brojnim internacionalnim takmičenjima i ostvaruju odlične rezultate. Nakon održanog prvog takmičenja iz oblasti ekonomije, biznisa i finansija na državnom nivou, naši učenici su učestvovali na Međunarodnoj ekonomskoj olimpijadi, koja je bila organizovana onlajn i na kojoj je naš učenik ostvario poseban rezultat.

Euroskills 2023 – takmičenje u vještinama u fazi je pripreme. Održava se svake druge godine u jednoj od zemalja članica, naredne godine u Poljskoj, i to u 40 disciplina. Crna Gora je prijavila učešće u pet disciplina – kuvarstvo, restoraterstvo, frizerske usluge, veb-dizajn i preduzetništvo. S tim ciljem smo i unaprijedili propozicije naših državnih takmičenja i uskladili ih sa propozicijama Euroskillsa“, ističe Vjera Mitrović-Radošević.

Organizacija rada sa nadarenim učenicima u osnovnim školama

PODRŠKA POSTOJI, ALI JE TREBA UNAPRIJEDITI

- **U okviru godišnjih programa rada postoji program za rad sa darovitim đacima a fokus je na njihovoj identifikaciji i promociji, kao i osmišljavanju adekvatnih načina rada sa njima**
- **Potrebno unaprijediti praćenje rada s tim učenicima i poboljšati sistem evidentiranja njih i njihovih mentora; unaprijediti profesionalne kompetencije nastavnika za rad sa talentovanim učenicima**

U obrazovnim sistemima postoji stalna potreba za promjenama kako bi se podigao kvalitet nastave i prilagodio potrebama savremenog društva koje prepoznaje darovite učenike kao važan resurs za napredak. Zato je važno obrazovanje uskladiti sa razvojnim potrebama tih đaka. U tome najvažniju ulogu ima škola, koja treba da obezbijedi nadarenim učenicima da razvijaju svoje potencijale.

O tome kako se taj rad organizuje, razgovarali smo sa direktorima u više osnovnih škola.

Svi naši sagovornici ukazuju da u okviru godišnjih programa rada postoji program za rad sa nadarenim učenicima. Prilikom njegove izrade polazi se od procjene potreba učenika i mogućnosti koje je pokazala dosadašnja praksa.

Većina škola formira tim za podršku talentovanim učenicima u koji su uključeni nastavnici, psiholozi i pedagozi, uprava, koji priprema plan i programa rada. Programima su, kako kažu, uglavnom precizirane sve etape i načini rada, kao i njihovi nosioci.

Prema riječima direktora, fokus je na identifikaciji i promociji darovitih učenika, kao i osmišljavanju adekvatnih načina rada sa njima.

Marija Martinović, direktorica OŠ „Luka Simonović“ u Nikšiću, ističe da je cilj tih programa da se obezbijede različiti vidovi vannastavnih aktivnosti kako bi se odgovorilo potrebama i interesovanjima darovitih učenika, ali i da bi ih motivisali da proširuju svoja znanja i interesovanja kroz vanškolske aktivnosti.

Kada je riječ o podršci tokom redovne nastave, naši sagovornici tvrde da je i ona definisana i da u tom cilju treba primijeniti diferenciranu individualizovanu nastavu,

riješavanje problema, izradu projekata, istraživanja...

Programi u praksi

Programe je lakše pripremiti nego realizovati. Direktori uglavnom ističu da prilikom planiranja aktivnosti vode računa o uslovima za njihovu primjenu i najčešće ih u potpunosti implementiraju tokom školske godine.

„Planirani program realizujemo individualizacijom nastavnog procesa. Kroz redovnu nastavu podstiče se upotreba naprednijih udžbenika, materijala dostupnog putem interneta, omogućavaju se samostalan istraživački rad učenika, mentorstvo nadarenim učenicima (individualni dodatni rad sa ovim učenicima u toku pripreme za razna takmičenja), osmišljavanje dodatnih, složenijih zadataka za njih, upotreba audio-vizuelnih i drugih stimulativnih materijala, kao i fleksibilni vremensko-prostorni uslovi za rad“, kaže mr **Zoran Đukić**, direktor OŠ „Savo Pejanović“ u Podgorici.

Ima i onih koji ukazuju da je, imajući vidu mnogobrojne administrativne obaveze i zadatke koje treba ispoštovati, kao i redovan nastavni proces, veoma izazovno praktično sprovesti u djelo ovaj program.

Svi se slažu da je tokom nastave za vrijeme pandemije COVID-19 rad sa ovim učenicima bilo teže organizovati, posebno tokom nastave na daljinu, ali i zbog skraćenih časova, kada su i programi za redovnu nastavu bili prilagođeni.

Različite aktivnosti

Prema riječima naših sagovornika, škole organizuju različite aktivnosti kada su u pitanju nadarena djeca.

Tatjana Jokić, direktorica OŠ „Njegoš“ u Spuzi, ukazuje da planirane aktivnosti sprovode kroz različite projekte, u kojima nadareni učenici mogu da se predstave, razvijaju svoje afinitete i na taj način daju vrlo bitan doprinos razvoju vannastavnih aktivnosti u školi, a ujedno podstiču i motivišu svoje vršnjake da i sami učestvuju u njima.

Zoran Đukić ističe da su fokusirani na motivisanje darovitih učenika kroz dobijanje određenih povlastica za postignute rezultate, javno pohvaljivanje, nagrađivanje i promociju, uključivanje u prezentaciju škole, vršnjačku edukaciju, učešće na konkursima, takmičenjima, te savjetodavni rad sa njima i njihovim roditeljima.

„Pratimo i podstičemo razvoj darovitih učenika. Izrađujemo programe i planove rada dodatne nastave u kojima su naznačeni ciljevi, sadržaji i metode poučavanja i učenja primjerene radu sa tim đacima u skladu sa preporukama, pripremamo planove rada sekcija slobodnih aktivnosti, omogućavamo im posjete stručnim institucijama, uključujemo se u što više značajnih projekata radi razvijanja, podsticanja i stimulisanja naučnoistraživačkih i stvaralačkih potencijala“, navodi Marija Martinović.

Takođe se, dodaju naši sagovornici, u cilju podsticanja i promocije nadarenih đaka organizuju razna takmičenja, kvizovi i učešće na konkursima.

U školama ističu da je u razvoju darovite djece veoma važna saradnja sa roditeljima, koji treba da ukažu na potencijalne talente i sklonosti svoje djece. Takođe, od njih se očekuje da podstiču ili barem na sputavaju razvoj sposobnosti i kreativnosti svog djeteta, te da, prije svega, budu podrška, ali ne i da

POTREBNO VIŠE PAŽNJE I NA NIVOU ŠKOLE I DRŽAVE

Učenici kažu da su uglavnom zadovoljni podrškom koju dobijaju od škole. Međutim, smatraju da talentovanim đacima treba posvetiti više pažnje i na nivou škole i države.

Odgovaraju da im uprave škola i nastavnici, psiholozi i pedagozi posvećuju pažnju, uključuju ih u različite vannastavne aktivnosti, dodatnu nastavu, pripreme za takmičenja, konkurse, učešće u programima... Izrađuju se individualni programi za svakog učenika u skladu sa prepoznatom darovitošću. Ta posvećenost je posebno izražena kod nastavnika entuzijasta koji kao mentori ulažu veliki trud da ih podstaknu da unapređuju svoj talenat. Neki čak ne žale ni svoje slobodno vrijeme da im se posvete.

Manje su zadovoljni kada je u pitanju rad sa njima tokom redovne nastave.

„Uvijek su više u fokusu slabiji učenici i oni lošijeg vladanja“, ističu, dodajući da im je ponekad dosadno na časovima, jer sve zadatke lako urade.

„Istina je da nastavnici ponekad postavljaju i neke problemske i zanimljive zadatke, ali se to ipak rijetko dešava“, kaže jedan naš sagovornik

Sve ovo je posebno došlo do izražaja tokom pandemije COVID-19, kada su časovi trajali 30 minuta.

Kad su u pitanju uslovi za rad, đaci imaju različite ocjene, zavisno do škole, ali i od toga za šta su nadareni.

„Kao ljubitelj prirodnih nauka mogu da kažem da nemamo uslove za izvođenje praktične nastave iz prirodnih nauka (nemamo laboratorije, hemikalije, posude...), smatra jedna naša sagovornica.

Svi takođe ukazuju da je veoma važna podrška koju dobijaju od porodice, i to ne samo u podsticanju na rad, već i kada dožive neki neuspjeh.

Iako ocjenjuju da država i škola poklanjaju pažnju talentima, đaci ukazuju da je potrebno više podrške i stimulacije. U tom cilju navode da, pored ostalog, treba organizovati više takmičenja iz različitih oblasti, obezbijediti stipendije i formirati istraživačke centre.

■ Marija Martinović

■ Zoran Đukić

■ Tatjana Jokić

na njih vrše pritisak. Potrebno je i da u saradnji sa nastavnicima prate njihov razvoj i daju im izazove.

Zato je, kaže direktori, veoma važno da škola ima dobru komunikaciju sa roditeljima, i stalno se trude da je unaprijede.

Čelnici obrazovno-vaspitnih ustanova ocjenjuju da je većina nastavnika zainteresovana da radi sa nadarenim učenicima, a nekima je to pravo zadovoljstvo.

Kako kažu, motivacija kod njih postoji, ali im u cilju unapređenja rada sa talentovanim đacima treba obezbijediti više nastavnog materijala istraživačkog tipa i bolje uslove za rad.

Pojedini naši sagovornici smatraju da je nekim nastavnicima potrebna dodatna edukacija i stručno usavršavanje kako bi unaprijedili

svoje kompetencije za rad sa darovitim djecom.

Osmisliti bolju strategiju

Iako ocjenjuju da je posljednjih godina unaprijeđen rad sa nadarenim učenicima, direktori ističu da je potrebno još dosta toga uraditi da bi on bio na željenom nivou.

Oni su naveli više konkretnih predloga.

Pored ostalog, smatraju da treba osmisliti zajedničke aktivnosti na nivou opštine i obezbijediti neophodna sredstva da se uspješno realizuju. Potrebno je unaprijediti praćenje rada sa talentovanim učenicima i poboljšati sistem evidentiranja njih i njihovih mentora, unaprijediti stručno usavršavanje nastavnika za rad sa talentovanim učenicima, uključivati nadarene đake u

različite projekte, obezbijediti im stipendije i pohađanje različitih kampova, poboljšati uslove u školama, za šta su neophodna materijalna ulaganja.

„Prije svega, osmisliti bolju strategiju za prepoznavanje nadarenih učenika, učiniti škole atraktivnijim u smislu ponude obrazovnih programa za đake, te dati nastavnicima veću autonomiju u radu“, ističu iz OŠ „Veljko Drobničković“ u Risnu.

Stalno se naglašava da su nadarena djeca bogatstvo svakog društva. Međutim, kada takav učenik ne bude na vrijeme prepoznat i ne dobije potrebnu podršku, on može da s vremenom postane „nevidljiv“ i utapa se u prosjek. Obaveza svih u državi je da ne dozvole da se to dešava.

Lj. V.

Nastavnici: Rad sa darovitim učenicima

IZAZOV I ZADOVOLJSTVO ZA ENTUZIJASTE

- Uloga nastavnika ključna u razvoju talentovanih đaka
- Najčešća podrška u okviru vannastavnih aktivnosti
- Prepoznavanje – najvažniji korak
- Potrebno veće angažovanje svih aktera – od države, obrazovnih institucija, uprava škola, do nastavnika i roditelja

Ljiljana Milović

Snežana Pejović

Nevena Ljujić

6

Prosvjetni rad

OKT
2022BROJ
61

Darovitost jeste važan uslov za ostvarivanje izuzetnih rezultata, ali nije garancija sigurnog uspjeha. Da ne bi postala zarobljena intelektualni potencijal, ona mora da se podstiče i razvija. Školski sistem prilagođen je prosječnom učeniku. Zato je posebno važna uloga nastavnika da prepoznaju i razumiju talentovanu djecu, ali i da stimulišu njihov razvoj osmišljavajući za njih dodatne aktivnosti. To je pravi izazov za njih, ali i dokazivanje njihove sposobnosti. Među njima ima dosta entuzijasta koji se trude da u svim okolnostima posvete dosta pažnje darovitim učenicima.

Na časovima redovne nastave

Ljiljana Milović, profesorica crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u OŠ „Anto Đedović“ u Baru, ističe da u redovnoj nastavi, koja je više prilagođena prosječnom đaku, ipak uspijeva da posveti pažnju i darovitim učenicima.

„To radim primjenom savremenih metoda, postavljajući učenicima problemske situacije i prateći kako ih rješavaju. Način na koji učenik postavlja pitanje i zaključuje, otkriva mi njegov tok misli i kritičko mišljenje, čime se izdvaja od ostalih. Upravo mi redovna nastava služi identifikaciji talentovanih đaka. A nakon toga nastavljam rad sa njima kroz sekcije i vannastavne aktivnosti“, kaže ona.

Kako kaže Snežana Pejović, profesorica crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u OŠ „Mrkojevići“ u Pečuricama, u godišnjim planovima rada treba istaći ishode prilagođene darovitom učeniku. Ti ishodi, međutim, ponekad ostanu samo na papiru, jer se

prednost daje đacima koji zaostaju za gradivom. Zbog toga smatra da se darovitoj djeci treba posvetiti veća pažnja, naročito na časovima redovne nastave.

„Čim riješe u potpunosti zajednički zadatak na času, daroviti učenici individualno prilaze rješavanju dodatnih zadataka. Oni iziskuju cijelog nastavnika, ličnost koja im se predaje. To je na časovima redovne nastave dosta teško, posebno kada je trajanje školskog časa bilo 30 minuta, ali zato na časovima vannastavnih aktivnosti treba raditi na razvijanju kreativnih i kognitivnih sposobnosti učenika. Za uspješan rad sa darovitim učenicima trudim se da pronađem njihovu jaku stranu i pružim im priliku da je pokažu, da osjete ukus uspjeha, kao i da vjeruju u svoje sposobnosti“, ističe Nevena Ljujić, profesorica matematike u OŠ „Dušan Korać“ u Bijelom Polju.

Rajka Nikolić, profesorica crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u OŠ „Meksiko“ u Baru, smatra da je, nakon svih seminara i osavremenjavanja nastavnog procesa, pažnja usmjerena na darovite učenike i da su oni pokretači – motivatori svih ostalih đaka u odjeljenjima.

„Obavezni nastavni plan i program, sve aktivnosti koje sprovodimo na časovima opterećuju i nastavnike i učenike, često se čini da se nema vremena za takav način rada – da ishodi budu kreativna rješenja problema, da cilj nisu visoke ocjene ni razne diplome koje dobijaju ‘posebni’, već da učenik (i nastavnik) mijenja stvari, da nastavnik unaprijedi organizaciju rada, da zajedno učinimo ljepšim i prijatnijim okruženje u kojem se radi. Posvećujući pažnju talentovanima, i

kod ostalih učenika podstiče se želja da se savršavaju, razvijaju, napreduju, budu slobodni i stvarno se pripreme za život. Radeći tako i podstičući darovite, mi učimo i ostale đake u odjeljenju da ne postoji samo jedan tačan odgovor koji se nauči iz knjige ili čuje od nastavnika“, navodi Nikolić.

Prepoznavanje

Naše sagovornice su saglasne da je prepoznavanje talentovane djece najvažniji korak u radu sa njima.

„Mislim da uspjeh u tom prepoznavanju zavisi od nastavnika. Ako osluškuje djecu i zapaža detalje, lako će prepoznati darovitost. Nekada se desi da je dijete povučeno, tiho, stidljivo i ne otkriva odmah znake nadarenosti. Ali s vremenom taj ‘talenat nađe put’ da se ispolji i tada počinje prava podrška. Zato je važno da nastavnik bude strpljiv i posvećen radu“, smatra Ljiljana Milović.

Kako kaže Snežana Pejović, talentovani učenik ne mora da ima sve petice, on uvijek i nije odličan učenik, jer ocjene nisu mjerilo nečijeg talenta. „Ponekad je to povučeno, ćutljivo dijete koje

vapi da bude prepoznato. S druge strane, postoje i ona darovita djeca čiji se talenat ‘osjeti u vazduhu’. Na nama je da takvo dijete prepoznamo (što ponekad i nije lako), damo mu smjernice kako da taj talenat njeguje, podstičemo ga da radi na sebi i bude još bolji“, dodaje ona.

Prema mišljenju Nevene Ljujić, identifikacija talentovane djece i organizacija sistematskog rada s njima jedan je od glavnih zadataka savremene škole.

„Svako dijete ima velike mogućnosti za razvoj, ali to ne znači da se pod jednakim uslovima mogu očekivati iste sposobnosti kod sve djece. Zaista, postoje djeca koja se na neki način ističu među svojim vršnjacima po različitim sposobnostima učenja. Ona zahtijevaju poseban pristup, jer što je veća razlika u odnosu na vršnjake, to su bogatiji izgledi za njihov lični razvoj“, ističe ona.

Kako ukazuje Rajka Nikolić, otkrivanje talentovanih je složen proces koji se ne može izvesti jednom prilikom ili jednim instrumentom. Sva djeca u školi su u procesu odrastanja i razvijanja svih svojih mogućnosti, sticanja znanja koja

predstavljaju osnovu za kasnija postignuća i kreativna ponašanja. Svaki proces otkrivanja talentovanih učenika vezan je za određenu oblast i ciljeve zbog kojih se ispitivanje radi. Na primer, da se izabere određeni broj učenika koji se pripremaju i šalj u na određeno takmičenje ili koji će dobiti nagradu za određenu oblast. Ovo može da znači da jedan talentovani učenik u jednom ispitivanju može biti viđen kao talentovan, a u drugom ne, kao i da neki učenici mogu imati interesovanja i postignuća u oblastima koje se u školi ne uče“, smatra ona.

Prilagoditi oblik rada senzibilitetu djeteta

Da bi motivisali darovite učenike i pomogli im da napreduju, nastavnici ukazuju da koriste različite načine rada i metode.

„Oblici rada sa talentovanim djetecom trebalo bi da budu što raznovrsniji i u skladu sa specifičnostima predmetnog programa i afiniteta učenika. Trudim da kroz jezik i književnost primjenjujem individualizaciju učenja kako bih na najbolji način podstakla učenike da razvijaju

talenat. Jer, svako dijete je svijet za sebe i traži posebnu pažnju. Mislim da je za mene najveći izazov u radu sa darovitim prilagoditi oblik rada senzibilitetu učenika. Nekada je teško isplanirati vrijeme i uskladiti ga sa ostalim obavezama, jer je posao u školi zahtjevan“, objašnjava Ljiljana Milović.

I Snežana Pejović ocjenjuje da oblici rada zavise od oblasti za koju su ovakvi učenici prepoznati, ali i od samog đaka.

„Svakako da je frontalni oblik rada na marginama, jer daroviti učenici žele da istražuju, kritički iznose svoje mišljenje i teže samostalnosti. Za nastavnika je izazov uspjeha koji je darovito, kao i motivisati ga da bude još bolje. Ovo posljednje je i najteže jer u vremenu savremene tehnologije, društvenih mreža i destruktivnih vrijednosti nije lako opstati i ostati na pravoj strani“, naglašava ona.

Nevena Ljujić kaže da sa darovitim učenicima organizuje kreativne radionice, kvizove znanja, uključuje ih u različite obrazovne projekte, učestvuju na takmičenjima i olimpijadama, da je im istraživačke zadatke...

MOTIVACIJA: USPJEH UČENIKA JE I MOJ USPJEH

Rad sa darovitim učenicima zahtijeva od nastavnika veliki trud, ali je i ogromno zadovoljstvo.

„Motivaciju u radu sa talentovanim učenicima pronalazim u radosti praćenja napretka koje dijete postiže zahvaljujući podršci“, rekla je Ljiljana Milović.

„Otkriće darovitih učenika doživljavam kao izazov. Poslije podataka o sposobnostima učenika koje dobijam od školskog psihologa i učitelja, posmatram njihovo ponašanje i rad na času i van njega“, navodi Nevena Ljujić.

„Uspjeh mojih učenika je i moj uspjeh. Osmijeh na njihovim licima nakon savladane barijere, ponos jer su uspjeli da dosegnu stepenicu više, brojne nagrade na opštinskim, državnim i međunarodnim takmičenjima... sve mi to daje krila da radim sa njima, jer talenat se razvija iz osjećaja ljubavi prema poslu, a sve ostalo su nijanse“, ističe Snežana Pejović.

Rajka Nikolić ukazuje da je najviše motivišu energija, mudrost i sam pristup radu – zadatom problemu darovitih učenika. „Moja motivacija za rad sa darovitim učenicima je svaki njihov uspjeh, njihov osmijeh, njihova zahvalnost i poštovanje koje pokazuju. Kada prepoznam talentovanog učenika, ne štedim svoju energiju, nastojim da njegova nadarenost bude pretočena u duhovno i materijalno“, kaže Mirsada Šabotić. „Ne može jedan nastavnik biti ravnodušan pred uspjesima nadarene djece. Taj osjećaj se ne može kupiti novcem. To je za mene bogatstvo, to je ona svjetlost koja me motivišu da još više sebe dajem“.

Rajka Nikolić

Senada Dešević

Mirsada Šabotić

„Posebno je izazovno formirati pozitivnu motivisanost za učenje kao i razviti svijest o značaju ovog rada, a najteže pronaći i pripremiti odgovarajući materijal koji će njima biti zanimljiv i izazovan za rad“, ističe ona.

I Rajka Nikolić navodi da primjenjuje različite oblike rada:

„Izazovno je pripremiti aktivnosti i uživati u njihovoj realizaciji, odnosno u mijenjanju zacrtanih koraka. Nije lako njegovati kreativnost, jer ona zahtijeva vrijeme da se o pitanju razmisli, da se isprobava i traži istina i tačni odgovori, da se daju mnogi netačni odgovori, da se na greškama uči i ne odustane. Obavezni nastavni plan i program, časovi u odjeljenjima sa velikim brojem učenika i osjenjivanje opterećuju i nastavnike i učenike, te nemaju vremena za takav način rada“, navodi ona.

Podrška na nivou škole i države

Nastavnici ističu da podrška darovitima ne nedostaje na nivou škole. U tome posebnu ulogu ima tim za praćenje darovitih učenika.

Uloga tog tima je, kaže, prije svega, identifikacija darovite djece i kreiranje sistema rada sa njima, rad na stvaranju boljih uslova za optimalan razvoj darovite djece, izbor nastavnih sredstava koja doprinose razvoju samostalnog mišljenja i istraživačkih vještina kao i kreativnosti u školskim i vannastavnim aktivnostima, socijalna, psihološka kao i informatička podrška.

Smatraju da se popravio i odnos države prema talentima, ali je potrebno je da uradi mnogo više.

„Reforme koje su se desile u našem obrazovnom sistemu u proteklom periodu, usmjerenost na razvojne obrazovne tehnologije, promijenile su odnos prema učenicima koji pokazuju izuzetne sposobnosti. Postepeno se u javnosti stvara shvaćanje da je prelazak u doba inovativnih tehnologija nemoguć bez očuvanja i umnožavanja intelektualnog potencijala, jer je to jedan od

odlučujućih faktora ekonomskog razvoja zemlje. Prema tome, stvaranje uslova koji obezbjeđuju rano prepoznavanje, osposobljavanje i obrazovanje darovite djece, ostvarivanje njihovih potencijala, treba da bude jedan je od perspektivnih pravaca razvoja našeg obrazovnog sistema. Najvažniji prioritet u takvoj situaciji je kreativni razvoj onih koji će kasnije postati nosioci vodećih ideja društvenog procesa. Zato darovitu djecu treba smatrati nacionalnim blagom i treba ih postaviti u središte posebnih pedagoških programa, jer se najveće nade i očekivanja za poboljšanje uslova života i prosperiteta jedne zemlje vezuju za darovite mlade ljude“, kaže Nevena Ljujić, i navodi da je jedan od načina podrške novčana pomoć koju je Ministarstvo prosvjete dalo Udruženju nastavnika matematike Crne Gore po konkursu „Darovit/a sam – podržite me“ da u Podgorici, Beranama, Bijelom Polju i Nikšiću može da realizuje projekat „Matematika +“ koji je namijenjen nadarenoj i talentovanoj djeci. „U našem društvu postoji izražen interes za rad sa nadarenim i talentovanim učenicima. Postoje odgovarajući institucionalizovani i spontani oblici podrške nadarenim i talentovanim učenicima, kroz škole i vanškolske ustanove; u zadnje vrijeme i nevladine organizacije čine posebne korake za rad sa tim djecom. Naša je škola pristupila projektu 'Osnivanje centra za darovite ASKA'. To je program za darovitu djecu u našoj lokalnoj zajednici koji NVO Portret sprovodi u saradnji sa školama uz podršku Ministarstva prosvjete. Glavni cilj ovog programa je razvijanje psihološke otpornosti kod darovite djece“, kaže Rajka Nikolić.

Mišljenje Ljiljane Milović je da država može mnogo više da podrži talentovane učenike strateškim rješenjima, tj. dokumentima.

„Postoje stipendije, Fond za talente i još neki vidovi podrške, ali bi trebalo proširiti i obezbijediti veći budžet za njih. Posebno za talentovane učenike koji

POSLEDICE PANDEMIJE

Naše sagovornice su jedinstvene u ocjeni da je pandemija COVID-19 uticala i na rad sa nadarenim učenicima. Prema riječima Ljiljane Milović, pandemija nije imala za posledicu smanjenje rada sa talentovanim učenicima, već je uticala na njegov kvalitet.

„To se u mom radu najviše osjetilo prilikom planiranih edukativnih posjeta, izložbi, festivala, izleta... čija realizacija nije ostvarena zbog epidemiološke situacije. Talentovani đaci uskraćeni su za iskustva na terenu, van škole, a znamo koliko je taj vid učenja važan u razvoju njihovih potencijala“, kaže ona.

Snežana Pejović takođe smatra da su posljedice prisutne, ali ističe i da su se učenici VII i IX razreda njene škole prve godine pandemije fenomenalno snašli. Oni koji njeguju dar prema pisanoj riječi objavili su elektronsku knjigu „Moć olovke“ koju čine stranice dnevnika nastale prve godine korone. Zanimljive su i korice ove knjige, satkane od likovnih radova darovite učenice devetog razreda.

Nevena Ljujić ocjenjuje da su se u vrijeme onlajn nastave mogla pružiti veća podrška učenicima koji imaju prirodne predispozicije, prije svega čitalačke i jezičke sposobnosti, likovne i muzičke nadarenosti i sve što ima veze sa umjetnošću. Taj vid nastave, kako kaže, ne pogoduje razvoju matematičkih sposobnosti, kao ni učenicima koji imaju interesovanje za prirodne nauke.

su slabijeg materijalnog stanja. Nekada talenat ostane u sjenci materijalnih (ne) mogućnosti, a to kao društvo ne smijemo dozvoliti. Država bi trebalo i da više medijski (TV reportažama, radijskim emisijama, društvenim mrežama, bilbordima, spotovima...) promovise darovite učenike kako bi ih ohrabrila i motivisala ostale da razvijaju svoje potencijale“, ističe ona.

Šta uraditi da se stanje popravi?

Iako se sa darovitim radi u školama, naše sagovornice smatraju da je taj segment potrebno unaprijediti.

U tom cilju, kako objašnjava Ljiljana Milović, treba djelovati na tri polja. Prvi se odnosi na učenike. Treba im omogućiti da učestvuju u aktivnostima u skladu sa afinitetima (kvizovi, takmičenja, preduzetničke ideje, projekti...); umrežavati talentovane đake na lokalnom i državnom nivou i organizovati zajedničke aktivnosti kroz forume, kampove, festivale, ljetnje škole; novčano ih nagraditi za postignute uspjehe, i na taj ih način motivisati za dalji razvoj; medijski ih promovisati (pokrenuti sajtove na lokalnom nivou gdje bi se promovisale aktuelnosti na ovom polju i upućivali javni pozivi za učešće).

Drugi segment je posvećen nastavnicima: razmjena iskustava u okviru profesionalnog razvoja (na strukovnim okupljanjima, seminarima, panel-diskusijama...); publikovanje najboljih scenarija – primjera dobre

prakse (kroz časopise i portale za nastavnike).

Treći je u vezi sa roditeljima: da uzmu aktivno učešće u pravljenju lokalnih planova za mlade u saradnji sa opštinom, kao i da se dinamičnije uključe u rad školskih timova kako bi svojom inicijativom unaprijedili rad škole sa talentima.

„Budućnost naše zajednice zavisi od kvaliteta obrazovanja djece. Svi maštamo i pričamo o Finskoj, koja predstavlja sinonim za dobro školstvo, no sve nekako ostaje na priči. Prvenstveno treba promijeniti odnos države prema talentima i školstvu uopšte, drugačiji pristup i program rada... jer ima zaista divnih, talentovanih učenika. Na nama je da ih prepoznamo i usmjerimo“, ukazuje Snežana Pejović.

„Potrebna je atmosfera podrške u kojoj će nadareni učenici moći da rade, da se sloboda učenika izrazi i dodatno istražuje, da imaju unuvane đake na lokalnom i državnom nivou i organizovati zajedničke aktivnosti kroz forume, kampove, festivale, ljetnje škole; novčano ih nagraditi za postignute uspjehe, i na taj ih način motivisati za dalji razvoj; medijski ih promovisati (pokrenuti sajtove na lokalnom nivou gdje bi se promovisale aktuelnosti na ovom polju i upućivali javni pozivi za učešće).

„Mislim da bi bilo dobro oformiti grupe talentovanih

učenika iz više odjeljenja istog razreda, ne samo na nivou jedne škole već na nivou opštine. Radujem se zbog osnivanja Centra za darovite ASKA, koji će podržati darovitu djecu u našoj lokalnoj zajednici, u saradnji sa svim osnovnim školama“, ističe Rajka Nikolić.

Podsticanje u srednjoj školi

Osnovna škola je posebno važna instanca za otkrivanje, usmjerenje i podsticanje rada darovite djece. Ipak, ako se trend podrške ne nastavi, pitanje je koliko će takav učenik napredovati. Zato je veoma važno i da se u srednjoj školi radi sa njima.

Prema mišljenju profesorice crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u SMS „Bećo Bašić“ u Plavu **Senade Dešević**, koja je veliki entuzijasta u radu s talentima, ingeniozan nastavnik u toku školovanja ima presudnu ulogu u radu sa takvom djecom. On, kako kaže, antejski identifikuje darovite učenike, tako što neće identifikovati samo one koji redovno uče, pokazujući inicijativu javljajući se, već i one koji se rijetko javljaju, a mnogo toga posjeduju, umiju i znaju. Otkrivanje talenta se najviše manifestuje kroz vannastavne aktivnosti, u kojima učenički talenat najviše dolaze do izražaja.

„Daroviti učenici zahtijevaju izuzetno maštovite osobe, fleksibilne, kreativne, entuzijaste, tolerantne. Stoga im je važno pružiti podršku kroz vannastavne aktivnosti, koje se ne svode samo

na simbolično obilježavanje određenih datuma, već na organizovanje i realizovanje okruglih stolova, tribina, istraživačkih/kreativnih radionica, projekata, igranje u pozorišnim predstavama“, ističe ona.

Dešević ukazuje da je važno prepoznati na kojem je nivou kognitivnog razvoja nadareni učenik, koji talent u sebi krije, i na osnovu toga raditi planove prilagođene njegovom kognitivnom razvoju i talentu. Tako će se učenik zaštititi osjećaja dosade i neshvaćenosti, odbačenosti.

„Zbog naprednog jezičkog i saznanog razvoja, najčešće imam potrebu da djeci stvorim uslove za samostalan rad i istraživanje, za timski i rad u grupi za izazovima postavljajući zahtjeve, potrebu za učestvovanjem u proširenim obrazovno-vaspitnim programima, kojima se podstiče cjelokupan razvoj darovitih učenika, kao i potrebu u izazovima gdje su porodica, školska sredina i lokalna zajednica neminovne u saradnji na zadovoljenju potreba darovite djece“, ističe ona.

Profesorica Dešević ocjenjuje da je potrebno je mnogo rada, kroz duge faze intenzivnog učenja, vježbanja, istrajnosti, samopouzdanja da bi nadarenost došla do izražaja.

„Često takvi učenici budu pod lupom sredine u kojoj žive i stvaraju. Bivaju meta različitih provokacija, ugroženi i odbačeni. Stoga, svoje talente ne mogu razviti potpuno autonomno, bez pomoći nastavnika. Jedino se na taj način mogu izboriti sa okruženjem“, naglašava ona.

Đešević dodaje da, nažalost, postoje i učenici koji su veoma talentovani, ali njihov talenat nikada ne može doći do izražaja, jer ga nastavnik nije prepoznao. „Neprepoznavanju može da doprinese njegova stidljivost, socijalno porijeklo, nedovoljno poznavanje jezika na kojem se nastava izvodi, nesnalaganje u školskom okruženju. Zbog toga završavaju u prosječnoj grupi učenika ili ispod prosjeka. U svojoj praksi nikada nijesam dozvoljavala takve istupe. Navešću primjer u odjeljenjima u kojima izvodim nastavu na crnogorskom jeziku kao nematernjem, iz kojih su učenici osvajali više puta nagrade na literarnim konkursima, opštinskog, državnog i međunarodnog karaktera, pišući radove na crnogorskom jeziku kao nematernjem“, navodi profesorica Đešević.

Kreativnost profesora

Veliki entuzijasta je i mr **Mirsada Šabotić**, profesorica crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti u Gimnaziji „30. septembar“ – Rožaje.

Ona ističe da je rad sa nadarenom djecom veoma zahtjevan i da niko kao nastavnik ne može da prepozna talentovanog đaka i da stimuliše njegovu nadarenost. Šabotić ocjenjuje da je

Gimnazija u kojoj radi prepoznatljiva po talentovanim učenicima, što potvrđuju brojne nagrade na državnim i međunarodnim takmičenjima, ali da ne postoji zvanični, jedinstveni program za rad sa darovitim učenicima na nivou škole.

„Svacom nastavniku data je mogućnost da u okviru časova dodatne nastave i u okviru rada sekcije sačini svoj plan i program rada za određeni razred, odnosno uzrast. Međutim, ovi planovi su specifični i umnogome se razlikuju od onih za redovnu nastavu, za koju postoje standardi znanja i ishodi u planovima su usklađeni sa standardima. Kod darovitih učenika ne postoje standardi znanja, jer svaki daroviti učenik ima specifičnosti, ali i zahtjeve, a samim tim i način rada. Plan rada dodatne nastave uglavnom se oslanja na plan redovne nastave, na način što se znanja i vještine produbljuju i šire. Sa druge strane, plan rada sekcije sačinjava se u odnosu na ono šta se od te sekcije očekuje. Tu nastavnik ima potpunu autonomnost. Što se tiče uslova rada sa darovitim učenicima, mišljenja sam da oni u školama generalno nijesu zadovoljavajući. Za rad sa njima potrebno je mnogo, prije svega entuzijizam i kreativnost profesora, a zatim sve ostalo: od

NEOPHODNA SISTEMSKA PODRŠKA

„U Crnoj Gori je zaživio Fond za talente, u okviru kojeg su nagrađivani talentovani učenici koji su postizali rezultate, ali i nastavnici. Nažalost, taj Fond ne funkcioniše unazad dvije godine i to se odrazilo na afirmaciju talentovane djece. Pojedini nastavnici, koji su u vrijeme funkcionisanja ovog fonda bili zainteresovani za rad sa talentovanom djecom, izgubili su volju. Dokaz za to jeste sve manje aktivnosti u školama. Očigledno da je novac koji je dodjeljivan kao nagrada bio motiv pojedinim nastavnicima, nažalost. Nemam namjeru da podržim ove nastavnike, ali ih donekle razumijem jer se lično susrećem sa velikim finansijskim problemima, jer rad sa darovitim djecom zahtijeva materijalne resurse. Navela bih lična iskustva kada sam vodila djecu na Kotorski festival pozorišta. Bilo je nemoguće od nadoknade koju sam dobila da platim ručak učenicima, a kamoli prenoćište i usluge prevoza. To je jedan od niza primjera. Nastavnici su nemotivisani i samo dio njih dosegne iskru koja ih motiviše, da bez obzira na okolnosti idu dalje, pa makar tražili sponzore van škole ili, vrlo često, finansirali sami projekat koji su osmislili i uključili nadarenu djecu. Ovo je samo jedan od segmenata i potvrđicu da se od nastavnika traži da budu revnosni, da izvršavaju svoje zadatke, a pritom niko ne razmišlja o tome da li imaju uslove za bilo kakvu realizaciju aktivnosti. Zaključicu da je neophodna sistemska podrška: od zakonskih okvira po pitanju kategorije darovitih učenika, preko poboljšanja uslova rada do unapređenja rada timova, planova rada ali i stručnog usavršavanja nastavnika za rad sa darovitim učenicima, koje bi trebalo da finansira država“, kaže Mirsada Šabotić.

prostora i didaktičkih sredstava, do konkretnih materijalnih sredstava neophodnih za različite projekte, nagrade, pa i putovanja“, ističe ona.

Šabotić ukazuje da su oblici rada sa darovitim učenicima raznoliki.

„Ne postoji šablon. Sve zavisi od toga koja je oblast darovitosti u pitanju, koji je tip darovitog učenika u pitanju, ali i šta se u datom trenutku radi: da li je to priprema za takmičenje, priprema za javni nastup, učešće u projektu, kreativne radionice, istraživačka aktivnost, saradnja sa drugim školama, učestvovanje na međunarodnim projektima ili nešto drugo“, navodi ona.

Profesorica Šabotić smatra da se na redovnim

časovima ne posvećuje dovoljno vremena darovitim učenicima. Svjedoci smo da se veća pažnja posvećuje djeci koja zaostaju u učenju, tako da nadarena budu zapostavljena, jer su nastavnici zadovoljni onim što im učenik pruži na času, ne razmišljajući da na taj način gubi vrijednosti nadarenog đaka. Za to, kako kaže, postoji više razloga: od obimnosti programa, skraćenog vremena rada u protekle tri godine, vanrednih uslova, do uslova rada.

„Često je nadarenoj djeci dosadno na času. Dobar nastavnik može ovaj problem da riješi, tako što će uvijek proširiti ishod i tada nadareni dolaze do izražaja. Takođe, kada su u pitanju pismeni zadaci učenicima ponudim tri

teme. Ona treća bude uvijek kompleksnija. Zanimljivo je da upravo oni nadareni oduberu nju i obavezno na usmenoj ispravci pismenog zadatka takvi radovi budu čitani i diskutuje se o njima“, naglašava ona.

Kada je riječ o njihovom prepoznavanju, profesorica Šabotić navodi da je nadareni učenik poseban, sve ga zanima, često postavlja pitanja, voli izazove. „Ima veću moć asocijativnosti u odnosu na druge učenike, daje odgovore koji mogu na trenutak da zbune nastavnika, prvi završava zadatke, ima moć igranja riječima i elokventan je, vokabular mu je natprosječan u odnosu na druge učenike. Posjeduje visok stepen empatije i često se buntovnički ponaša jer njegove

intelektualne i kreativne sposobnosti izlaze iz okvira stereotipa, predrasuda i ustaljenog. Međutim, takav učenik često bude neshvaćen od strane učenika i nastavnika, posebno ako ima nastavnika koji nemaju senzibiliteta da prepoznaju nadarenost. Takođe, često su nadarena djeca povučena i ćutljiva i takvo njihovo ponašanje zbuni nastavnike, pa intelektualni i kreativni potencijal takvih učenika bude ‘zarobljen’ unutar redovnog nastavnog procesa“, naglašava ona, dodajući da da bi kvalitetnija saradnja roditelja i škole bila od velikog značaja za prepoznavanje nadarene djece, jer dijete i prije polaska u školu svojim ponašanjem pokazuje nadarenost.

Lj. Vukoslavović

Talenti: Matija Pavićević

SVE JE MOGUĆE KADA VJERUJETE, JEDINI NEUSPJEH JE NE POKUŠATI

■ *Uspjeh ne odgovara na poziv željama. On odgovara samo na usredsređene planove praćene stalnom upornošću, aktivnošću i zalaganjem*

Svoj talenat iz fizike **Matija Pavićević**, donedavno učenik Gimnazije „Miloje Dobrašinović“ u Bijelom Polju, a sada student elektrotehnike u Ljubljani, krunisao je uspjesima na državnim i međunarodnim takmičenjima. Kao učenik prvog razreda gimnazije osvojio je na Olimpijadi znanja 2019. godine prvu nagradu iz fizike. Bio je najbolji u kategoriji prvih i drugih razreda na Državnom takmičenju 2020. Iste godine učestvovao je na Internacionalnoj olimpijadi iz fizike (IPhO 2020) u organizaciji Rusije, a dobio je pohvalu (Honorary Mention) na Balkanskoj olimpijadi iz fizike (BPO 2020) u organizaciji Rumunije. Bio je najbolji u kategoriji trećih i četvrtih razreda na Državnom takmičenju 2021. kao učenik trećeg razreda, ali i u četvrtom razredu u istoj kategoriji ove godine. Ove godine pripala mu je prva nagrada iz fizike na Olimpijadi znanja u četvrtom razredu.

Učestvovao je na Internacionalnoj olimpijadi iz fizike (IPhO 2021) u organizaciji Litvanije, na svjetskom takmičenju iz robotike – First Global Challenge 2021, na Internacionalnoj olimpijadi iz fizike (IPhO 2022) u organizaciji Švajcarske.

Svoj talenat pokazao je i u osnovnoj školi. Na olimpijadama znanja 2017. i 2018. osvojio je treće mjesto iz fizike, kao učenik osmog, odnosno devetog razreda. Dobitnik je diplome „Luča“ u osnovnoj i „Luča A“ u srednjoj školi.

Trijumf truda i zalaganja

Kako kaže, ovi rezultati, ali uopšte i svaki uspjeh

predstavljaju trijumf truda i zalaganja i ujedno podstrek da nastavi istim putem ka ostvarenju dobrih rezultata.

O tome zašto je zavolio fiziku, on kaže:

„Sam naziv fizika potiče od grčke riječi koja označava prirodu. Mene je uvijek interesovalo kako svijet oko nas funkcioniše. Upravo fizika daje odgovor na to pitanje, proučavajući svijet od najsitnijih subatomskih čestica i mikroskopskih pojava, preko onoga što vidimo i opažamo oko nas, pa sve do svemirskih objekata i samog svemira.“

Za dobre rezultate nije dovoljan talenat. Potrebno je da dosta volje i truda.

„Početna tačka svakog uspjeha je želja. Međutim ništa neće doći samo od sebe, jer uspjeh ne odgovara na poziv željama. On odgovara samo na usredsređene planove praćene stalnom upornošću, aktivnošću i zalaganjem. Uz to, ako shvatimo da ne postoji neuspjeh već samo iskustvo koje predstavlja priliku za novi, bolji početak, onda je uspjeh zagarantovan“, smatra ovaj daroviti đak.

Matija kaže da veliku zahvalnost duguje mentorki iz Osnovne škole „Dušan Korać“ **Nataši Nišavić**, koja je prepoznala njegovu sklonost ka prirodnim naukama i uvela ga u svijet fizike. „Uz njen nesebičan trud i

zalaganje uspio sam da steknem jaku potporu u domenu fizike i zahvaljujući tome i svom kontinuiranom radu, ali naravno i uz asistenciju mentorki iz srednje škole profesorice **Jeve Šćekić** i **Lidije Gavrić**, nastavio sam uspjehe i tokom srednjoškolskog obrazovanja“, priča on.

Pratite svoje snove

Ovaj daroviti fizičar kaže da ga, osim fizike, privlači matematika, a zainteresovan je i za programiranje i inženjerstvo. Sve te navedene discipline se posljednjih godina međusobno dopunjuju i formiraju tzv. STEM

STVORITI USLOVE ZA ZAPOSILJAVANJE NADARENH STRUČNJAKA

Za napredovanje darovitih đaka veoma je važna i podrška škole.

Matija ocjenjuje da je podrška koju je dobijao u osnovnoj i u srednjoj školi bila na zavidnom nivou. Kako kaže, Gimnazija „Miloje Dobrašinović“ na dobar način podstiče talente kroz podršku i tolerantnost od strane profesora i uprave škole, a dokaz za to jeste dugogodišnja tradicija da učenici ove škole osvajaju brojne nagrade i priznanja.

Ipak, smatra da je potrebno više aktivnosti namijenjenih nadarenim učenicima u cilju proširenja i usvajanja znanja, ali je to više pitanje svih, a ne konkretno jedne škole.

Takođe navodi da je za podsticanje darovitih potrebno veće angažovanje države.

„Svjedoci smo nažalost pretjeranog ‘odliva mozgova’ iz naše zemlje, što jasno ukazuje na neadekvatan odnos prema nadarenim učenicima. Znajući važnost mladih talenata i korist koju oni mogu da donesu Crnoj Gori, smatram da država mora preduzeti neophodne aktivnosti kako bi zadržala naše ljude: jačanje fondova za stipendiranje mladih talenata, briga o njihovom stručnom i akademskom usavršavanju, stvaranje uslova za odgovarajuće zapošljavanje mladih i nadarenih stručnjaka“, ističe on.

multidisciplinarni program koji je veoma perspektivan, a osnov je robotike, vještačke inteligencije, softverskog inženjerstva i mnogih drugih disciplina računarstva.

Takva sklonost uticala je da se opredijeli za studije elektrotehnike, koje smatra najperspektivnijim zato što predstavljaju kombinaciju fizike i informacionih tehnologija.

„Primljen sam na studije elektrotehnike sa maksimalnim brojem bodova i u Beogradu i u Ljubljani. Odlučio sam se za Ljubljanu jer mislim da ću steći

praktičnije znanje, a istovremeno Slovenija kao članica EU predstavlja bolju odskočnu dasku za dalje usavršavanje i napredak“, dodaje Matija.

Ovaj mladi talenat svojim vršnjacima poručuje da rade ono što vole, da nikad ne odustaju i da ne obraćaju pažnju na tuđa mišljenja.

„Sve je moguće kada vjerujete u to, i jedini neuspjeh je ne pokušati. Pratite svoje snove i oni će vas odvesti na mjesto gdje istinski želite da budete“, naglašava Matija Pavićević.

Lj. V.

Razgovor sa psihološkinjama: Dušica Dubljević i Zorica Minić

BEZ ODGOVARAJUĆE NJEGE I USMJERAVANJA, NADARENA DJECA OSTAJU NEOSTVARENA

- **Podrška za talentovane učenike počinje dobrim nastavnim planom i programom. Zahtijevaju i prilagođavanje načina rada, aktivnosti koje će ih podsticati da ideje obrađuju na visokom nivou**
- **Iako naš Zakon predviđa akceleraciju, u praksi nijesu poznati slučajevi ubrzanja obrazovanja pojedinih učenika, grupisanja njihovih sposobnosti ili istinski diferenciranu nastavu. Daroviti učenici su sputani kada su primorani da izdrže mehaničke zadatke umjesto izazovnih opcija učenja koje bi podstakle njihov rast i razvoj**

U progresu svih oblasti ljudske djelatnosti najvažniju ulogu imaju daroviti pojedinci koji ostvaruju natprosječne rezultate. Zbog toga je veoma važno da društvo na vrijeme prepozna talente, ali i da im omogući da se dalje razvijaju. U tome posebnu ulogu ima obrazovno-vaspiti sistem, a uticaj školskog psihologa koji procjenjuje individualne potrebe učenika je nezamjenjiv.

O tome kako to funkcionise u praksi i na koji način stručni saradnici pomažu da se škola prilagodi razvojnim potrebama učenika, razgovarali smo sa **Dušicom Dubljević**, psihološkinjom u OŠ „Štampar Makarije“ u Podgorici, i **Zoricom Minić**, psihometričarkom u Ispitnom centru Crne Gore.

U podsticanju talentovanih učenika posebno je važno prepoznati ih na vrijeme. Koliko je to teško i šta savjetujete nastavnicima i roditeljima?

Minić: U našem jeziku koristimo termine darovitost, talentovanost, obdarenost... kao sinonime, kad mislimo na prirodnu sposobnost koja pojedincu omogućava trajno visoke rezultate u raznim oblastima rada, iako u literature postoje razlike u terminologiji. U legislativi iz oblasti obrazovanja se ustalio termin talentovanost. Rano otkrivanje talenta je ključno za podsticanje razvoja. Zato je bitna informisanost roditelja o indikatorima talenta, ali i podrška da bi mogli adekvatno odgovoriti na potrebe djece. Što se nastavnika tiče, često se povedemo ocjenama pa smatramo da je učenik koji ima odličan uspjeh i talentovan. Nije uvijek tako. Nije mali broj potencijalno talentovane djece koja nemaju odličan

uspjeh u školi. Dešava se, o čemu svjedoče biografije poznatih, da nastavnici ne samo da ne prepoznaju talentat djeteta, već da njegove produkte, način dolaženja do rješenja, razmišljanja, ocjene negativnom ocjenom, što može uticati na formiranje negativne slike o sebi i svojim sposobnostima, pa i do odustajanja od sopstvenog talenta. Treba razlikovati marljivog, radnog učenika od talentovanog. Često izuzetno sposobni učenici uče brže od ostalih istog uzrasta. Kao rezultat toga, obično im je potreban brži tempo podučavanja nego mnogim njihovim vršnjacima. Kvalitetna nastava za talentovane učenike odvija se na većem „stepenu težine“ nego za mnoge učenike njihovih godina. Visok „stepen težine“ za talentovane učenike u njihovim oblastima talenta implicira da bi njihov sadržaj, procesi i rezultati trebali biti složeniji, apstraktniji, otvoreniji, višestruki nego što bi bilo prikladno za mnoge njihove vršnjake.

Budući da su talentovani učenici sposobni da postignu uspjeh na visokom nivou bez mnogo podsticaja svojih nastavnika, može se zaključiti da im nije potrebna podrška nastavnika u učionici. Naprotiv!

Podrška za talentovane učenike počinje dobrim nastavnim planom i programom. Zahtijevaju i prilagođavanje načina rada, aktivnosti koje će ih podsticati da ideje obrađuju na visokom nivou. Prilikom rješavanja problema treba da se suočavaju sa preprekama, a sami rezultati da predstavljaju argumentovana rješenja. Vrlo su osjetljivi, te im je potrebno poštovanje, podrška da postignu više nego što su mislili da mogu. Ove potrebe dijele svi

učenici, a ne samo oni koji su talentovani. Ali dobro podučavanje za talentovane učenike mora početi odatle.

Koliko im u tome može pomoći priručnik za nastavnike „Kako prepoznati darovito dijete“?

Minić: Priručnik za nastavnike, odnosno *Vodič za rad sa talentovanim učenicima u osnovnoj školi*, kreiran je upravo u želji da učiteljima, nastavnicima i stručnim saradnicima bude od pomoći na tom putu. Vodič je nastao kao rezultat projekta podržanog od strane Ministarstva prosvjete koji su realizovali Udruženje psihologa Crne Gore i Udruženje pedagoga Crne Gore tokom 2020. i 2021. godine. Projekat je prirodan slijed ideje o podršci radu sa talentovanim učenicima koje je Udruženje psihologa Crne Gore započelo tokom školske 2019/2020. godine realizacijom projekta „Izrada instrumenata za identifikovanje darovitih učenika“. Realizaciju projekta podržalo je tadašnje Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta. Ovi instrumenti sastavni su dio Vodiča, kao i primjeri uspješnog podučavanja talentovanih učenika za svaku oblast. Talentovani učenici traže izazove za razmišljanje, mogućnost izbora teme koja ih interesuje, samostalnost u radu, nezavisnost u mišljenju, priliku da raspravljaju o svojim idejama sa odraslima ili drugarima sličnih interesovanja, dovoljno vremena za istraživanje i rad na zadatku, mogućnost da pogriješe kao i ostali učenici i drugo.

Nastavnicima je dat i pregled stručne literature gdje mogu pronaći teorijski orijentisane publikacije i prikaze naučnih istraživanja iz ove oblasti, kao i radove u kojima

su prikazana iskustva praktičara iz škole. Izbor je najviše baziran na onoj literaturi nastaloj u zemljama iz našeg okruženja, zbog sličnosti vaspitnoobrazovnog sistema i dostupnosti literature.

Tu je i *protokol za praćenje talentovanih* kao svojevrsna forma pedagoške dokumentacije. Namjera mu je da bude alatka koja se koristi svrhovito, u cilju organizacije nastavnog rada sa talentovanim djecom. Vidimo ga kao alatku koja je od značaja nastavnicima, stručnim saradnicima, rukovodiocima, ali i učeniku i roditeljima. Zamišljeno je da prati rad sa učenikom koji je identifikovan kao talentovan u nekoj od oblasti koju ček-liste procjenjuju.

Veoma je važno da u identifikaciji nadarenih učestvuje psiholog. Koliko je ta aktivnost timska i kako ta koordinacija funkcioniše?

Dubljević: Jedini valjan pristup u rada sa talentovanim učenicima je timski rad. To podrazumijeva da se u školi formira poseban tim za podršku tim učenicima koji čine predstavnici uprave škole, psiholog i pedagog, predmetni nastavnik/učitelj, odjeljenjski starješina, predstavnik roditelja i predstavnik učenika.

Stručna služba organizuje specifične oblike rada sa ciljem snaženja opštih sa specifičnih kapaciteta učenika. Psiholog prati socio-emocionalni status, potrebe, organizuje individualni ili grupni rad (radionice, grupno savjetovanje, susrete) s ciljem integracija, socijalizacije učenika. Takođe, vrši periodičnu procjenu aktuelnog funkcionisanja učenika (kognitivno, emocionalno, socijalno). Pedagog sugerise metode,

oblike, postupke, principe učenja i rada, kombinujući ih sa specifičnostima koje karakterišu oblast darovitosti. Uprava škole treba da stvori uslove potrebne za rad nastavnik i učenika. Predmetni nastavnik može kompetentno i pravovremeno reagovati i stvoriti povoljne uslove za optimalan razvoj, nadogradnju i ispunjenje potencijala učenika. On je, po pravilu, mentor učeniku. Odjeljenjski starješina je u stalnom kontaktu s učenikom, koordinira nastavni proces u cjelini u odnosu na specifične potrebe učenika i darovitost.

Udruženje psihologa primilo je nove instrumente za identifikaciju darovitih učenika u saradnji sa Ispitnim centrom Crne Gore. Koji su najbitniji?

Dubljević: U Vodiču se nalazi 12 ček-lista sa popisom indikatora koji se mogu čekirati tokom procesa posmatranja i praćenja učenika. Njihova primjena u školskoj praksi trebalo bi da bude jedan od početnih koraka u procesu sistematske identifikacije darovitih učenika. Svaka ček-lista sadrži kratko uvodno uputstvo za nastavnike. Ne očekuje se da su kod talentovanog učenika prisutni svi indikatori, posebno što će njihova učestalost i intenzitet vremenom varirati. Takođe, indikatori nijesu poređani niti ujednačeni po značaju, intenzitetu i učestalosti javljanja, tako da ih je neopravdano posmatrati kvantitativno.

Ponuđeni su indikatori za procjenu talentovanosti iz sljedećih oblasti: Opšte sposobnosti (ček-lista namijenjena je stručnim saradnicima – psiholozima i pedagogima kao i nastavnicima i koji rade sa učenicima od I do V

razreda osnovne škole; Jezička oblast (ček-lista namijenjena nastavnicima crnogorskog – srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti u osnovnim školama, za učenike II i III ciklusa); Matematika (ček-lista namijenjena nastavnicima matematike u osnovnim školama i odnosi se na učenike II i III ciklusa); Nauka (ček-lista namijenjena nastavnicima razredne nastave u osnovnim školama, za učenike II ciklusa i ček-lista u oblasti prirodnih nauka – biologija, hemija, fizika, namijenjena nastavnicima u osnovnim školama, za učenike III ciklusa); Istorija (ček-lista namijenjena nastavnicima istorije u III ciklusu); Geografija (ček-lista namijenjena nastavnicima istorije u III ciklusu); Sport i ples (ček-lista za prepoznavanje darovitih učenika za sport i ples namijenjena nastavnicima razredne nastave i fizičkog vaspitanja u osnovnim školama, za učenike I, II i III ciklusa); Likovno vaspitanje (ček-lista namijenjena nastavnicima razredne nastave i nastavnicima likovnog vaspitanja u osnovnim školama, za učenike I, II i III ciklusa); IKT (namijenjena nastavnicima tehnike i informatike, ali i nastavnicima ostalih predmeta koji u nastavi koriste IKT za produbljivanje znanja, njegovu primjenu i predstavljanje, za učenike drugog i trećeg ciklusa osnovne škole); Balet (ček-lista namijenjena nastavnicima razredne nastave i nastavnicima muzičke kulture i fizičkog vaspitanja u osnovnim školama, za učenike I i II ciklusa); Muzička kultura (ček-lista koju koriste nastavnici razredne nastave i muzičke kulture, za učenike II i III ciklusa).

Primarni cilj je da nastavnici imaju popis mogućih indikatora, da metodom

■ Dušica Dubljević

■ Zorica Minić

posmatranja, praćenja, bilježenja nominuju talentovane i podstiču talentovane, šaljući poruku da je svaki učenik potencijalni talenat i da svi imaju šansu da budu nominovani.

Koliko je opasno da, ukoliko se nadarenost ne uoči na vrijeme, ti učenici dožive neuspjeh?

Minić: Darovita djeca znaju da su različita. Oni vide kako lako shvataju informacije i uče brže od mnogih svojih vršnjaka. Ponekad postaju nestojljivi prema prijateljima koji to ne shvataju. Često reaguju na događaje sa većom emocionalnošću i osjetljivošću. Možda se ne uklapaju i osjećaju se usamljeno i otuđeno.

Bez odgovarajuće njege i usmjerenja, nadarena djeca ostaju neostvarena.

Ako se ne identifikuju rano, ne dobiju obrazovanje prilagođeno njihovim potrebama i ne dozvoli im se da napreduju u okruženju sa vršnjacima koji imaju isto mišljenje, darovita djeca ne samo da često ne uspijevaju da ostvare svoj potencijal, već možda nikada neće razumjeti izuzetne sposobnosti koje posjeduju.

Kada se darovitost negira, odbacuje ili ignoriše, mogu se desiti negativni ishodi, kao što su sljedeći:

- Oni znaju da su različiti, ali ne mogu da razumiju zašto.

Darovita djeca se mogu osjećati zbunjeno zbog svojih razlika. Oni prepoznaju koliko lako shvataju ideje i informacije u poređenju sa svojim vršnjacima, ali nemaju kontekst da to razumiju. Kao rezultat toga, oni su ostavljeni da sami donose zaključke o svojoj darovitosti. Oni svojim

sposobnostima mogu pripisati previše značenja ili im ne daju nikakav kredibilitet. Oni mogu poricati svoju darovitost, odbaciti je, umanjiti je, iskriviti je, preuveličati je, razdvojiti je ili se osjećati krivim zbog toga.

- Možda misle da nešto nije u redu sa njima.

Darovita djeca su često veoma osjetljiva i emocionalno reaktivna, imaju pojačan osjećaj za pravičnost i pravdu. Ponekad su skloni pretjeranom razmišljanju, perfekcionizmu i egzistencijalnoj depresiji dok razmišljaju o smislu života. Bez nekoga ko bi im pomogao da razumiju da su ovo uobičajena iskustva među darovitim, oni mogu pretpostaviti da su nestabilni. A pošto ne vide da se njihovi vršnjaci bore sa istim problemima, oni sebe mogu posmatrati kao društveno neprilagođene i strance koji nemaju pravo na „normalna“ prijateljstva i veze.

- U školi im postaje hronično dosadno i imaju problem sa autoritetom.

Darovitim učenicima čije sposobnosti nikada nijesu identifikovane ili osporene, postaje dosadno i mogu pretpostaviti da su tradicionalna okruženja za učenje gubljenje vremena. Oni mogu pokazati otpor prema autoritetu i nastavnicima koje vide kao neadekvatne i neefikasne. Dok se neki mogu pasivno povući, drugi postaju glasni u svom nezadovoljstvu i izazivaju probleme sebi i drugima u školi. Na kraju, oni mogu razviti hronično nepovjerenje prema osobama na pozicijama vlasti, jer su previše puta bili razočarani.

- Ne uspijevaju da ostvare svoj potencijal, jer su propustili obuku, stimulaciju ili

izazov u kritičnim tačkama svog razvoja.

Darovita djeca koja nikada nijesu dobila podršku kroz školovanje nemaju priliku da usavršavaju svoje vještine kroz smisleno učenje i praksu. Mnoga djeca nikada nijesu ni identifikovana kao nadarena, kao rezultat neznanja o tome „kako darovitost izgleda“, nedostatka univerzalnog „skrininga“ ili raznih stereotipa.

- Pretpostavljaju da nikada ne moraju naporno da rade.

Daroviti učenici koji nijesu dovoljno stimulirani i koji lako dobijaju dobre ocjene, često postaju samozadovoljni. Vrlo često ne razvijaju vještine učenja koje su neophodne za kasniji uspjeh. Dobijanje niske ocjene može biti šok i oni se mogu kloniti bilo kakvih teških zadataka u budućnosti, da ne bi doživjeli neuspjeh. Neki postaju nedovoljno uspješni, stižući dobre ocjene, pa čak i nagrade, ali nikada ne izlaze iz zone komfora. Drugi mogu postizati „selektivno“ dobre rezultate, birajući da se ističu samo u predmetima koji su smisleni, i odustaju od bilo kakvih pokušaja u oblastima koje ih ne zanimaju.

Šta, prema Vašem mišljenju, treba još uraditi na nivou škola i države da se unaprijedi rad nadarenom sa djecom?

Dubljević: Prije svega, neophodno je što ranije identifikovati talentovanog učenika, pratiti ga i podržati kroz cjelokupni proces obrazovanja. Neophodni su napori da se poboljša identifikacija darovitih i da se pomogne darovitoj djeci da razumiju šta znači biti nadaren. Identifikacija, ne

SISTEM PRAĆENJA

Sistem praćenja darovitih učenika je veoma važan. Koliko je on u Crnoj Gori na potrebnom nivou?

Dubljević: U školama su oformljeni Timovi za praćenje i podršku darovitih učenika, koji na osnovu svog plana rada prije svega rade na identifikaciji, zatim na podršci ovoj kategoriji učenika. Kao što smo već pomenuli u *Vodiču za rad sa talentovanim učenicima u osnovnoj školi*, nalazi se i Protokol za praćenje talentovanih učenika koji je osmišljen kao strukturisana organizacija za sprovođenje mjera i aktivnosti u cilju razvoja potencijala učenika. Odnosi se na: zaduženja i participaciju svih učesnika u ovom procesu, procjeni, komunikaciji, podršci talentovanim učenicima, praćenju, redovnom ažuriranju, prikupljanju i čuvanju informacija, razmjeni, prohodnosti prema drugim institucijama. Upravo smo bili svjesni koliko značaj ima kontinuirano praćenje talentovanih učenika od trenutka njihovog prepoznavanja, kroz proces njihovog devetogodišnjeg školovanja, sve do odabira srednje škole. Time olakšavamo ne samo izbor škole, već i budućeg zanimanja.

UKOLIKO IH OSNAŽIMO, ONI ĆE NA NEUSPJEH REAGOVATI NA ZRELIJI NAČIN

Takmičenja su veoma važna za afirmaciju nadarenih. Da li neuspjeh na tim nadmetanjima može biti rizičan po njihov dalji razvoj?

Minić: Takmičenja jesu važna za afirmaciju talentovanih učenika, ali nijesu jedina, a ni najvažnija. Prije svega, stavila bih akcenat na njihovu pretjeranu ekscitabilnost. Kada nadarena djeca shvate da su nadarena (bez obzira na to da li su identifikovana kao takva), u početku mogu osjetiti ponos i uzbuđenje. Ali ponekad doživljavaju zbunjenost, sramotu ili čak krivicu. Možda nemaju „pravo“ na svoju strast za učenjem i osjećaju krivicu kada lako izvršavaju zadatke, a njihovi prijatelji se bore. Možda se stide zbog svoje povećane osjetljivosti – ne shvatajući zašto tako snažno reaguju na uočenu nepravdu. Tako da ukoliko im pružimo adekvatnu podršku i osnažimo ih, oni će na neuspjeh koji dožive, ne samo na takmičenjima, reagovati na zreliji način – kao dodatni motiv... ili šansu za razvoj.

samo da predstavlja obrazovni plan koji ima za cilj da unaprijedi njihov razvoj, već može da razjasni konfuziju i nerazumijevanje o osobinama koje ova djeca prepoznaju, ali ne mogu tačno da naveđu. A pružanje dodatne podrške prilagođene njihovim akademskim potrebama je ključno za njihov obrazovni rast, kao i razvoj otpornosti pred izazovnim zadacima. Takođe, nudi im vjeru da ih odrasli zaduženi za njihovo obrazovanje,

zaista razumiju i da čine sve da im pomognu da napreduju.

Iako naš zakon predviđa akceleraciju, u praksi nijesu poznati slučajevi ubrzanja obrazovanja pojedinih učenika, grupisanja njihovih sposobnosti ili istinski diferenciranu nastavu. Daroviti učenici su sputani kada su primorani da rade zadatke koji su mehanički i često se ponavljaju, umjesto izazovnih opcija učenja koje bi podstakle njihov rast i razvoj.

Ukoliko nastavnici nemaju dovoljno znanja, treba im omogućiti dodatno obrazovanje i obuke.

Potrebno je uvesti mentorsku nastavu za tu kategoriju učenika, organizovati istraživačke stanice, naučne kampove, posjete sličnim centrima u okruženju...

Takođe, i saradnji sa Zavodom za školstvo treba napraviti posebne programe za njihovo obrazovanje u zavisnosti od oblasti koju preferiraju.

Lj. Vukoslavović

Iz ugla pedagoga: Ana Lalović

SVI SMO TIM KOJI DJELUJE U INTERESU TALENATA

Uloga pedagoga je da u okviru planiranja i programiranja prepoznaje i podržava rad sa nadarenim učenicima, podstiče različitost, kreativnost i visoke standarde rada nastavnika sa njima, njihovu stalnu edukaciju. Posebno su aktivni u okviru saradnje škole sa roditeljima

Da li će daroviti učenici biti uspješni, manje uspješni ili neuspješni, zavisi od više faktora, a prije svega od organizacije rada sa njima. U okviru podrške koju nadareni učenici dobijaju u školi, važnu ulogu ima pedagog. Pored ostalog, podstiče uvođenje inovacija u nastavu, pomaže nastavnicima da primjenjuju individualni pristup, prati razvoj djece i određuju im mjesto u nastavnom procesu.

Prema mišljenju **Ana Lalović**, pedagoškinje u OŠ „Luka Simonović“ u Nikšiću, veoma je bitno prepoznati talentovanu djecu na vrijeme i podsticati ih na nivou škole. Uloga pedagoga je da u okviru planiranja i programiranja prepoznaje i podržava rad sa nadarenim učenicima.

Kao stručni saradnik ona to radi i kroz rad đačkog parlamenta i učešćem u pripremi vannastavnih aktivnosti, kao i u okviru saradnje sa lokalnom zajednicom. Takođe, vodi evidenciju o talentovanim učenicima, na koje ukazuju nastavnici na sjednicama odjeljenjskih vijeća.

„Mnogo se uradilo u prethodnom periodu kada je u pitanju prepoznavanje darovitosti kod djece, kao i u načinu zadovoljenja obrazovnih i vaspitnih potreba tih učenika

– od toga kako i kada utvrditi da učenik ima različite talente i sposobnosti za visoko i kvalitetno postignuće, do metoda rada i potencijala. Poslati su nam i instrumenti za identifikaciju talentovanih učenika. Na nivou škole postoji tim za podršku talentovanim učenicima čiji sam koordinator“, kaže ona, i dodaje da se trude da u okviru školske godišne realizuju brojne aktivnosti u sklopu kojih će doći do izražaja svestranost učenika. Tako je ove školske godine tim za podršku talentima pripremio akcioni plan i radi se u skladu sa tim.

Lalović kaže da škola pruža nadarenim đacima više vidova podrške: organizacija redovne nastave u skladu sa individualnim potrebama i mogućnostima učenika: izborni predmeti; dodatna nastava; vannastavne aktivnosti; školska takmičenja, sekcije; promocija sporta kroz razna takmičenja unutar škole, zatim opštinska i državna; projekti, aktivan rad đačkog parlamenta. Takođe, u cilju pedagoškog podsticanja učenici se pohvaljuju i nagrađuju.

„Posebno smo ponosni na realizaciju ideje ‘Kutak prijateljstva’, kako smo ga nazvali, jer je to posebno mjesto u školi iz kog se pokreću

razne aktivnosti i realizuju kreativne ideje naših učenika u saradnji sa pedagoškinjom i nastavnicima“, ističe Lalović.

U okviru pedagoško-instruktivnog rada sa nastavnicima, pedagog podstiče različitost, kreativnost i visoke standarde rada nastavnika sa darovitim, njihovu stalnu edukaciju, kao i obezbjeđivanje adekvatne literature za ostvarivanje programa.

„Rad sa nadarenim đacima uvijek je inspirativna tema za edukaciju svih zaposlenih. Koordinator tima za rad sa talentovanim učenicima imali su savjetovanja todu juna na kojima je bilo riječi o skalama po oblastima i uzrastima kojima su namijenjene“, kaže ona, i dodaje da škole treba da posluže nastavnicima za podsticanje šta sve može biti indikator talenta u određenoj oblasti, a možda na prvi pogled ne izgleda tako; nastavnici mogu pružiti šansu i podsticaj učenicima u onim aspektima talenta koji možda nijesu još primijećeni; za planiranje aktivnosti u okviru tima za podršku darovitim učenicima; za odabir učenika za dodatnu nastavu; za dugoročno praćenje postignuća učenika koji su identifikovani kao potencijalno

talentovani; za pravljenje plana podrške učenicima koji pokazuju teškoće u postignućima, uprkos prisutnosti nekih indikatora u primijenjenim skalama; za unapređenje nastavne prakse novim metodama rada i sadržajima koji će omogućiti da talentovani učenici ispolje svoj potencijal.

Pedagozi su posebno aktivni u okviru saradnje škole sa roditeljima.

Lalović ukazuje i da je od ključnog značaja za rad sa nadarenom djecom dobra saradnja sa roditeljima. Ukoliko ona izostane, ne može se mnogo toga uraditi. Zato tu saradnju podstiču i razredne starješine, i predmetni nastavnici, i pedagog. Jer, kako naglašava, svi su tim koji djeluje u interesu djece.

Prema njenim riječima, pored brojnih sadržaja na nivou škole koji doprinose podsticanju darovitosti, važne su i aktivnosti koje organizuju u saradnji sa lokalnom zajednicom.

„Smatram da se ovom pitanju u prethodnom periodu posvetilo puno pažnje, ali je važno da se tako nastavi, jer su to najmlađi članovi našeg društva i treba ih prepoznati, motivisati i podržati da ostvare svoje potencijale“, naglašava Lalović.

Lj. V.

Kako se u Srednjoj mješovitoj školi „Mladost“ u Tivtu odnose prema darovitim učenicima

ZADOVOLJITI POTREBU UČENIKA ZA USAVRŠAVANJEM

▪ **Direktorica škole, profesorice različitih predmeta i učenik nadaren za informatiku iz svojih uglova osvjetljavaju ovu važnu tematiku**

▪ **Nada Barović, Milanka Brajković, Branka Terzić i Gordana Pehar**

U tivtskoj Srednjoj mješovitoj školi „Mladost“ s pažnjom i odgovornošću tretiraju fenomen darovitih učenika. Prema riječima direktorice **Marije Čučković-Vujnović**, rezultati su više nego zadovoljavajući, ali uvijek postoji prostor za napredak.

„Profesori se trude da prepoznaju nadarenu djecu, da ih podstiču i motivišu pružajući im mogućnost za rad i usavršavanje. Kroz dodatno angažovanje i dodatnu nastavu, stručnu literaturu, zadatke, projekte, nastoje da zadovolje njihovu potrebu za usavršavanjem i informisanjem, a učenici im to vraćaju na najbolji način kroz rezultate na takmičenjima“, naglašava ona. „Kao i u svemu, tako i u radu sa nadarenim učenicima primjećujem dobre i loše strane. Kao dobru stranu rada s njima istakla bih posvećenost, motivisanost i želju nastavnika da prepoznaju i podstaknu ovakve učenike. Ali prostora za napredak uvijek ima, pogotovo kada je u pitanju upotreba savremenih nastavnih sredstava i izvora informacija.“

Naša sagovornica ukazuje i na važnost razmjena koje doprinose razvoju učenika afiniteta.

„Naša škola je prethodnih godina bila dio međunarodne razmjene učenika sa školom iz Kine, pa su tako naši učenici imali priliku da

desetak dana borave u Šangaju, gdje su se kroz pohađanje nastave i vannastavnih aktivnosti upoznali sa kineskim školskim sistemom, dok su njihovi učenici i profesori bili gosti naše škole. Nažalost, u prethodne dvije godine zbog pandemije izazvane koronavirusom nijesmo imali mogućnost da učestvujemo u međunarodnim razmjenama, ali se nadamo da će se u skorijoj budućnosti opet ukazati takva prilika“, ističe Čučković-Vujnović, pa podsjeća zašto je u ranom periodu važno prepoznati nadarenu osobu: „Budućnost svakog društva počiva na mladim ljudima, zbog toga je veoma važno kako prepoznati, tako i ulagati ne samo u talente nego u cjelokupno obrazovanje da bi buduće generacije iz škole izlazile kao odgovorni, vrijedni, posvećeni i kreativni ljudi jer, – ‘U znanju je moć.’“

Učiniti mnogo više na nivou ministarstava

Profesorica crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti **Gordana Pehar** podsjeća da potencijale darovitih učenika nastavnik prepoznaje u neposrednom nastavnom procesu ili u radu na obaveznim izbornim sadržajima.

„Kada je riječ o mom predmetu, vrlo brzo se uoče i prepoznaju malobrojni

učenici koji su razvili ljubav prema knjizi i čitanju. U vrijeme niske jezičke kulture i čitalačke pismenosti, sposobnost zaključivanja, povezivanja, pismenost, maštovitost i kreativnost kod nadarenih učenika dolaze do izražaja prilikom razgovora o književnom djelu, a posebno u pisanim zadacima. Među njima izdvajaju se oni koji i sami pišu (najčešće poeziju) pa ih podstičemo na učešća na različitim literarnim konkursima. Osim toga, talentovani učenici iz ovog predmeta, s obzirom na svoje sklonosti, uključuju se u čitalački klub, literarnu, recitatorsku ili dramsku sekciju, a takmičenja i školske priredbe postaju im dodatna motivacija za rad na razvijanju darovitosti“, ističe ona.

Prema njenim riječima, na nivou ministarstava može mnogo više da se učini kako bi organizovane posjete učenika predstavama, muzejima i drugim institucijama bitnim za očuvanje i širenje kulture bile besplatne, obavezne i dostupnije za masovnije posjete učenika.

„Crna Gora ima izuzetno kulturno nasljeđe i naša je obaveza da sve učenike, a ne samo nadarene, upućujemo i povezujemo s tim nasljeđem. Na taj način razvijaje i svijest o civilizacijskom zajedništvu“, ističe ona i dodaje: „Kultura je u društvu skrajnuta, a upravo umjetnosti kao najprepoznatljiviji dio kulture

omogućavaju da spoznamo ‘bogatiju, životniju i raznovrsniju predstavu o stvarnosti’. Ako je kultura ‘emancipacija čovjeka’, onda je upravo obaveza škole i izazov za nastavnike da mladim ljudima stvaraju mogućnosti u kojima će širiti svoja shvatanja o čovjeku i svijetu.“

Kad su u pitanju takmičenja, Gordana Pehar smatra da su ona uvijek mogućnost da nadareni učenik dobije svojevrsnu potvrdu o svom talentu i radu u odnosu na druge.

„Protoklih godina dramska sekcija imala je školske predstave koje su okupljale najviše učenika, kako gimnazije tako i stručnih škola. Dva učenika stručne škole su nakon srednjoškolskog obrazovanja upisala i završila scenske umjetnosti; likovni talenti su upisivali ALU, nadareni za strane jezike su najčešće iste i studirali, Debatni klub je iznjedrilo sjajne govornike zahvaljujući učešćima i uspjesima na državnim takmičenjima, literarni talenti se dokazuju na konkursima, a u pripremi je zbirka poezije talentovane učenice drugog razreda gimnazije. S obzirom na to da se nastavni proces zbog korone odvijao u promijenjenim uslovima, naročito u vrijeme onlajn nastave, nastojali smo da i dalje učestvujemo na konkursima i takmičenjima koja su bila organizovana“, zaključuje ona.

Vještine višeg nivoa razumijevanja

Profesorica **Nada Barović** dijeli njeno mišljenje da nastavnik ima ključnu ulogu u procesu prepoznavanja i razvijanja potencijala nadarenih učenika.

„Kada pričamo o učenicima nadarenim za strane jezike, mislimo na učenike koji se izdvajaju vještinama višeg nivoa razumijevanja,

izražavanja, pisanja na stranom jeziku. Možemo se pohvaliti činjenicom da je zadovoljavajući broj talenata. Oni se uključuju u vannastavne aktivnosti vezane za predmet Engleski jezik ili za drugu stranu jezik (u našoj školi to su italijanski, francuski, njemački), npr. prevodilačka radionica, književnost na stranim jezicima, istorija i civilizacija, internet u nastavi engleskog jezika... Dodatna nastava podrazumijeva i dodatnu pripremu nastavnika za mentorski i individualni rad sa učenikom. Takav pristup do sada je dao niz zapaženih rezultata na državnim i međunarodnim takmičenjima za strane jezike“, naglašava ona, dodajući: „Presudni faktor u razvijanju talenta je sposobnost nastavnika da u odgovarajućoj situaciji pruži punu podršku učeniku. On ga uči da je talenat plus rad jednako maksimalan uspjeh. Konkretno, u stranom jeziku talenti su uvijek ispred ostalih učenika po znanju leksike, gramatike, pismenog izražaja i komunikacije.“

Takmičenja su, kako ocjenjuje, „važna jer predstavljaju podsticaj kao i zasluženu nagradu za uloženi rad“.

„Važno je stvoriti priliku da daroviti učenici što više istražuju, rješavaju probleme, rade na projektima, takmiče se, iskažu svoju darovitost i budu nagrađeni“, smatra Barović.

Poseban izazov za nastavnike

Svoje viđenje o ovoj temi sa nama je podijelila i **Branka Terzić**, profesorica ekonomske grupe predmeta.

„Ekonomska grupa predmeta je prilično široko definisana i predstavlja poseban izazov za nastavnike, koji moraju posjedovati znanja i vještine iz više srodnih, a u isto vrijeme naučno-metodološki

zasebnih cjelina. Konkretno, ove nastavne godine izvodim nastavu iz stručnoteorijskih modula: Računovodstvo, Finarsijsko poslovanje, Bankarsko poslovanje i Ekonomika trgovine. ‘Ekonomija proučava čovječanstvo u svakodnevnom životu’, napisao je **Alfred Maršal**, veliki ekonomista XIX vijeka. Ova definicija ekonomije je tačna danas, baš kao što je bila i prije nešto više od 100 godina. Zašto bi se učenici opredijelili baš za ovaj obrazovni program? Dva su ključna razloga. Prvi razlog je da bi lakše razumjeli svijet u kojem žive, jer će tokom života donositi brojne ekonomske odluke. Zatim, da bi postali pronicljiviji učesnici u privredi. Iako ih poznavanje osnovnih ekonomskih principa neće obogatiti samo po sebi, upoznaće ih sa alatima koji će im pomoći na tom putu. Principi ekonomije se mogu primijeniti u mnogim životnim situacijama, bez obzira na konačno opredjeljenje naših učenika prilikom izbora zanimanja i profesionalnog razvoja“, ističe ona.

Profesorica Terzić podsjeća da ekonomija kao nauka proučava kako društvo upravlja oskudnim resursima kojima raspolaže.

„Ključni činilac u donošenju tih odluka su informacije. Učenici koji pokazuju posebnu radoznalost i znatiželju prilikom diskusija o određenim aktuelnim ekonomskim temama i ‘glad za informacijama’ su upravo oni u kojima se krije poseban talenat za ovu oblast. Razvoj sofisticiranih modela i alata za analizu u velikoj mjeri danas olakšava pronalazak pravih informacija i donošenje odluka zasnovanih na istim. Budućnost ekonomske nauke se nalazi u kontinuiranom uvećavanju našeg znanja i korišćenju bogatstva ideja kako bi se donošenje odluka olakšalo i učinilo efikasnijim“, kaže ona, a

PREVAZILAŽENJE MOGUĆNOSTI ŠKOLE

Prema mišljenju direktorice Čučković-Vujnović, prostor za napredak nije samo na državnom, nego i na lokalnom nivou.

„Materijali za pripremu, izvori učenja, ali i učešća na brojnim takmičenjima na kojima učenici osvajaju nagrade iziskuju određena ulaganja koja prevazilaze mogućnosti škole, te je zbilja potrebno dodatno angažovanje lokalne zajednice i institucija na nivou države. Uprava škole prije svega se trudi da omogući učenicima učešće na brojnim kako školskim, tako i ostalim konkursima i takmičenjima, a činjenica je da se ovakva djeca u većini slučajeva sama izdvoje od ostale djece svojom voljom i željom da napreduju“, naglašava direktorica.

■ SMS Mladost

■ Egor Georgievski

potom ukazuje na potencijalnu važnost školskog tima za talente: „Školski tim za talente je novoformirano tijelo, s jasno definisanim ciljevima i zadacima, ali bez adekvatnih protokola identifikacije i rada sa darovitim učenicima. Planirano je da se, u što skorijem periodu, ova oblast uredi odgovarajućim pravilnikom i da se, konačno, fokus pomjere na darovite učenike, koji su, posebno u uslovima pandemije, nepravedno stavljeni u drugi plan.“

Osjetljiv period adolescencije

Svakako, oni se ne bi smjeli stavljeti u drugi plan, jer je upravo srednjoškolski period razdoblje zahvalno za detektovanje i valorizaciju talenata.

„Značajan korak u životu svakog učenika je prelazak iz djetinjstva u adolescenciju. Postavljaju se brojna pitanja, a prate ga i značajne promjene u fizičkom, emotivnom i socijalnom životu učenika. Izbor obrazovnog programa, u ovom periodu, predstavlja poseban izazov. Neophodno je pažnju usmjeriti na pronalazjenje sopstvenih afiniteta, i to ne samo kroz redovnu nastavu, već i kroz druge, vannastavne aktivnosti. Stručne škole u tom smislu nude jako puno mogućnosti, a praktično iskustvo koje se stiče kroz različite oblike nastave važan je resurs u daljem školovanju, ali i na tržištu rada“, naglašava naša sagovornica.

Kao profesorice ekonomske grupe predmeta, Branku Terzić pitali smo i o mogućnosti da se učenici agilnije usmjeravaju prema preduzetništvu, posebno u kontekstu čestih ekonomskih kriza.

„Finansijska kriza koja je dobila zamah 2007. godine, kao i posljednja recesija, dovele su do potrebe za preispitivanjem osnovnih ekonomskih pretpostavki. Posljedice krize postavile su nove izazove pred ekonomiste, dovodeći u pitanje sve do tada uobičajene pretpostavke

i vjerovanja. Upravo te okolnosti mogu biti 'odskočna daska' za učenike čija su ekonomska percepcija i moć promišljanja na izuzetnom nivou“, smatra ona. „Finansijska kriza i recesija, čiji smo svjedoci trenutno, pokreću čitav niza pitanja o načinu na koji funkcionišu tržišta, ulogi države i regulatora i kako spriječiti da se ne ponove problemi koji su doveli do krize, i upravo zato možemo reći da krize donose nove paradigme i stvaraju nove lidere.“

Uloga vannastavnih aktivnosti

Ni prirodne nauke ne zastaju za društvenim kada su u pitanju posebno zainteresovani, pa i nadareni učenici. O tome nam svjedoči profesorica **Milanka Brajković**.

„Na smjeru Elektrotehničar elektronike ima talentovanih učenika za predmet Digitalna elektronika. Učenici vole da leme komponente i da sklapaju elemente na protobordu. Prilično su zainteresovani za ovaj predmet“, kaže ona. „Nadareni učenici se odmah prijave na sekciju 'Mladi pronalazači' i tako se odmah upućuju na razvijanje svojih talenata. U okviru sekcije radimo brojne eksperimente i sklapamo projekte za buduće predstavljanje na sajmu 'Mladi pronalazači'“

Važno pitanje odnosi se i na načine na koje se može podstaći nadareni učenik da istakne svoj talenat, a da to nije vezano striktno za učionicu – gdje posebno važnu ulogu igraju vannastavne aktivnosti.

„Vannastavna aktivnost najviše doprinosi razvijanju kreativnosti učenika. Razna takmičenja utiču na podsticanje njihove kreativnosti. Takođe, posjete sajmovima tehnike, posjeta manifestacijama 'Noć pronalazača' i 'Dani nauke' prilika su da učenici prošire znanja“, navodi Brajković.

Kao diplomirana inženjerka elektrotehnike, sagovornica „Prosvjetnog rada“

ocjenjuje da su poslovi vezani za ovu oblast i te kako traženi, te ukazuje na svijetlu perspektivu mladih zainteresovanih da baš u toj i srodnim oblastima grade svoju karijeru:

„Mladi imaju velike mogućnosti da razvijaju svoju karijeru u oblasti telekomunikacija, oblasti ekonomije, oblasti upravljanja pametnim kućama, oblasti mobilne telefonije, oblasti audio-tehnike, ozvučavanja, signalno-sigurnosne tehnologije, oblasti video-nadzora, automatike itd.“

Na kraju, prof. Brajković izražava zadovoljstvo posvećenošću i uspjesima svojih darovitih učenika, uprkos problemima koji su ih ometali, koji su predstavljali „višu silu“.

„Protekle godine su bile teške zbog korone, tako da nije bilo manifestacija 'Noć istraživača' i 'Dani nauke', ali se nadam da će te i slične manifestacije oživjeti i da ćemo se vratiti tim aktivnostima“, ističe ona i dodaje: „Naši učenici su postigli zapažene rezultate. Prva i druga nagrada za projekte 'Dobijanje struje iz slane vode', 'Feral za barku' na tom principu, zatim nagrađeni projekat 'Pametna kuća' pomoću Peltijevog elementa. Projekat 'Zaštita električnog šporet' je, takođe, dobio nagradu. Nagrađeni učenici su nastavili školovanje na elektrotehničkom fakultetu.“

Važnost informatike u današnjem svijetu

Jedan od darovitih izdanka kojima se ponosi SMS „Mladost“ svakako je **Egor Georgievski**, učenik nadaren za informatiku. U razgovoru za „Prosvjetni rad“, on pojašnjava zašto ga je privukla upravo ova oblast.

„Informatika je nauka koja se pojavila relativno nedavno i brzo se razvija. Većina algoritama i struktura podataka sa kojima radim je otkrivena tek na kraju prošlog vijeka, i svake godine se pojavljuju nove ideje. Informatika je

vrlo potrebna u današnjem svijetu i biće još potrebna u budućnosti. Osim toga, sviđa mi se proces rada sa računom. Napisao sam kod, ispravio sve greške, pokrenuo svoj program. I sada mogu jednim pritiskom na taster da pronađem odgovor na zadatak za bilo koji uneseni podatak. I što je najvažnije, on će biti odmah na ekranu, za razliku od mnogih drugih nauka, gdje morate nekoliko nedjelja gledati kroz mikroskop da biste vidjeli rezultat svog rada. Dakle, ja radim zanimljiv dio posla, kao što je definisanje problema ili kreiranje algoritma, a računar umjesto mene radi dosadni dio, odnosno izračunavanje“, naglašava on.

Škola je za njega, prije svega, „mjesto gdje mogu da nađem pomoć i podršku, gdje se vidam sa prijateljima“.

„Škola takođe daje neophodna znanja iz opšte kulture. Naravno, ovo mi je važno jer ne mogu samo da se

bavim programiranjem i ničim drugim. Ali ako govorimo konkretno o mojim studijama informatike, ovo je osamdeset posto samostalan rad. Na primjer, da bih se pripremio za Međunarodnu olimpijadu, provježbao sam zadatke sa osam prethodnih takmičenja i mislim da je to uglavnom pomoglo da ostvarim dobar rezultat. Pored toga, naravno, radio sam sa svojim mentorom prof. **Veliborom Došnjakom** i učestvovao u onlajn programerskom kampu“, ističe on, pa nastavlja o aktivnostima kojima podstiče svoj dar: „Volim da se takmičim sa drugima. Na internetu postoje sajtovi na kojima se svake nedjelje održavaju onlajn takmičenja iz programiranja. Učenici moraju da napišu nekoliko malih programa, od kojih bi svaki rješavao određeni matematički problem. Ovo se zove takmičarsko ili olimpijsko programiranje, jer se takvi problemi obično srijeću na školskim olimpijadama. Učešće na

ovim takmičenjima me motivise da se stalno bavim informatikom i učim nove stvari, jer je uvijek lijepo biti na prvom mjestu i rješavati više zadataka od svojih prijatelja. Mislim da kada bih samo učio gradivo iz knjige, a da ga ne primjenjujem u praksi, učenje bi bilo mnogo manje zanimljivo i efikasno.“

Nezaobilazno pitanje je dalja perspektiva – ono što dolazi nakon škole.

„Naravno, hoću da studiram. Znam da je u informatici važno kvalitetno i savremeno obrazovanje. Još se nijesam odlučio za profesiju, ali me sada više privlače naučna istraživanja kao što su kvantno računarstvo, vještačka inteligencija ili bioinformatika, nego industrijsko programiranje, na primjer, stvaranje aplikacija ili veb-sajtova. Ipak, još imam vremena da se predomislim. Ali, u svakom slučaju želim da svoj život povežem sa informatikom“, naglašava on.

N. N.

NEMA USPJEHA AKO NE VOLIŠ ONO ŠTO RADIŠ

Naš mladi sagovornik objašnjava svojim vršnjacima zašto bi trebalo da u ranom periodu razvijaju interesovanja i otkrivaju potencijalnu vlastitu nadarenost.

„Poželio bih svakome da pronađe svoje omiljeno zanimanje. Vjerujem da je nemoguće postići bilo kakav uspjeh ako ne voliš ono što radiš. Svako treba da ima posao koji zaista voli, koji ga inspiriše i motivise da postane bolji. I što ranije otvorite i počnete da razvijate svoj talenat, to ćete lakše postići dobre rezultate. Ipak, mislim da nije nikad kasno da promijenite svoja interesovanja i provjerite svoje snage u nečemu novom. Ja pozivam sve da isprobaju programiranje – nije to tako teško kao što se čini, i vrlo je zanimljivo“, poručuje Egor.

POTREBA NJEGOVANJA KULTURE

Školski tim za talente oformljen je početkom ove školske godine. Prema riječima profesorice Pehar, „potrebno je izraditi plan saradnje sa predmetnim nastavnicima svih aktivna gimnazije i stručnih škola kako bi školska sredina prepoznala, podržala i podsticala učenike koji imaju posebne potencijale iz određenih oblasti“.

„Talenat kod nadarenih učenika podstiče prvo predmetni nastavnik tako što darovitim učenicu ponudi da samostalno pripremi rad u kojem će doći do izražaja dodatno znanje, sposobnost oblikovanja samostalnog mišljenja, maštovitost, kreativnost itd. Naravno, podrazumijeva se upućivanje na izvore, literaturu i slično za proširivanje znanja u odnosu na sadržaj školskog udžbenika i individualni pristup, tj. mentorski rad i pripremanje za takmičenja i konkurse. Međutim, ovo je prilika da se istakne da govoreći o radu sa nadarenim učenicima iz ovog predmeta moramo govoriti o potrebi njegovanja kulture (u najširem značenju) sa svim učenicima. Do sada smo, zahvaljujući korelaciji među predmetima, naročito likovne umjetnosti, istorije, geografije, stranih jezika itd. organizovali ili posjećivali izložbe, prezentacije, a tu su i posjete institucijama kulture“, navodi ona.

U Javnoj predškolskoj ustanovi „Ljubica Popović“ s pažnjom se odnose prema potencijalno nadarenoj djeci

PRAVILNO STIMULISANJE DJETETA KLJUČNO NA PUTU NJEGOVOG CJELOVITOG RAZVOJA

- **Vesna Nikolić, direktorica:** Potrebno dodatno obrazovati vaspitače i pedagoško-psihološku službu za rad na identifikaciji i stimulaciji potencijala kod darovite djece
- **Danka Novović, pedagogica:** Osim vaspitača i roditelja, u prepoznavanju potencijalne darovitosti značajna i uloga stručnih saradnika predškolske ustanove, kao i stručnjaka van predškolske ustanove
- **Biljana Rolović, vaspitačica:** Djecu ovog uzrasta treba posmatrati kao potencijalno nadarenu
- **Milena Kustudić, majka predškolca:** Trudimo se da ga motivišemo da istražuje stvari koje ga zanimaju i usmjeravamo ga da se zainteresuje za nešto novo

Jedno od najvažnijih (ali i najskakljivijih) pitanja kada je riječ o talentu za bilo koju oblast jeste uzrast u kojem on dolazi do izražaja, u kojem bi ga za početak valjalo uočiti. Neki smatraju da tu treba biti pažljiv i prepuštiti da ljudi sami u sebi osjete neki konkretniji zov. Drugi pak i te kako vjeruju u pomoć sa strane, odnosno u potrebu da nam neko drugi što je ranije moguće detektuje određeni afinitet, osvijesti ga, a onda nam pomogne da ga na pravi način razvijamo.

U osnovnoj i srednjoj školi postoji čitav niz načina da nadarena djeca dođu do izražaja. Tu su razne vannastavne aktivnosti, takmičenja, ali i redovni nastavni proces u kome učenici mogu pokazati neke izoštrenije sklonosti. Međutim, ne treba izgubiti iz vida da je i najraniji vid kolektivne socijalizacije – predškolski period – pogodan za ovu svojevrsnu „potragu za biserima“. Potrebno je, naravno, biti oprezan, imati osjećaj za osjetljivost fenomena, za sve njegove pozitivne i negativne finise. Zato smo odlučili da doznamo kako se prema njemu odnose u podgoričkoj Javnoj predškolskoj ustanovi „Ljubica Popović“.

Prema riječima direktorice **Vesne Nikolić**, „u ranoj i predškolskoj dobi kao ključnom periodu za harmoničan i cjelovit razvoj svih potencijala djeteta, vaspitanja i učenja veoma je važno znati identifikovati potencijalnu darovitost kod djece“.

„Potencijalno darovitu djecu moguće je najlakše uočiti u njihovoj vršnjačkoj grupi od strane vaspitača, dok se pedagoško-psihološka služba onda bavi procjenama, testiranjima i učestvuje u izradi planova rada sa tom djecom. Program u kojem je

dijete aktivni učesnik vaspitno-obrazovnog procesa, stimulativna sredina, individualan i rad u grupi doprinijeće daljem razvoju potencijala darovitosti kod djeteta“, ističe ona.

Važnost seminara i aktiva

Na njoj kao čelnici ove velike ustanove, koja broji više vaspitnih jedinica, svakako je odgovoran zadatak podsticanja uposlenih da uočavaju kod djece određene preferencije.

„Potrebno je dodatno obrazovati vaspitače i pedagoško-psihološku službu za rad na identifikaciji i stimulaciji potencijala kod darovite djece“, naglašava ona, dodajući: „Naša ustanova ima Program rada sa darovitom djecom koji je integrisan u Program rada, dok je profesionalni razvoj zaposlenih ograničen mogućnostima edukacija koje nam okruženje pruža. U okviru plana PR-NŠ/V planiraju se seminari i aktivni, koji jesu dobre prilike za razmjenu iskustava i unapređenje kompetencija vaspitača i stručnih saradnika.“

Kako ističe naša sagovornica, izuzetno je važno na vrijeme identifikovati potencijalno darovitu djecu, „kako ne bi došlo do podbacivanja usljed nedostatka stimulacije“.

„Pored toga, značajno je odrediti i pravac darovitosti, kako bi se ona u zavisnosti da li je intelektualna, saznajna, umjetnička, duhovna ili neka druga pravilno stimulisala, a u harmoniji sa ostalim aspektima u cilju cjelovitog razvoja svih djetetovih razvojnih sposobnosti. Ta djeca su u grupi ili veoma uočljiva, zahtjeva u smislu postavljanja pitanja, traženja dodatnih mogućnosti za dalje učenje, kreativnosti i sl. Ili

su stidljiva i povučena“, napominje Nikolić.

Adekvatno odgovoriti na prirodne razvojne potrebe djeteta

I pedagogica **Danka Novović** mišljenja je da je tokom predškolskog perioda važno prepoznati razvojne karakteristike svakog djeteta, „a kod djece kod koje se uoče potencijali za razvoj darovitosti ili talenta u nekoj specifičnoj oblasti neophodno je pružiti dodatnu podršku, kako bi se na adekvatan način odgovorilo na njihove prirodne razvojne potrebe za znanjima ili vještinama i na taj način doprinijelo punom ostvarenju njihovih potencijala“.

„Kada je riječ o predškolskoj djeci, može se govoriti o potencijalnoj darovitosti. Osim roditelja i njihove nezamjenjive uloge u prepoznavanju potencijalno darovitog djeteta, veoma je važna i uloga vaspitača i upravo jedan od zadataka vaspitača jeste i uočavanje potencijalno nadarene djece u vaspitnim grupama, pri čemu mogu koristiti tzv. kontrolne liste, koje im služe kao podsjetnici na šta treba da obrate pažnju prilikom posmatranja djece i uočavanja potencijalno darovite djece. Osim vaspitača i roditelja, u prepoznavanju potencijalne darovitosti, značajna je i uloga stručnih saradnika predškolske ustanove, kao i stručnjaka van predškolske ustanove“, navodi ona.

U ovom procesu od izuzetne je važnosti podsticati dar kod djece, a da to za njih ne bude stresno i opterećujuće.

„Prepoznavanje potencijalne darovitosti kod djece i pružanje podrške potencijalno darovitoj djeci ostvaruje se kroz

obezbjedjivanje stimulativnog prostora (okruženja) koji inspiriše i provocira djecu na istraživanje i igru, učešće djece u zajedničkim aktivnostima sa vršnjacima i odraslima u vrtiću i lokalnoj zajednici, fleksibilno organizovanje vremena koje prati interesovanja djece, raznolikost ponuđenih materijala, individualizovani pristup i druge strategije i postupke vaspitača, roditelja, stručnih saradnika i drugih učesnika u radu sa potencijalno darovitom djecom“, ističe Novović.

Različiti načini ponašanja

Ona naglašava da je saradnja predškolske ustanove, a prije svega vaspitača, sa roditeljima potencijalno darovite djece neizostavna, „pri čemu se akcenat saradnje stavlja na potencijalnu darovitost i potrebe potencijalno darovitog djeteta“.

„Ovakva vrsta saradnje je ključna za napredak potencijalno darovitog djeteta, a u zavisnosti od potrebe u saradnju se, osim vaspitača, uključuju i stručni saradnici ustanove, jer je interakcija koja se ostvaruje kroz takvu vrstu saradnje od izuzetnog značaja“, ističe pedagogica i dodaje: „Veoma je važna razmjena informacija između roditelja, vaspitača i stručnih saradnika s obzirom na činjenicu da dijete na različite načine funkcioniše individualno i u vaspitnoj grupi i da je od izuzetne važnosti davanje povratnih informacija.“

Naravno, mnogi roditelji nijesu dublje upućeni u ovu problematiku i željeli bi da znaju kako da ispravno postupaju u slučaju uočavanja izvjesnih interesovanja kod svog djeteta.

„Na samom početku je važno istaći da porodica ima suštinski i presudan značaj

▪ Danka Novović

FAKTORI OD VELIKOG ZNAČAJA

Pedagogica Novović nam taksativno navodi faktore koji bi dali značajan doprinos prepoznavanju i pružanju podrške potencijalno darovitoj djeci:

- organizacija obuka za vaspitače i stručne saradnike kroz koje bi unaprijedili kompetencije za kreiranje strategija za prepoznavanje i pružanje podrške potencijalno darovitoj djeci;
- razmjena iskustava među vaspitačima i stručnim saradnicima, kao i intenzivnija saradnja između vaspitača, stručnih saradnika i porodice;
- izrada i primjena instrumenata koji bi omogućili prepoznavanje potencijalne darovitosti i kreativnosti kod djece predškolskog uzrasta;
- unapređenje studijskih programa na fakultetima kroz koje bi se vaspitači i stručni saradnici sveobuhvatnije upoznali sa specifičnim karakteristikama potencijalno darovite djece i stečena teorijska znanja primijenili u praktičnom radu.

■ Biljana Rolović

za razvoj potencijalne darovitosti djeteta i da su roditelji nezamjenljivi u prepoznavanju i poznavanju potencijala svog djeteta, kao i u pružanju podrške njegovom razvoju. Polazeći od te činjenice, roditelji, prije svega, treba da rade na stvaranju podsticajne sredine koja će motivirati njihovo dijete da samostalno istražuje i razvija svoje potencijale. Zadovoljavanje specifičnih interesovanja djeteta, dakle, omogućavanje djetetu da se bavim onim za šta pokazuje interesovanje, da uči ono što ga zanima i na način koji mu najviše odgovara, podsticanje na korišćenje različitih izvora znanja i samostalno dolaženje do potrebnih informacija, adekvatno obezbjeđivanje vremena za bavljenje aktivnostima koje ga zanimaju itd. nešto je čemu treba posvetiti posebnu pažnju. Takođe je značajno ukazati na važnost nesmetanog porodičnog funkcionisanja,

emocionalne klime u kojoj dijete odrasta i, naravno, na značaj intenzivne i kvalitetne saradnje sa vaspitačima, stručnim saradnicima i drugim osobama koje rade sa djetetom u cilju dobijanja informacija iz druge perspektive, kako bi darovitost djeteta dostigla pun potencijal", pojašnjava Danka Novović.

Vaspitač stvara uslove da dijete mašta

Kao neko ko je u svakodnevnom kontaktu sa najmlađima, vaspitačica **Biljana Rolović** zasigurno je kompetentna adresa za pitanje kako se uočava nadarenost kod nekih od njih.

„Naziv 'nadareno dijete' mora se uzeti uslovno za djecu predškolskog uzrasta. Djecu ovog uzrasta treba posmatrati kao potencijalno nadarenu. Talentovana djeca su ona koja postižu visoke rezultate u nekim aktivnostima, dok se darovitima

možu smatrati oni koji imaju visokorazvijene sposobnosti", napominje ona. „Kao vaspitačica, imam priliku da primijetim kad dijete pokazuje specifičan interes za neko područje ili kad se udubi u rješavanje nekog zadatka, kad je dijete uporno, predano i sa posebnim interesovanjem. Neka djeca u odnosu na svoje vršnjake mnogo toga hoće i mogu više, pa su samim tim njihova postignuća veća. I kad se sve to uoči ne možemo sa sigurnošću znati da li je dijete nadareno ili nije.“

Vrtić je prostor gdje se svakodnevno sa djecom upražnjava veliki broj aktivnosti, a kroz njih se potencijalno mogu uvidjeti naznake nekog talenta.

„Vaspitač u svom svakodnevnom radu stvara uslove, kreira prostor, proučava, istražuje i radi na razvoju svakog djeteta u vaspitnoj grupi. Prilikom realizacije dnevnih aktivnosti, a i

RODITELJI NAJVAŽNIJA KARIKA

Kad je riječ o saradnji s roditeljima, direktorica JPU „Ljubica Popović“ smatra da su roditelji najvažnija karika, pogotovo u procesu identifikacije potencijalno darovite djece, s obzirom na to da djeca različito reaguju na sekundarno okruženje kakvo je vrtić – neka slobodno izražavaju svoja interesovanja i potencijale, dok druga ne.

„Zato je važno da roditelji u komunikaciji sa vaspitačima podijele svoja zapažanja o djetetu. Kao primarno okruženje, porodica je mjesto u kojem se dijete najslobodnije izrazi i roditelji mogu da primijete potencijalnu darovitost, a upoređivanje u vršnjačkoj grupi dopriniće identifikaciji. Roditelji su najproduktivniji članovi tima za izradu posebnog obrazovnog programa jer su najbolji i najpouzdaniji izvor informacija o djetetu od kojih sve dalje kreće“, zaključuje ona.

prilikom organizovanja nekih specifičnih koje podrazumijevaju saradnju sa drugim vaspitnim grupama kroz razne programe, projekte i sl; vaspitaču se mogu otvoriti vrata za razmišljanje o nekom nadarenom djetetu. To su aktivnosti koje će djeci omogućiti slobodu izražavanja pokretom, govorom, likovnim stvaralaštvom. Kroz brojne muzičke igre i aktivnosti, vaspitač stvara uslove da dijete mašta, pokazuje svoje potencijale i da zadovolji potrebu za istim. Veliki značaj imaju aktivnosti koje omogućavaju djeci da predviđaju, posmatraju, upoređuju, donose zaključke, iznose svoje mišljenje. Vaspitač može puno da otkrije kroz stvaralačku igru koja podrazumijeva slobodno izražavanje, i tada obično nastaju novi predmeti, građevine itd.“, naglašava Rolović.

Njena iskustva s roditeljima su u ovom pogledu vrlo pozitivna.

„U posljednje vrijeme može se primijetiti da umjetničke, jezičke ili naučnoistraživačke radionice organizuju rad sa djecom predškolskog uzrasta, gdje roditelji uključe svoju djecu i pri tome dodatno zadovolje potrebe i interesovanja djece za istim“, kaže ona i dodaje: „Roditelji rado uključe djecu u škole koje rade na razvoju muzičkih, likovnih i jezičkih sposobnosti. Koliko se istraje u tome kad se ode iz vrtića, nemam preciznu informaciju, ali mislim da će se, ukoliko je to stvarna potreba djeteta, a ne ambicija roditelja, u tome istrajati jer djeca koja pokazuju darovitost posjeduju unutrašnju motivaciju koja ih gura da napreduju.“

Proces koji traje

A kad je u pitanju moment detektovanja dara kod djeteta, treba imati u vidu da rad sa djecom podrazumijeva timski rad, „pa je i kod identifikacije i podsticanja darovitosti on od velikog značaja“.

„To je proces koji traje, pa je i sama procjena nadarenosti nekog djeteta složen proces. Vaspitači, stručni saradnici i roditelji čine tim koji će raditi na daljem razvoju nadarenog djeteta. U vaspitno-obrazovnom programu primjenjuje se princip individualnosti da bi se sa svakim djetetom radilo na razvijanju njegovih potencijala. Kao vaspitačici mi je važno da dijete svakodnevno zadovolji svoja interesovanja, jer

ako to nije tako, takvoj djeci je dosadno; ako ne pronađu druga sličnih interesovanja mogu biti usamljeni i slično“, ističe Rolović.

Njena iskustva s roditeljima su u ovom pogledu vrlo pozitivna.

„U posljednje vrijeme može se primijetiti da umjetničke, jezičke ili naučnoistraživačke radionice organizuju rad sa djecom predškolskog uzrasta, gdje roditelji uključe svoju djecu i pri tome dodatno zadovolje potrebe i interesovanja djece za istim“, kaže ona i dodaje: „Roditelji rado uključe djecu u škole koje rade na razvoju muzičkih, likovnih i jezičkih sposobnosti. Koliko se istraje u tome kad se ode iz vrtića, nemam preciznu informaciju, ali mislim da će se, ukoliko je to stvarna potreba djeteta, a ne ambicija roditelja, u tome istrajati jer djeca koja pokazuju darovitost posjeduju unutrašnju motivaciju koja ih gura da napreduju.“

Na kraju, postavlja se pitanje kakva je saradnja sa samim predškolicima, tj. da li je uzrast prepreka ka nekom temeljnijem radu koji bi sutra mogao ishodomati istinskim talentom.

„Na mlađem uzrastu darovitost je teže uočiti. Kad vaspitač uoči darovitost, treba da stvara podsticajnu sredinu za dijete, da pokaže razumijevanje i pruži podršku djetetu u daljem razvoju. Dijete će u takvoj sredini da saraduje i napreduje. I pored svega ovog navedenog, da li će neko dijete istrajati i razviti puni potencijal, zavisi od puno faktora. Nasljeđe i uticaj sredine imaju najveći uticaj“, pojašnjava Rolović.

Zadovoljstvo prije svega

Kako bismo do kraja osvijetlili ovu temu, obratili smo se i **Mileni Kustudić**, čiji sin **Luka** pohađa JPU „Ljubica Popović“.

„Uvidjeli smo da Lukinu radoznalost ne zadovoljava površni odgovori i da fokusirano i sa lakoćom upija znanja o temama koje ga interesuju, a koje su se nama činile atipičnim za njegov uzrast“, svjedoči ona.

Pored želje za podsticanjem potencijalne nadarenosti, tu je svakako i želja da se dijete ne optereti očekivanjima i dodatnim aktivnostima.

„Trudimo se da ga motivišemo da istražuje stvari koje ga zanimaju i usmjeravamo ga da se zainteresuje za nešto novo“, naglašava Kustudić, dodajući: „Ipak, sve to je prvenstveno uslovljeno time da proces sticanja znanja njemu pričinjava zadovoljstvo.“

Naša sagovornica ne krije oduševljenje saradnjom s vrtićem.

„Posvećenost i razumijevanje koje Lukine vaspitačice Bilja i **Olja** imaju u odnosu na njegova interesovanja, stvorili su stimulatívno okruženje za razvoj njegove znatiželje i kreativnosti“, navodi Milena Kustudić.

Na kraju, dotakli smo se i saradnje sa drugim roditeljima.

„Razmjena iskustava sa drugim roditeljima značajna je u svim segmentima odgoja djeteta, pa i u ovom. Svakako, najznačajniji su savjeti ljudi koji provode vrijeme sa Lukom, prepoznaju njegovu nadarenost, ali poznaju i njegov karakter“, zaključuje Kustudić.

Nevladine organizacije o radu sa talentima

FOKUS NA PRAKTIČNOM RADU

- U fokusu rada Fondacije Prona su prirodne nauke – fizika, hemija, biologija, matematika, medicina, astronomija, elektronika. Programe rada sa talentovanim učenicima osmišljavaju i realizuju Pronini saradnici
- Kroz programe NVU „Korak sa naukom“ mladi se edukuju u oblastima medicine, elektrotehnike, elektronike, robotike, građevine, arhitekture, 3D modelovanja, programiranja, veb i grafičkog dizajna, kao i nekih psiholoških disciplina

U prepoznavanju i razvijanju potencijala i dodatnom angažovanju darovitih učenika najvažniju ulogu imaju osnovne i srednje škole. Međutim, brojne su nevladine organizacije koje kroz svoje programe animiraju talentovanu djecu i važna su karika u razvoju njihovih sklonosti.

Dr. med **Milovan Roganović**, programski direktor u Fondaciji za promociju nauke Prona, kaže da ta nevladina organizacija primjenjuje inovativne modele rada sa talentima.

„Uglavnom ne praktikuemo eks katedra pristup već učenici, polaznici naših kampova, kroz rad sa mentorima prolaze kroz sve faze naučnoistraživačkog procesa, od postavljanja hipoteze, sprovođenja eksperimenta, analize dobijenih rezultata i donošenja zaključaka. Ovakav pristup je naročito izražen u našoj Zimskoj školi nauke, iz koje već godinama izlaze naučni radovi mladih istraživača“, naglašava on.

U fokusu rada Fondacije su prirodne nauke – fizika, hemija, biologija, matematika, medicina, astronomija, elektronika. Programe rada sa talentovanim učenicima osmišljavaju i realizuju Pronini saradnici, a to su najbolji studenti fakulteta prirodnih nauka iz Crne Gore i inostranstva, saradnici u nastavi na tim fakultetima, kao i bivši polaznici Proninih kampova, sada u ulozi asistenata.

Što se tiče saradnje sa osnovnim i srednjim školama, u Proni imaju samo riječi hvale. Menadžmenti škola, nastavnici (kako individualno tako i kroz aktive) ali i psiholozi u školama pružaju veliku podršku u promociji aktivnosti ove nevladine organizacije i važan su joj partner.

Raste popularnost za Pronine programe

Pronine škole su veoma popularne među učenicima osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori.

„U prilog ovome govori i činjenica da smo na ovogodišnjem konkursu za Istraživačku stanicu Lovćen imali rekordan broj prijavi. Naravno, naše aktivnosti promoviramo, a time i animiramo djecu kroz društvene mreže, sajt ali i kroz česta gostovanja u televizijskim programima“, ističe sagovornik „Prosvjetnog rada“.

Prona je osnovana 2004. godine sa ciljem da popularizuje nauku; unapređuje naučnoistraživački rad; podstiče tehnološki razvoj; vrši međunarodnu razmjenu istraživača i studenata; afirmiše mlade naučne talente; unapređuje informisanje u nauci putem odgovarajućih medijskih formi; aktuelizuje primjenu naučnih rezultata u praksi; organizuje stručne i popularne skupove; osniva naučne centre u saradnji sa vodećim akademskim institucijama u svijetu; te učestvuje u međunarodnim naučnim inicijativama.

Sa talentovanim đacima već nekoliko godina radi i Nvladino udruženje „Korak

sa naukom“, čiji koosnivač **Saša Janković** ističe da je cilj ove organizacije popularizacija nauke i širenje svijesti o njenom značaju.

„Projektima u okviru našeg udruženja želimo da zainteresujemo i na što prijemčiviji način upoznamo učenike iz Crne Gore i regiona sa inženjerskim naukama i vještinama. Najveću pažnju posvećujemo upravo praktičnom radu, kako bi se svi naši talentovani učenici nakon učestvovanja na našim projektima osjećali spremno i sigurno za sve što ih čeka u nekom budućem radu na polju inženjerskih nauka. Pored edukacije, iskustvo članova našeg tima, mentora i predavača dobra je priča koju treba da čuju svi mladi i ambiciozni ljudi. Uvjereni smo da će im stečeno iskustvo biti korisno kako u budućem naučnom usavršavanju, tako i u drugim oblastima života, prije svega kroz svakodnevnicu i socijalizaciju. Upravo to je nešto što je nama, kao kreatorima ovog nevladinog udruženja, nedostajalo i što nas je podstaklo da zaplujemo u ove zanimljive vode“, priča naš sagovornik.

Programi koje ova NVO realizuje zasnivaju se na edukativnim kampovima u trajanju od 10 ili više dana, gdje mladi imaju prilike da se kroz teorijska predavanja istaknutih predavača koji su profesori na vodećim evropskim univerzitetima, ali i učešću u praktičnim radionicama iskusnih pojedina, upoznaju sa inženjerskim vještinama. Pored ovih kampova, ono što takođe ima veliki odziv kod mladih jesu i takozvane vikend radionice, gdje se kroz dvodnevni praktični program mladi edukuju na poljima medicine, elektrotehnike, elektronike, robotike, građevine, arhitekture, 3D modelovanja, programiranja, veb i grafičkog dizajna, kao i nekih psiholoških disciplina.

Značajna uloga inženjera u savremenom životu

„Pored fenomenalne saradnje koju smo ostvarili sa univerzitetima iz Crne Gore, ali i regiona, saradnja sa osnovnim i srednjim školama za sada zasnovana je na promociji kroz posjete tim ustanovama, ali svakako veliku zahvalnost imamo i prema našim bivšim profesorima i direktorima tih ustanova, koji se na svaki naš poziv da budu gosti na našim projektima odazovu i svojim prisustvom uveličaju događaj. Međutim, na tome se ne smijemo zaustaviti. Osnovne i srednje škole su možda i najbitnija karika u odrastanju mladih ljudi, zato smatramo, da baš u tim ustanovama treba mnogo više da se govori o veoma bitnoj ulozi inženjera u savremenom životu, kao i broju inženjera, koji zabrinjava“, smatra Janković.

On navodi da tim koji se bavi marketingom, kao i vizuelnom prezentacijom udruženja na društvenim mrežama i svom zvaničnom sajtu svakodnevno radi

na animiranju i prikupljanju novih pratilaca njihovog rada. Kroz brojne marketinške kampanje na društvenim mrežama, filmove, prezentacije, postere i slično, mladi iz Crne Gore svakodnevno imaju priliku da vide neke njihove aktivnosti.

„Osim ovih virtuelnih, tu su i naši karavani kojima obilazimo razne ustanove za edukaciju mladih i kroz zanimljiv program skrećemo pažnju na naš rad, ali prvenstveno na to da mladi moraju imati bolje i zanimljivije prilike za napredovanje i učenje. Osim toga, na svakom našem projektu, u kratkim pauzama i druženju, mladi imaju priliku da uživaju u korišćenju najsavremenije opreme za dobru zabavu u našim habovima, kao što su VR igrice, zanimljive knjige, enciklopedije i slično“, ukazuje Janković.

Učesnici Inženjerske škole nauke, koja je održana u Pljevljima, imaju samo riječi hvale za ovaj projekat.

Todor Vujić iz Podgorice kaže da je naučio mnogo novih stvari, upoznao mnogo ljudi i ostvario nova prijateljstva. „Takođe, bili su odlični predavači i mentori, i zadovoljan sam sa rezultatom na finalnom projektu“, poručuje on.

Ana Vraneš iz Pljevalja napominje da se prijavila za ovu školu jer upisuju fakultet, i želi da stekne više iskustva iz oblasti koje su radili. „Sva predavanja su bila odlična, kao i radionice nakon toga. Stekla sam mnogo novog iskustva i rado ću se prijaviti ponovo na slične projekte KŠAN-a“, zaključuje ona.

Iz Beograda je došla **Zana Jelovac**, kojoj je tokom trajanja škole bilo veoma zanimljivo i ispunjeno radom. „Upoznala sam mnogo novih prijatelja. Otkrila sam mnogo novih oblasti za koje ranije nisam čak nikada ni čula. Nadam se da ću imati priliku da ponovo dođem“, kaže ona.

Ivan Radević iz Podgorice smatra da svi učesnici ove škole izlaze bogatiji za jedno novo veliko iskustvo.

Pavle Ivanović iz Kruševca dodaje da je naučio puno novih stvari i ako bi školu trebalo da opiše jednom rečju, to bi bila reč fascinantly.

Ana Lazović iz Podgorice ističe da su joj se najviše dopale praktične radionice na kojima je naučila dosta stvari koje nema priliku da uči u redovnoj školi.

Predavači na ovogodišnjoj Inženjerskoj školi nauke su bili renomirani profesori Elektrotehničkog i Mašinskog fakulteta Univerziteta Crne Gore i iz inostranstva, ali i inženjeri zaposleni u nekim vodećim firmama za te oblasti. Svojim dugogodišnjim iskustvom su pokušali da zaintrigiraju maštu polaznika i na taj način ih podstakli na samostalno razmišljanje o savremenim problemima s kojima se susreću današnji inženjeri. Kako iz godine u godinu raste interesovanje za projekte KŠAN-a, organizatori se trude da svake godine ponude nove sadržaje i ugoste nove profesore.

KO ČINI TIM NVU KORAK SA NAUKOM

„Naš tim čine studenti ili svršeni studenti elektrotehnike, medicine, građevine i mašinstva, koji žive na prostoru Balkana i direktno učestvuju u aktivnom životu osnovaca i srednjoškolaca, koji su ujedno i dio ciljne grupe ovog udruženja. Kako su naši članovi i sami bili u tim godinama u kojima su sadašnji učesnici i borili se za ono za šta bi mladi trebalo da se bore, za nauku, njenu primjenu i generalno edukaciju u širem smislu, uviđamo problem otuđivanja nauke i naučnih disciplina od prosječnog čovjeka, te je to jedan od osnovnih ciljeva ovog udruženja. Vođeni mislima velikog državnika i nobelovca Nelsona Mendeleja, koji kaže: 'Obrazovanje je najmoćnije oružje koje možete upotrebiti da prominite svijet', trudimo se da znanje prenesemo na mlada pokoljenja, jer na njima svijet ostaje. Pored učenja, ono što je sigurno zagarantovano i što već godinama krase naše projekte jeste fenomenalno druženje sa mladima sa teritorije cijelog Balkana. Sigurni smo da su takva iskustva i prilike inicijatori budućih prijateljstava i nešto što mladima puno znači, kao odličan način socijalizacije, posebno u vremenu u kojem mladi sve više vremena provode ispred ekrana“, zaključio je **Saša Janković**.

PRONINI KAMPOVI PODSTIČU I INSPIRIŠU

Ksenija Musić, polaznica praktikuma biologije na Ljetnjoj školi nauke: „Pronini kampovi su uvijek vrijedna iskustva koja podstiču i inspirišu. Dani na Ivanovim koritima su bili ispunjeni praktikumima, predavanjima, ali i druženjem sa polaznicima, mentorima i asistentima. Sjajan Pronin tim i talentovana djeca Crne Gore su uvijek tu da naprave svaku školu posebnom“.

Ilija Ivanov, polaznik praktikuma elektronike: „Organizacija Prona već dugi niz godina približava učenicima nauku na praktičan način, i to vrlo uspješno. Kao učesnik mnogobrojnih Proninih aktivnosti, imam samo riječi hvale, a Ljetnja škola nauke ima intenzivan program i zaista je nezaboravno iskustvo“.

Teodora Agramović: „Ove godine sam drugi put bila polaznica Pronine Ljetnje škole *Planeta u tvojim rukama*. Oduševljena sam ovim nezaboravnim iskustvom. Predavanja, praktikumi i radionice su bili edukativni i zanimljivi. Predavači su nam na razumljiv i interesantan način približili ono čime se bave i upoznali nas sa naučnim svijetom. Ono što mi se najviše sviđalo je upoznavanje vršnjaka, prijatelja iz drugih krajeva Crne Gore sa kojima dijelim slična interesovanja“.

Odmalena su me fascinirali prirodni procesi i pojave. Kako se vidi kroz istoriju, prilagođavanje prirodnih dobara našim potrebama činilo je naš život sve zanimljivijim.

Na Proninim kampovima, sveobuhvatno shvatanje prirode izvrsno je preneseno na polaznike. Praktikumi, predavači, polaznici, muzičke aktivnosti, kvizovi i druženje zajedno čine jednu naročitu atmosferu koja je prava podloga za razvoj kreativnih potencijala mladih istraživača“.

Jovan Banjević, polaznik praktikuma fizike na Ljetnjoj školi nauke: „Moja omiljena naučna disciplina je mehanika. Praktikum fizike me je podstakao na razvoj mnogo ideja i projekata, te svim učenicima koji gaje interesovanje za prirodne nauke preporučujem vannastavne aktivnosti poput Istraživačke stanice Lovćen“.

Književni klubovi iz Podgorice i Nikšića već godinama afirmišu mlade autore

STASAVANJE NOVE GENERACIJE CRNOGORSKIH KNJIŽEVNIKA

■ **Kroz razgovore sa talentovanim autorkama njihovim mentorima pokušali smo da dođemo do odgovora koliko je važno pomoći nadarenim umjetnicima da valorizuju svoj stvaralački poriv**

Valentina Knežević

Nataša Gudelj

16

Prosvjetni rad

OKT
2022BROJ
61

Danas se često može čuti da su mladi umjetnici prepušteni sami sebi. Mnogo je onih talentovanih za razne vidove umjetnosti, ali najveća prepreka upravo je ona početna – kako stupiti na pozornicu, ukazati javnosti na svoje djelo. Mnogo je i onih koji upravo zbog nedostatka te inicijalne podrške odustaju isuviše rano, puštajući da stvaralački poriv postepeno zgasne.

Da stvari nijesu tako crne, potvrđuju Forum mladih pisaca KIC-a „Budo Tomović“ i Književni klub „Poenta poetika“ iz Nikšića. Riječ je o organizacijama koje već godinama okupljaju mlade, neafirmisane autore, pomažući im da predstave svoj rad ljubiteljima književnosti, a neki od njih već sad su i te kako prepoznatljivi autori na domaćoj, ali i regionalnoj sceni.

Jedna od onih čije se ime neizostavno veže za nastanak Foruma mladih pisaca svakako je **Valentina Knežević**, urednica informativno-edukativnog programa KIC-a „Budo Tomović“.

„Prateći godinama domaću književnu scenu smatrala sam da je odavno, mnogo prije 2015. kada smo u KIC-u pokrenuli inicijativu o osnivanju Foruma, postojala izražita potreba da daroviti mladi ljudi koji pišu dobiju neki vid institucionalne podrške i svojevrsnu stimulaciju na putu svog stvaralačkog razvoja i književne afirmacije. Smatrali smo da u nekadašnjem Domu omladine treba otvoriti dodatni prostor književnog djelovanja za novu generaciju koja želi da se literarno izrazi, na novi način, pa i na nove teme, i u odnosu na tradiciju i na svoje savremenike“, naglašava ona.

Kao koordinatorka okupljanja Foruma mladih pisaca u KIC-u, naša sagovornica često ističe stvari: Forum

nije ni zamišljen kao literarna sekcija, niti je to bio u bilo kojoj fazi, „ali nije osnovan ni kao neki elitistički kružok za odabrane“.

„Tako je od početka to postao prostor za mlade ljude koji su pisanje i književnost prepoznali kao svoj način za autentičnu komunikaciju sa svijetom. A u KIC-u su dobili prostorije u kojima se gotovo osam godina u kontinuitetu sastaju i diskutuju o svojim pjesmama i pričama, gdje su mogli da učestvuju na radionicama kreativnog pisanja, da organizuju javne nastupe, i gdje na kraju svake godine, u godišnjim zbornicima Foruma, uz profesionalno recenziranje, objavljuju svoje radove“, ističe ona.

Etabliranje na književnoj sceni

Knežević navodi da, iako su imali ideju i koncept koji je odmah zaživio zahvaljujući sjajnim mladim autorima, koji su ih ubrzo i obogatili, „nismo mogli da predvidimo uspjeh koji se u Forumu neprestano postižu, ili da će se nakon nekoliko prvih godina rada grupe o njenim članovima govoriti kao o novom talasu crnogorske književnosti, prije svega poezije“.

„To, naravno, nijesmo mogli da planiramo, ni mi u KIC-u, niti mladi ljudi koji su se kao srednjoškolci i studenti odazvali na naš poziv. Njihovo etabliranje na književnoj sceni utemeljeno je, naravno, samostalnim zbirka koje su do sada objavljivali kod važnih izdavača u zemlji i regionu, ili kao u slučaju nove knjige **Jane Radičević** i šire, kao i nagrade koje su osvajali, te međunarodne rezidencije, prevodi na više stranih jezika, kao i brojni grupni i individualni nastupi“, kaže ona, dodajući: „Knjige pjesama **Barbare Đelać**, **Jane Radičević**, **Nikole Čorca**,

Luke Boljevića i **Nataše Gudelj**, za širu publiku bile su otkriće i sa aspekta originalnosti i estetske vrijednosti njihovog stvaralaštva, kao i intelektualne širine i hrabrosti. Kao i poezija ostalih autora, poput **Milene Radević**, **Marke Stanojkovskog** i drugih. Osim njihovih pojedinačnih uspjeha, koji nijesu mali, Forum je danas profilisana grupa, i njeni članovi su zaslužni za to što je sve ove godine to živ književni kružok.“

Na pitanje koliko je bilo teško izboriti se za odgovarajuću medijsku pažnju, Valentina Knežević pojašnjava da su je mlade autorke i autori, jednako kao i u slučaju pažnje javnosti, osvajali postepeno i temeljno, ali ipak relativno brzo.

„Na početku pretežno kao grupa i preko zajedničkih programa, a sa svojim knjigama i individualnim uspjesima, i pojedinačno. Naša kulturna i književna scena bila je dosta otvorena i za njihov prvi zajednički performans, 'Glasovi lavirinta' koji je gostovao čak na tri festivala te godine, kad su zapravo prvi put predstavljali grupu i svoje stvaralaštvo. Interesovanje za njihov rad je sve veće, a pa time i vidljivost“, ističe koordinatorka Foruma.

Nekoliko autora i autorki iz prve generacije već su prepoznatljivi na pjesničkoj sceni, a to će, nesumnjivo, uticati i na priliv novih talenata.

„Sa radošću mogu najaviti da ćemo uskoro objaviti poziv za novu generaciju Foruma mladih pisaca, koja će, naravno, saradivati sa piscima koji su ovaj kružok stvarali posljednjih osam godina i formatirali ga ovakvim kakav je sada“, naglašava Knežević. „Nadamo se da će za njih biti stimulativan dosadašnji rad i put pisaca prve generacije. Moram napomenuti da je Forum sve vrijeme djelovao kao otvorena grupa i broj članova

se s godinama mijenjao, i uz već pomenute, koji su od početka tu, u grupi je bilo više izuzetno darovitih pjesnika i pjesnikinja koje je profesionalna orijentacija, makar za neko vrijeme, odvojila od pisanja i grupe, a koji su na neki način i dalje za njih vezani. Kako je riječ o vrlo mladim ljudima, neki su dolazili u fazama kada su željeli da preispitaju sopstvene težnje ka pisanju, i mislim da je i u tom smislu ova grupa važna.“

Naša sagovornica na kraju ukazuje zašto smatra da je za razvojni put mladog umjetnika korisno da bude dio inicijativa poput Foruma.

„Pored svega navedenog o funkcionisanju Foruma, mislim da je veoma bitan osjećaj slobode i samopouzdanja koji stiču ovakvim načinom zajedničkog djelovanja. Bez unaprijed zadatih okvira, bez straha od osude, prosto jedni druge podstiču na sopstvene kreativne odgovore na različite izazove o kojima žele literarno da progovore“, zaključuje ona.

Važnost razmjene iskustava

Put do afirmacije kroz Forum mladih pisaca našla je i Nataša Gudelj. Ona je prošle godine osvojila prvu nagradu za mlade pjesnike na Ratkovićevim večerima poezije, a godinu kasnije je u okviru iste ustanove objavljen i njen poetski prvijenac.

„Prošla godina je bila godina kad sam odlučila da napravim izbor iz svega što sam pisala dotad, podijelim u pet jezgrovitih cjelina i objedinim nazivom 'Heterotopija'. Prije nego što je 'Heterotopija' stigla u Bijelo Polje, ušla je u finale konkursa 'Mladi Dis' u Čačku i osvojila drugu nagradu na Festivalu poezije mladih u Vrbasu. Zbirku sam pisala par godina unazad i konstantno sam

se vraćala svim pjesmama i trudila se da izbrusim i pročistim jezik, to je možda i najzahtjevniji ali i moj omiljeni dio pisanja. Nagrada na Ratkovićevim večerima poezije je naravno omogućila objavljivanje knjige, a moj proces pisanja je ostao isti. Donijela mi je značajna poznanstva i priliku da razmijenim iskustva sa piscima iz regiona na prošlogodišnjem i ovogodišnjem festivalu u Bijelom Polju, kao i da naučim dosta od kolega i dođem u dodir sa njihovom poezijom, to me posebno raduje“, ističe ona.

Kako navodi, ljubav prema književnosti se kod nje javila još u najranijem periodu.

„Tata mi je čitao pred spavanje kad sam bila mala, a stariji brat je obožavao da čita pa je uz njega i meni to dolazilo prirodno“, kaže Gudelj. „Prvo sam čitala detektivske romane Agate Kristi i Artura Konana Dojla, a i dan-danas volim da gledam filmove tog žanra, ali čitam malo drugačije knjige. U srednjoj školi smo već obrađivali malo ozbiljniju literaturu i kroz pisanje sastava ili pismenih zadatka sam spoznala potrebu da češće pišem. Danas je to nagon, potreba da se neke stvari ne prečute, jer ako podijelimo

doživljaj života takvog kakav je, možda otkrijemo nešto zajedničko i postanemo bliži jedni drugima. Tu je naravno i književni aspekt, gdje težim univerzalnom izrazu sa kojim bi moglo da se poistovjete različite generacije.“

Mlada pjesnikinja nam, na kraju, pojašnjava kako se treba odnositi prema vlastitom talentu, kako ga prepoznati, usmjeriti na pravi put.

„Vjerujem da je to za svakog drugačije iskustvo, ja sam instinktivna osoba koja ispituje svoje potrebe, ono u čemu uživa i granice koje je spremna da pomjera. Neko bi otišao na drugi kraj svijeta samo da napravi dobru fotografiju, kao što bih i ja otišla da kupim dobru knjigu koja će me možda podstaći da i ja napišem nešto dobro. Najvažnije je da se njeguje talenat kroz istrajnost i upornost. To nije uvijek jednostavno, jer da bi umjetnost bila dobra moramo biti iskreni, a to je nekad mučno i zađemo i tamo gdje nam se možda baš i ne ide. Međutim, rezultat je uvijek oslobođajući“, zaključuje ona.

Vjetar u leđa i neophodna podrška

Svoja iskustva iz perioda formiranja Književnog kluba

PONOS I ZAHVALNOST

Ideja o ulasku u Forum mladih pisaca kod Nataše Gudelj se primila prilično brzo.

„Moj najbolji drug je vidio poziv za članstvo u Forumu, i oboje smo znali šta treba da radimo. Dobila sam dugo traženu podršku, ali i kritiku, što je mojoj poetici pružilo prostor u kojem je mogla da raste i da se razvija onim tempom i u onom smjeru koji je meni odgovarao i bio specifičan za moje stvaralaštvo. Forum bi trebalo sagledati kao grupu, koja je osnovana 2015. godine, a danas ima već pet afirmisanih pisaca, od kojih su neki objavili i drugu zbirku. Ponosna sam i zahvalna što sam jedna od njih i što sam ostala aktivna u Forumu iako od 2016. godine živim u inostranstvu. Uprkos tome, bila sam ravnopravno uključena u sve aktivnosti i uvijek motivisana da pišem“, naglašava ona.

■ Goran Radojičić

■ Aleksandra Papović

VIDLJIV NAPREDAK

Goran Radojičić se osvrnuo i na napredak mladih kroz angažman u Klubu.

„Napredak je vidljiv. To je evidentno, a čini mi se da je na to (pored svega što je urađeno), pozitivno uticala korona. Uobičajene aktivnosti kluba su unekoliko utihnule, ali se razvio 'karantinski' rad i usredsređenost na poeziju i stvaralaštvo. Od tada do danas naši pjesnici su dobili mnogo nagrada, navešću da su **Sonja Milatović** i **Pavle Bukilić** (u dvije godine) dobili nagradu 'Spasije Pajo Blagojević' i štampanje zbirki, da je **Aleksandra Papović** bila finalistica (a onda i nagrađena) na susretima pjesnika u Vrbasu, da je **Miloš Jocović** dobio nagradu UCG, da je čestvoro mladih pjesnika bilo na Akademiji 'Saradnici Sunca' koju vodi **Ljubivoje Ršumović**, da su **Tijana** i **Rada Draganić** (uz Sonju i Aleksandru) nagrađene na susretima u Mrkonjić Gradu. Takođe, od osnivanja kluba do danas, iz štampe je izašlo desetak knjiga poezije koje su lijepo prihvaćene, a u pripremi je još nekoliko njih“, najavljuje on.

„Poenta poetika“ prenio nam je koordinator **Goran Radojičić**.

„Nakon pokretanja projekta pomalo nespretnog naziva 'Podrška razvoju kulture u Nikšiću' i podrške Opštini Nikšić i institucijama kulture od Ministarstva kulture Crne Gore, stekli su se uslovi za osnivanje omladinskog književnog kluba, što je bila nusušna potreba mladih nikšićkih pjesnika. Klub smo 'na telefonskoj liniji Cetinje-Nikšić' osnovali **Obrad Nenezić** i ja, uz nesebičnu podršku JU 'Zahumlje' i direktora **Voja Krivokapića**. I pored dvije književne zajednice koje funkcionišu decenijama u Nikšiću, shvatili smo da je za afirmaciju mladih stvaralaca i poezije uopšte potrebno osnivanje kluba koji bi bio odskočna daska za sve mlade i neafirmisane pjesnike“, svjedoči on i dodaje: „Odziv mladih pjesnika te 2014. godine, kada se mislilo da je poezija van sfere interesovanja mladih ljudi, bio je nevjerovatan i ubrzo se u književnom klubu koji smo nazvali 'Poenta poetika' našlo oko 40 mladih umjetnika koji su svoje stvaralačke početke sa velikim zadovoljstvom vezali za 'Zahumlje' i 'Poenta poetiku'. Naradne godine i desetine realizovanih programa uvjerali su nas da smo bili u pravu. Takođe, Književni klub 'Poenta poetika' ni od koga nije napravio pjesnika, ali je mnogima od njih bio vjetar u leđa i neophodna podrška kako bi se za njih i njihovo stvaralaštvo čulo.“

Radojičić naglašava kako smatra pozitivnim sve što je predstavljalo i što predstavlja rad „Poenta poetike“.

„Realizovano je više desetina književnih programa najrazličitijeg tipa, od kojih je većinu karakterisao moderan i savremen pristup. Ostvarena je saradnja sa svim institucijama kulture u gradu, ali i sa svim relevantnim institucijama kulture u zemlji, te mnogim u regionu. Za skoro devet godina postojanja kluba, pjesnici su se predstavili na književnim smotrama u zemlji i regionu, a mnogi od njih su i nagrađivani čime se za rad kluba čulo mnogo dalje i šire nego što su to bila očekivanja na početku. Pokrenut je zbornik 'Mozaik' u kom objavljujemo poeziju naših članova, a čiji su recenzenti bili priznati stvaraoci iz Crne Gore. Ometajući faktor je bila pandemija koronavirusa, koja je mnogome uticala na ustavljeni rad kluba, ali je s druge strane iznjedrila neke nove vidove promocije i afirmacije poezije, te onlajn programe i susrete, pa ne možemo reći da je u potpunosti negativno uticala na aktivnosti kluba i pjesnika“, kaže on.

Naravno, na njemu kao rukovodiocu je i onaj najteži zadatak – da prepozna nadarene pjesnikinje i pjesnike. „S obzirom na to da je 'Poenta poetika' formirana kao omladinski književni klub koji ima za cilj afirmaciju mladih stvaralaca, trudili smo se da izbjegnemo elitistički pristup, odnosno da

većini zainteresovanih pjesnika otvorimo vrata“, ukazuje Radojičić. „Vremenom se, potpuno razumljivo, izdvojio određeni broj najtalentovanijih pjesnika koji su predstavljali klub na značajnim manifestacijama, ali i učestvovali u selekciji i odabiru novih članova, na šta sam posebno ponosan. S obzirom na to da je riječ o mladim pjesnicima, srednjoškolicima i studentima, koji se u poetičkom smislu još 'traže', izbjegavao sam stroge kriterijume koji bi automatski diskvalifikovali one autore čije stvaralaštvo nije u toj početnoj fazi sjajno, ali svakako da je originalnost bila jedan od elemenata koji su bitno uticali na to da pjesnik bude uključen u rad kluba. I u tom dijelu je od presudnog značaja bila razmjena iskustava između samih pjesnika, pa su oni jedni na druge, katkad, više i pozitivnije uticali, nego što bih ja kao rukovodilac to samostalno mogao.“

Za veću prisutnost pjesnika u realnom kulturnom životu

U tom smislu, naš sagovornik ukazuje i na važnost ambijenta u kom se kreću mladi stvaraoci.

„Nikšić ima dugu i bogatu književnu tradiciju, pa su druženja i zajednički programi sa nikšićkim umjetnicima (prvenstveno pjesnicima, ali i glumcima, starije i srednje generacije), uticali na to da se mladi profilisu na jedan kvalitetan način, te da svoju poetiku formiraju imajući u vidu iskustva i djela značajnih nikšićkih (i šire, crnogorskih) autora. Ta interakcija se ispostavila kao najbolji vid saradnje i napretka mladih pjesnika, kako u kvalitetu, tako i u brojnosti, jer se na taj način povećavala zainteresovanost za aktivnosti kluba, ali i za učlanjenje. Moja uloga je bila ostvarivanje kontakata sa institucijama i pojedincima, što je garantovalo prisutnost pjesnika u realnom kulturnom životu Nikšića i Crne Gore, koordinacija aktivnosti i kanaliziranje energije koja je davala (i daje) život klubu“, ističe on.

Govoreći o daljoj perspektivi Kluba, te održavanju njegovog rada na duže staze,

Goran Radojičić ukazuje na logističke aspekte ove teme.

„U početnoj fazi razvoja Književnog kluba 'Poenta poetika' stvorene su pretpostavke da klub, kao dio JU 'Zahumlje', ima svu neophodnu tehničku i medijsku podršku, a to nije beznačajno jer su nam sala, ozvučenje, rasvjeta, te prisustvo medija uvijek na raspolaganju. Takođe, Nikšić kao studentski grad nudi mogućnost šireg izbora talentovanih stvaralaca. Život kluba je u tom smislu izvjestan. Ipak, da bi klub radio intenzivnije i nastavio uzlaznom putanjom, neophodna je finansijska podrška za projekte koji su u planu, a to je, prije svega, pokretanje izdavačke djelatnosti u okviru JU 'Zahumlje', kako bismo bili u prilici da i sami štampano autorske knjige naših pjesnika. Takođe, prisustvo na regionalnim književnim smotrama, te promocije zbornika 'Mozaik' i autorskih knjiga zahtijevaju određena finansijska sredstva. U planu je intenziviranje već uspostavljene saradnje sa Udruženjem crnogorskih pisaca za djecu i mlade, kako bismo dali neophodan doprinos da se i književnost za djecu i mlade dodatno afirmiše, te da ponudimo našim mladim piscima koji se interesuju za ovaj vid književnosti kvalitetan sadržaj, ali i priliku da svoje radove objavljuju u časopisima poput časopisa 'Osmijeh', čije je objavljivanje takođe neizvjesno. Saradnja sa Savezom slijepih, Udruženjem mladih sa hendikepom, te romskim udruženjima neophodna je da bismo, kao klub mladih, imali inkluzivnu ulogu. Sve ove aktivnosti koje su već u toku zahtijevaju ozbiljan rad i ozbiljniju finansijsku podršku“, ističe on.

Rezultati govore za sebe

O svojim motivima da se učlani u Književni klub „Poenta poetika“ govorila nam je mlada autorka **Aleksandra Papović**.

„Poeziju pišem od male na i nekako sam, kako sam odrastala, sve više htjela da istu prikažem što većem broju ljudi, na najbolji način. Tako je jedan poetski čas, koji je Književni klub 'Poenta poetika' održao u osnovnoj školi koju sam tada pohađala, bio dovoljan da me oslobodi straha i da poželim da stvaram, napredujem i razmjenjujem iskustva u okviru jedne takve zajednice. Snovi djevojčice koja je odrastala, ljubav ka pisanoj riječi, želja za novim prijateljstvima stvorenim na temelju onoga što je najviše voljela da radi i ambicije usmjerene ka novim saznanjima u okviru književnosti od mentora, predsjednika Književnog kluba Gorana Radojičića, bili su glavni preduslovi za učlanjenje koje je danas, nakon četiri godine aktivnog djelovanja unutar Kluba, smatram jednom od svojih najboljih odluka“, priznaje ona.

Prema njenim riječima, kroz brojne književne manifestacije, poetske večeri i časove koje Klub organizuje, ali i na kojima učestvuju, ona i drugi mladi književnici trude se da stvore kvalitetnu saradnju, „što nam, smatram, i te kako polazi za rukom“.

„Okupljeni oko zajedničkog cilja da probudimo poeziju u gradu koji je poezija sam po sebi u ime onih koji su je pod Trebjesom stvorili, daje nam ogromnu čast.

Zato se, kroz savjete koje dijelimo međusobno, uz bezrezervnu podršku mentora, trudimo da opravdamo dosad stečeno povjerenje i budemo prava slika onoga što se zove književnim klubom“, naglašava ona, dodajući: „Kada bi trebalo da govorim o vlastitom radu, uvijek bih isticala da su rezultati ti koji pričaju umjesto mene. I pričali su, pored svih nagrada, naročito na Festivalu poezije mladih u Vrbasu, gdje sam se našla kao jedna od deset finalistica i osvojila nagradu 'Stanko Simićević' za najmlađeg finalistu, što me učinilo ponosnom i svjesnom svega onoga što jesam.“

Naša sagovornica uporedila je svoj rad prije i nakon ulaska u Klub.

„Iz nekog mog ugla, koliko sam u stanju da procjenjujem svoju poeziju, smatram da sam napredovala u mnogo čemu. Stil pisanja formiram još uvijek, ali primjećujem poetičnije formulisanje onoga što želim da kažem, kao i u zreliji pristup kako poeziji, tako i književnosti cjelokupno, iako je glavni motiv u mojim pjesmama ostao isti“, napominje ona, te ukazuje na planove: „Planovi mi se vezuju konkretno za jedno poetsko takmičenje za srednjoškolce u Banjaluci, kao i par konkursa koje sam još prošle godine izdvojila. Maštam i o izdavanju knjige poezije, na šta me u najvećoj mjeri podstaklo već pomenuto takmičenje u Vrbasu i razgovor sa ljudima koji su godinama u tim vodama. Ukoliko se ukaže prilika, to bi svakako bilo nešto na šta bih usmjerila svu svoju pažnju.“

Na koncu, Aleksandra pojašnjava zašto smatra da bi i drugi mladi talenti trebalo da se oprobaju kroz djelovanje pod okriljem jednog ovakvog kluba.

„Mladim talentima bi djelovanje u okviru jedne ovakve zajednice značajno doprinijelo kako u stvaranju, tako i u razvijanju ličnosti. Zadatak mladih jeste da u vremenu koje nije ogledalo pravih vrijednosti budu oni od kojih kreću promjene, a promjene se dešavaju jedino u dodiru sa kulturom“, zaključak je naše sagovornice.

N. N.

NADARENI UČENICI: Medina Višnjić, Gimnazija „30. septembar“ Rožaje

KNJIŽEVNOST KAO NAČIN POSMATRANJA SVIJETA

■ *Nijesam razmišljala da ću ikada objaviti neku knjigu, a kada bi mi to ponekada padalo na pamet, osjetila bih strah od osude okoline. Priznaću, strah je nestao kada sam u kabinetu za maternji jezik i književnost vidjela petnaest objavljenih učeničkih književnih djela i kada sam na kreativnim radionicama „hvatala“ osmijeh zadovoljstva profesorice Šabotić poslije svake pročitane moje pjesme*

Poznata je činjenica da je kod nadarenih osoba najvažnije na vrijeme uočiti talenat za određenu oblast, pa ga potom razvijati na odgovarajući način. Čini se da su srednjoškolske godine najpogodnije za to, budući da su učenici intelektualno zreliji u odnosu na prethodni stepen školovanja, formiraju afinitete, pokazuju interesovanje i na vlastitu inicijativu, mimo nastavnih planova.

Tako i oni učenici okrenuti književnosti polako izgrađuju čitalački ukus, upoznajući se sa biserima ovdajne i inostrane literature. No, tek pojedini se i prije koraka u punoljetstvo osmjere da objave nešto svoje. Jedna od njih je **Medina Višnjić**, naša sagovornica, učenica Gimnazije „30. septembar“ u Rožajama, koja uz pomoć profesorice **Mirsade Šabotić** već bilježi uspjehe i polako kreće u avanturu spisateljskog stvaralaštva.

Otkuda kod tebe ljubav prema književnosti? Šta te je to privuklo kod umjetničke pisane riječi?

U osnovnoj školi sam bila veoma posvećena maternjem jeziku i privlačila me je književnost. Svoje emocije sam najbolje znala ispoljavati kroz pisanje, i tu bih našla mir, ali i rasonodu. Naravno, tada sam svoj talenat prikrivala i nijesam dozvoljavala još uvijek da izađe na površinu. Prije svega, nijesam imala nikakvog podsticaja u okruženju da ispoljim taj talenat. Štaviše, pjesme koje sam pisala su za mene bile kao neka igra riječima i zadovoljavala sam se time. Sjećam se moje nastavnice **Ermine Nurković**, koja je, pročitavši jednu moju priču, zaplakala. Bila sam dijete i nijesam bila svjesna toga da su nastavničke suze trebale da budu iskra koja će mi osvijetliti put ka pisanju. Pisala sam po starim sveskama, u telefonu, a ponekada zapisivala stihove po starim novinama na margini, onako neobavezno, ni ne sanjajući da će ti stihovi biti jedna nova prekretnica u mom životu, čije ću prve korake napraviti odlaskom u srednju školu.

Dolaskom u Gimnaziju „30. septembar“ započeto je jedno novo razdoblje. Učlanila sam se u literarnu sekciju. Tokom jedne kreativne radionice, kao dijela aktivnosti sekcije, napisala sam jednu pjesmu. Dala sam je profesorici Šabotić da pročita. Sjećam se da mi je rekla – dobro je ovo, nastavi da pišeš. Dobila sam krila. Sa profesoricom Mirsadam Šabotić sam počela pretvarati svoje snove u realnost i svoj talenat za pisanje u snažnu kulu od karata koja se sve više širila ka nebu. Pisanje je postalo dio mene, to je moje drugo ja koje je bilo dugo potisnuto i sakriveno u mom srcu, sakriveno na srebrnim papirićima, koje je trebalo posložiti i čuvati da ne odlete u zaborav.

Koji su to književni uzori na koje se ugledaš?

Od djetinjstva sam voljela da čitam. Moja najveća

sreća je bila kada mi je majka kao djevojčici kupila bajke. Ipak, tek sam u tinejdžerskim danima shvatila koliko književnost oplemenjuje čovjeka i koliko čitanje potpomaže socijalizaciji ličnosti. Čitala sam svaku knjigu na koju bih naišla. Ipak, poezija Desanke Maksimović mi je najviše privukla pažnju. U osnovnoj školi sam se upoznala sa prvim njenim pjesmama, a „Strepnja“ je ostavila poseban utisak na mene, tako da je dan-danas često kazujem. Desankina poezija ima dušu, blaga je i iskrena. Izraženu lirsku nit koja je sključana u svakom njenom stihu obogaćuje njena želja da na svijetu vladaju ljubav i dobrota, pa sam u njenim djelima prepoznala angažovanu književnost. I moja poezija je angažovana, i ja govorim stihovima o vječitoj borbi da na Zemlji vladaju ljubav, harmonija i poštovanje među ljudima. Pored Desanke Maksimović, trudim se da se ugledam na pisce iz moje okoline koji imaju uspjeh vrijedan divljenja, s obzirom na to da dolazimo iz malog grada koji nema sve uslove za umjetnike. Zaim Azemović je, ipak, uspio da bude upečatljiv pisac naših prostora i da živi kroz djela nakon smrti, pa zato pokušavam da u njegovoj poeziji pronađem sebe. Kada ostavim sve po strani, moja mentorica prof. Mirsada Šabotić mi je takođe veliki uzor u svakom smislu, pogotovo što njena književna djela naglašavaju feminizam i što su osjenčena multikulturalizmom. Život je preda mnom i vjerujem da ću tokom svog sazrijevanja kao pjesnikinje pronaći sebe i zrelije progovoriti stihom.

U kom trenutku si shvatila da bi i sama željela da pišeš?

Sa dvanaest godina sam napisala prvu autobiografsku priču „Kameno srce“, koja je dotakla srca onih koji su je tada pročitali. Nakon toga sam nastavila da pišem, ali bez cilja. Nijesam razmišljala da ću ikada objaviti neku knjigu, a kada bi mi to ponekada padalo na pamet, osjetila bih strah od osude okoline. Priznaću, strah je nestao kada sam u kabinetu za maternji jezik i književnost vidjela petnaest objavljenih učeničkih književnih djela i kada sam na kreativnim radionicama „hvatala“ osmijeh zadovoljstva profesorice Šabotić poslije svake pročitane moje pjesme.

Šta je ono u poeziji što te je privuklo toj književnoj formi?

Napomenula sam da je moj prvi literarni rad bio u formi proze. Shvatila sam da se sve više širila ka nebu. Pisanje je postalo dio mene, to je moje drugo ja koje je bilo dugo potisnuto i sakriveno u mom srcu, sakriveno na srebrnim papirićima, koje je trebalo posložiti i čuvati da ne odlete u zaborav.

Medina Višnjić

napisanih pjesama. Pjesnička sloboda koja je izraženija u poeziji ona je nit koja me je posebno privukla, jer u svojoj poeziji razbijam granice konvencionalnog, pa je mojim stihovima nebo granica.

Kako danas gledaš na svoje prve pjesme? Da li i sama uviđaš napredak koji je ostvaren vremenom, kroz dalji rad?

Iskreno, redovno korigujem svoju poeziju; ponekada poželim da neke pjesme jednostavno obrišem. Ipak, čuvam ih, ali ne znam da li će biti dio moje nove zbirke, iako je stručni žiri u Valjevu prepoznao njihove umjetničke vrijednosti. Te pjesme su mi pokazatelj da sazrijevam i da moja poezija dobija neko novo pjesničko ruho. Osjećam bogatstvo jezičkog izraza u najnovijim pjesmama i drago mi je da, prije svega, to ja primjećujem, a onda i moja profesorica.

Koliko ti je u tom smislu pomogao rad sa mentorkom, profesoricom Šabotić?

Ne znam hoće li književna kritika u daljoj budućnosti prepoznati u mom stvaralaštvu vrijednosti kvalitetne poezije. To će vrijeme pokazati. Ono što zasigurno znam leži u činjenici da mi je profesorica Šabotić mnogo pomogla da se otvorim, da odagnam strah, tremu. Jednostavno, poslije godinu dana ojačala sam i stekla takvo samopouzdanje da se ponekada i sama zapitam otkuda mi toliko snage. Profesorica je veoma fleksibilna, ali je istovremeno i perfekcionista. Možda je nemoguće spojiti ova dva pojma, ali, ona je takva. Bodri me, nagrađuje, daje mi podršku, posvećuje mi svoje slobodno vrijeme s namjetalom, dobijala sam veću inspiraciju, pa danas imam oko sto

nekoliko puta da mi vrati jednu pjesmu na doradu i uvijek mi da smjernice šta bi trebalo da korigujem, izmijenim, izbacim, dodam. Danas shvatam da poezija nije puko pisanje stihova, već da je ona život pretočen u stihove, a to mi je svojom nesebičnošću, ljubavlju i naporima da od mene stvori kvalitetnog pisca, poklonila i poklanja profesorica Šabotić.

Tvoja predstojeća knjiga našla se među najboljima na konkursu za regionalnu nagradu „Desanka Maksimović“. Šta za tebe predstavlja ovaj uspjeh?

Kada mi je profesorica Šabotić javila da sam ušla u uži izbor, bila sam veoma šokirana, ali i ponosna na sebe. To je bio glavni dokaz da sam napredovala. Imala sam još veću želju da se bavim ovim u budućnosti. Nijesam ni u jednom momentu sumnjala u profesoričine sposobnosti kao mentora, ali sama činjenica da je moja zbirka prepoznata po kvalitetu među 10 najboljih, od šezdeset nominovanih zbirki pjesama, čiji su autori učenici sa svih prostora bivše Jugoslavije, razbila je svaku dilemu da li sam na pravom putu i da li sam u pjesničkim vodama. Ovo priznanje me je osnažilo, podstaklo

Prof. Mirsada Šabotić i Medina Višnjić

me da se ozbiljno posvetim pisanju.

Tim povodom, sa svojom profesoricom si boravila u Valjevu. Kakve utiske nosiš sa ovog događaja, posebno u kontekstu susreta sa svojim vršnjacima, takođe nadarenim pjesnicima?

Odlazak u Valjevo je za mene bio veliki izazov. Priznaću, po prvi put sam bila u tako velikom gradu, a posebno važna bila je činjenica da je baš tu rođena Desanka Maksimović. U amfiteatru valjevske gimnazije održano je književno veče na kome sam s još devet mojih vršnjaka kazivala stihove iz nagrađene zbirke. To je bio poseban trenutak za mene. Pobjedila sam sebe, svoju tremu, svoj strah. Shvatila sam da vrijedim dok su sve oči bile uprte u mene. Prilazili su mi neki nepoznati ljudi, čestitali, grlili me, ljubili u obraz dok je moje srce snažno lupalo od sreće i zadovoljstva. Upoznala sam svoje vršnjake, družila se sa njima, razmjenjivala iskustva. Stekla sam mnoge prijatelje sa kojima sam i dan-danas u kontaktu. Poseban je bio doživljaj posjeta Brankovini, rodnom mjestu Desanke Maksimović. Sjedila sam u klupi gdje je Desanka naučila prva slova. Dotakla

sam radni sto na kojem su nastajali Desankini stihovi. Ponoviću, ovo je za mene bio veliki doživljaj, koji nikada neću zaboraviti. Shvatila sam da umjetnost spaja ljude, razbija granice, jer smo nas deset mladih pjesnika, tog dana u Valjevu, na trenutak spojili kulturu, a prije svega ljudskost, bivše Jugoslavije.

Pored spisateljskog talenta, krasi te i dar za učenje, pa ne izostaje ni odličan uspjeh. Šta planiraš u budućnosti kad je školovanje u pitanju, a imaš li planova i za nastavak umjetničke karijere?

Škola mi je jedan od najbitnijih ciljeva, pa se trudim da maksimalno budem posvećena sticanju znanja. Planiram da studiram jezik i književnost i to, vjerovatno, u Nikšiću. Kada je u pitanju moja umjetnička karijera, nastaviću da stvaram jer sam shvatila da mi je pisanje promijenilo pogled na svijet, da me je ojačalo kao ličnost, da je razbilo neke predrasude koje su bile sključane u mom malom biću. Jednostavno, želim da iskoristim svoj talenat i da sa svijetom nesebično podijelim svoj pjesnički duh. Nadam se da ću uspjeti.

N. N.

PROSVJEĆIVANJE LJUDSKOG DUHA

U saradnji s profesoricom Šabotić planiraš objavljivanje svoje prve zbirke. Kako je tekao put od prve pjesme do skoro pa gotove knjige? Šta te je najviše vuklo naprijed, da li je bilo i nekih prepreka i nedoumica?

Prvu pjesmu sam napisala u periodu kada sam bila izložena asocijalnosti i tinejdžerskim problemima koje, kao i ja, ima i svaki drugi tinejdžer. Nijesam imala namjeru da stnem sa pisanjem, jer sam se samo tada osjećala totalno slobodno i uživala sam. Imala sam prilike da razgovaram sa iskusnijim od sebe i to me je samo još više podsticalo da stvaram i pišem. Nikada nijesam imala manjak podrške od strane porodice i prijatelja. Jedine prepreke do kojih sam dolazila jesu razočaranja koliko su ljudi udaljeni od umjetnosti i kulture, a trebalo bi više pažnje da posvete tome, jer umjetnost oplemenjuje, širi vidike, jednostavno, prosvjećuje ljudski duh.

Zavod za školstvo: Savjetovanja sa direktorima obrazovno-vaspitnih ustanova

BOLJOM SARADNjom DO KVALITETNIJEG OBRAZOVANJA

Učesnici ukazali na neke od probleme sa kojima se suočavaju. Pored ostalih, licenciranje nastavnika, ocjenjivanje, realizacija nastave za djecu sa drugih govornih područja koja ne znaju naš jezik

U cilju unapređivanja saradnje sa obrazovno-vaspitnim ustanovama i definisanja novih načina podrške, Zavod za školstvo organizovao savjetovanja – radne sastanke sa direktorima predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola i resursnih centara u Crnoj Gori. Pozdravljajući učesnike, v. d. direktorice Zavoda za školstvo **Zoja Bojanić-Lalović** kazala je da je za uspješno rukovođenje i organizaciju vaspitno-obrazovnog procesa u školama neophodna dobra saradnja sa institucijama sistema. I ne samo za rukovođenje, već i rješavanje svih dilema koje taj posao nameće.

„Te dileme se ne odnose samo na organizaciju nastave, već i na primjenu kurikuluma, odnos sa učenicima, rad sa osjetljivim kategorijama, odnosno rad sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, kao i na uspostavljanje dobre saradnje, tj. etosa na nivou ustanove, ali i na onaj, možda najteži zadatak, obezbjeđivanje svih sredstva da čitav proces teče kako treba“, istakla je ona, i dodala: „Da imate podršku u Zavodu za školstvo, govori činjenica da tu rade ljudi sa velikim iskustvom, koji su proveli značajno vrijeme u obrazovnim institucijama, a stekli su znanja i saradujući sa značajnim međunarodnim institucijama.“

Ona je prisutne upozнала sa načinom funkcionisanja Zavoda. Načelnik Odsjeka za utvrđivanje kvaliteta **Radovan Ognjanović** kazao je da se ovaj odsjek bavi utvrđivanjem realizacije obrazovno-vaspitnih standarda i davanjem preporuka za unapređivanje rada škola.

Načelnik Odsjeka za istraživanje i razvoj **Radoje Novović** istakao je da su oni fokusirani na dva segmenta. Prvi je izrada i unapređenje predmetnih programa. Kako je naglasio, obaveza Zavoda je da uradi metodološki okvir za izradu i unapređenje programa, da odredi članove komisija (predstavnici fakulteta,

praktičari i predstavnici Zavoda za školstvo), te da prati da li je metodološki okvir zadovoljen, a autonomija tih komisija je zagarantovana i od njih zavisi kakvi će biti programi.

Prema njegovim riječima, drugi dio su istraživanja na osnovu čijih rezultata se rade analize, zaključci, daju preporuke i izrađuju akcioni planovi kako da se uočeni nedostaci uklone. Tu je i savjetodavni rad.

„Načelnica Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj **Ljiljana Ivanović** objasnila je da je profesionalni razvoj nastavnika u Crnoj Gori proces unapređivanja vještina i kompetencija nastavnika, uključujući i rukovodioce obrazovno-vaspitnih ustanova, a sve u cilju postizanja kvaliteta obrazovanja, odnosno nastave i učenja i postignuća učenika.

Ona je naglasila da je profesionalni razvoj kontinuiran. Načelnica Odsjeka za međunarodnu saradnju **Nevena Čabrilo** informisala je učesnike da u tom odsjeku mogu dobiti i informacije o međupredmetnim temama, ključnim kompetencijama, međunarodnim projektima i veb-sajtu.

Samostalni savjetnik u Odjeljenju za istraživanje i razvoj **Zoran Lalović** predstavio je istraživanje „Mišljenje zaposlenih u predškolskim ustanovama o školama o aktivnostima i radu Zavoda za školstvo“ koje je sprovedeno tokom maja i juna ove godine. Kako je kazao, cilj istraživanja je da posluži za planiranje budućih aktivnosti Zavoda za školstvo i uspostavljanje bolje komunikacije sa školama.

Istraživanjem su obuhvaćene sve osnovne i srednje škole. Na dostavljena pitanja odgovorio je 1.541 ispitanik, od toga 1.318 nastavnika, 107 stručnih saradnika i 91 direktor.

Na pitanje o tome kakvo je opšte zadovoljstvo radom i aktivnostima Zavoda za školstvo, najviše ispitanika (60 odsto) dalo je pozitivno mišljenje (ocjene od četiri do pet), dok

njih 10 odsto nisu zadovoljni (ocjena jedan i dva).

Posredni kanali komunikacije

Zabrinjavajući su rezultati odgovora na pitanje koliko su upoznati sa aktivnostima Zavoda. Samo je jedna trećina ispitanika kazala je da je potpuno upoznata, dok su dvije trećine donekle ili uopšte nisu upoznate.

Najveći broj nastavnika odgovorio je da se sa radom Zavoda upoznaje putem sajta. Najčešći izvori informisanja su novine, TV, portali, internet, i na osnovu onoga što čuju u školi. Uglavnom posredni kanali komunikacije.

Samo 10 odsto ispitanika svoje mišljenje o Zavodu za školstvo gradi na osnovnim kanalima komunikacije kojima Zavod raspolaže (lični kontakti sa zaposlenima u Zavodu, stručne publikacije i dokumenta koje izrađuje Zavod).

Interesantno je da su oni ispitanici koji su potpuno informisani o radu Zavoda, dali najvišu ocjenu za njegov rad. Najlošiju sliku o ovoj instituciji imaju oni koji uvid u njen rad stižu praćenjem medija, a

najbolju oni koji prate stručne publikacije i dokumenta i imaju lični kontakt sa nadležnom službom.

U diskusiji koja je zatim uslijedila, pored ostalog, predloženo je da se ovakvi i slični skupovi organizuju mjesečno. Traženo je da se pojasni norma za licenciranje nastavnika. Ukazano je na potrebu za seminarima o ocjenjivanju, programima za dvojezična odjeljenja u gimnazijama i testovima u skladu sa zadacima sa PISA testiranja. Posebno je naglašen problem ocjenjivanja ishoda u srednjim stručnim školama kada su u pitanju modularizovani programi (kako usaglasiti ocjenu tri nastavnika), te na loše uslove rada u nekim obrazovno-vaspitnim ustanovama. Neke škole suočavaju se sa

problemom realizacije nastave za djecu sa drugih govornih područja koja ne znaju naš jezik i traže pomoć nadležnih institucija.

Mjere za unapređenje

Zoja Bojanić-Lalović istakla je da će se nakon analize svih zahtjeva, sastanaka sa udruženjima i nastavnicima, pripremiti niz mjera za unapređenje kvaliteta obrazovanja koje će biti predložene Ministarstvu prosvjete.

„Pored ostalog, treba unaprijediti pravilnike o ocjenjivanju, o upisu u umjetničke škole, kao i o licenciranju. Potrebno je raditi i na analizi programa i zatim predložiti mjere za njihovo unapređenje. U cilju podrške pedagoškim rukovodiocima u unapređenju kvaliteta

nastave, organizovaćemo u narednom periodu okrugle stolove kao i promocije svih publikacija koje je Zavod godinama pripremao“, kazala je Bojanić-Lalović.

Ona je istakla da će biti obezbjeđena i podrška za inkluziju djece, ne samo za onu sa posebnim potrebama, već i za nadarene učenike, kao i podrška za rad sa djecom sa drugog govornog područja.

Bojanić-Lalović najavila je formiranje Tima za međuinstitucionalnu saradnju, što je u međuvremenu i urađeno. Njegovi članovi su **Radovan Popović**, Zavod za školstvo, **Radule Novović**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, **Sandra Brkanović**, Centar za stručno obrazovanje i, **Tamara Nedović**, Ispitni centar.

Lj. V.

TIM ZA PODRŠKU ŠKOLAMA

U Zavodu je nedavno formiran Tim za podršku školama na čijem je čelu **Vojin Cicmil**. On je kazao da je riječ o novoj praksi u Zavodu, tj. o ciljanoj podršci školama. One je mogu same tražiti ukoliko se pojavi potreba.

„I mi sami procjenjujemo na osnovu naših istraživanja, na osnovu evaluacije, vaše samoevaluacije, vršimo analize i dijagnoze stanja u školama i pravimo plan podrške. Zamisao je da ovaj tim bude nukleus za sve podrške obrazovno-vaspitnim ustanovama. Imate punu slobodu da zatražite pomoć“, naglasio je Cicmil

Osnovne škole obilježile Evropski dan jezika

KVIZOVI, RADIONICE, BRZALICE...

Osnovne škole u Crnoj Gori obilježile su različitim aktivnostima Evropski dan jezika (26. septembar).

U OŠ „Veljko Drobnjaković“ u Risnu učenici VIII razreda organizovali su na velikom odmoru u holi škole upoznavanje na stranim jezicima. Oni su dijelili flajere drugarima sa pozdravima i predstavljanjem na različitim evropskim jezicima.

Učenici IX razreda napravili su na času engleskog jezika nazlovni plakat za ovogodišnju proslavu na temu „Friendship“ i takmičili se u poznavanju evropskih jezika uz kviz Kahoot, takođe na engleskom jeziku.

Evropski dan jezika protekao je u OŠ „Njegoš“ na Cetinju u takmičarskom duhu i veseloj atmosferi na času

francuskog jezika kroz kviz i pitanja koje je pripremila nastavnica **Milica Rajković**.

Učenici, podijeljeni u tri grupe i obučeni u majice boja francuske zastave, nadmetali su se u opštem znanju o svjetskim jezicima i kulturi a nakon toga su pokazali i spretnost u izgovaranju brzalice na francuskom jeziku.

U OŠ „Meksiko“ u Baru učenici od II do IX razreda obilježili su ovaj dan na časovima stranih jezika na kreativan i zanimljiv način. Djeca su aktivno učestvovala u igrama sa zastavicama, pogađanju jezika i država, glavnih gradova, značenja različitih riječi, izgovaranju brzalice. Slušali su pjesme na mnogim evropskim jezicima i pogađali o kojem je jeziku riječ, a čuli su i brojne zanimljivosti.

U OŠ „Milija Nikčević“ u Nikšiću organizovan je javni, integrativni, ogledni čas na kojem su učestvovali učenici VII, VIII i IX razreda sa nastavnicama **Marijom Zeković**, crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, **Mirom Đukanović**, Dragom Radoman, **Sandrom Đurđić** i **Milicom Koprivica**, engleski jezik, kao i **Aleksandrom Perović**, italijanski jezik, **Andelom Krivokapić** i **Sanjom Kolenović**, njemački jezik, te **Zagorkom Šturanić**, ruski jezik.

Ovoj aktivnosti prisustvovala su direktorica **Nataša Kujundžić**, pomoćnica direktorice **Jelena Delibašić**, nastavnice crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti **Vera Đurđić** i **Biljana Palija**,

kao i pedagogica **Tanja Jovanović**.

Đacima je podijeljen promotivni materijal Savjeta Evrope za obilježavanje Evropskog dana jezika (zastavice, hemijske olovke i narukvice) koji je obezbjeđilo Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore – ELTAM.

Učenici su, pored ostalog, kroz kraće tekstove mogli prepoznati značenje arhaičnih riječi i povezati ih sa poznatim sinonimima, analizirajući njihovu stilogenost.

Takođe su govorili brzalice na jezicima koje izučavaju. Realizovan je i je interaktivni Kahoot kviz iz oblasti poznavanja jezika.

Aktiv stranih jezika u OŠ „Marko Miljanov“ u Bijelom Polju pripremio je više

aktivnosti. Održana je radionica „Let’s eat healthy – older students teaching younger“ kojoj su prisustvovali i učenici OŠ „Dušan Korać“ sa nastavnicom engleskog jezika **Oliverom Kovačević** i direktoricom **Todorom Popović**.

U odjeljenju VII-1 organizovana je radionica na nje mačkom jeziku. Upriličeno je i takmičenje tri ekipe učenika.

Povodom ovog dana, učenici OŠ „Savo Pejanović“ u Podgorici pripremili su sa svojim nastavnicima stranih jezika interesantan program

na jezicima koji se govore u okruženju.

Oni su poručili da nikad nije kasno da naučite neki novi jezik, jer su mogućnosti koje time stvarate brojne, kao i da poznavanje nekog stranog jezika postaje stvar osnovne pismenosti.

Evropski dan jezika obilježava se na inicijativu Savjeta Evrope, a u saradnji sa Evropskom komisijom od prošle godine. Cilj je promocija jezičkih različitosti i važnost učenja jezika.

Lj. V.

Bivša učenica podgoričke Gimnazije posjetila svoju nekadašnju školu

MOTIVACIONO PREDAVANJE KSENIJE BELADE

Ksenija Belada, bivša učenica podgoričke Gimnazije „Slobodan Škerović“, odazvala se pozivu svoje nekadašnje razredne **Ranke Šestović** da održi motivaciono predavanje i podijeli svoje iskustvo školovanja i boravka u inostranstvu sa gimnazijalcima, učenicima II-M i III-M.

„Nakon što je pohađala dvije godine matematičkog smjera u Gimnaziji, kao dobitnica HMC stipendije nastavila je školovanje u Velikoj Britaniji. Prvo je pohađala srednju školu 'Royal Masonic School for Girls', zatim upisala prestižni 'University of Cambridge', smjer *Engineering*, a ljetos

je obavljala praksu u kompaniji 'Super Sharp Space Systems'. Tokom predavanja, učenici su mogli čuti mnoge zanimljivosti, od načina izučavanja fizike u drugim sredinama do istraživanja u laboratorijama i izrade mini-teleskopa“, kazali su iz Gimnazije.

Čas je realizovan u okviru Tima za talentovane učenike kojim rukovodi pedagogica **Gordana Arsović**, a osmislile su ga profesorice fizike Ranka Šestović i **Nela Dubak**. Predavanju je prisustvovala i zamjenica direktorice **Ana Aranitović**, kao i koleginka **Marija Mitrović**.

N. N.

U Gimnaziji „Petar I Petrović Njegoš“ radionice o ekologiji

ZNAČAJ OČUVANJA ŽIVOTNE SREDINE

U cilju obilježavanja godišnjice proglašenja Crne Gore ekološkom državom, predstavnice Eko-škole daniilovgradske Gimnazije „Petar I Petrović Njegoš“

Anđela Nikčević i **Darija Vasiljević** održale su dvije radionice.

Naime, one su tokom ljetnjeg raspusta prisustvovala Eko-kampu na Žabljaku,

a stečena znanja iz oblasti ekologije podijelile su sa svojim drugarima iz Gimnazije.

„Prvi dio predavanja obilježile su uvodnom prezentacijom kojom su objasnile glavne odlike ekologije i podsjetile na značaj očuvanja životne sredine, a drugog dana radionice prikazale su i prezentaciju 'Stop kolektoru u centru Danilovgrada'. Njome su ljetos predstavljale našu gimnaziju na eko-kampu“, navodi se u saopštenju ove škole.

Kako se dodaje, od ove godine „sve akcije naše Eko-škole možete pratiti i na Instagram profilu @dg_ekoskola“.

N. N.

U SMS „25. maj“ u Tuzima obilježen

Međunarodni dan zaštite ozonskog omotača

ZANIMLJIVA I KORISNA EDUKATIVNA RADIONICA

Učenici prvog razreda Srednje mješovite škole „25. maj“ u Tuzima, koji prate predmet Ekologija i zaštita životne sredine, obilježili su Međunarodni dan zaštite ozonskog omotača (16. septembar).

Tim povodom održana je radionica edukativnog

karaktera, na kojoj su učenici imali priliku da se podsjetite šta je to ozon, u kojem dijelu atmosfere se formira, te šta prouzrokuje njegovo oštećenje.

„Učenici su takođe stekli znanje o važnosti očuvanja ozonskog omotača,

negativnim posljedicama po ljude, biljke i ekosistema usljed njegovog oštećenja. Diskutovali su i o značaju Montrealskog memoranduma i mjerama koje su dale najbolje rezultate“, istakli su iz ove škole.

N. N.

Uspjeh Pljevljaka na međunarodnom festivalu u Lazarevcu

ZNANJE, SVESTRANOST I TALENAT

Na ovogodišnjem „Međunarodnom festivalu humora za decu“, čiji je domaćin bio Lazarevac (Srbija), gostovala je predstava pod nazivom „San ljetnje noći“, rađena u produkciji Centra za kulturu Pljevlja. Predstava je pridobila veliku naklonost publike, ali i pobrala tri prve nagrade.

Osim nagrade za najbolju scenografiju koju je osvojila **Zorica Bajčeta**, predstava je dobila nagradu za najbolju kostimografiju, kao i nagradu za najbolju sporednu mušku ulogu.

„S ponosom ističemo da je za originalnu kostimografiju zaslužna profesorica

Gimnazije 'Tanasije Pejato-**vić Nataša Cmiljanić**, a da je **Uglješa Čolović**, učenik odjeljenja IV-2, zaslužan za izvanrednu interpretaciju 'Đavolka', sporedne, a lakoćom i uvjerljivošću interpretacije jedne od glavnih uloga u predstavi. Znanja, svestranost i talenti

kako naših učenika, tako i naših profesora manifestovali su se ovaj put u tijesnoj saradnji sa lokalnom zajednicom, što je jedan od prioriteta Gimnazije, ali i na širem planu, pred publikom iz regiona“, kazali su iz ove škole.

N. N.

Debateri SMS „Ivan Goran Kovačić“ na EYE LARP festivalu

MEĐUNARODNA AFIRMACIJA

Debatni klub hercegnovske Srednje mješovite škole „Ivan Goran Kovačić“ učestvovao je na četvrtom EYE LARP festivalu u Jajcu, u Bosni i Hercegovini.

Osnovna tema bila je migracija, a učestvovali su srednjoškolski i studenti iz Italije, Finske, Litvanije, Grčke, Bosne i Hercegovine i Crne Gore.

Projekat je realizovan uz pomoć Sekretarijata za društvene djelatnosti i međunarodnu saradnju Opštine Herceg Novi.

„Školu su predstavljali učenici: **Anja Gušić**, **Jovana Jančić**, **Ana Ranđelović**, **Ksenija Bosnić**, **Nastasija Vujičić**, **Ana Vlaović**, **Sava Huter**, **Luka Glušac** i **Andrej**

Voučko, kao i profesor **Gojko Đurđević**. U ime Opštine je bio sekretar pomenutog sekretarijata **Vasilije Čuković**. U takmičarskom dijelu programa ekipa u sastavu Anja Gušić, Ksenija Bosnić i Jovana Jančić osvojila je prvo mjesto“, saopštili su iz ove škole.

N. N.

U rožajskoj Gimnaziji „30. septembar“ predstavljen FLEX program

PRILIKA ZA POHAĐANJE ŠKOLE U SJEDINJENIM DRŽAVAMA

Gimnazija „30. septembar“ u Rožajama ugostila je predstavnike FLEX programa koji finansira vlada SAD, a koji je namijenjen učenicima srednjih škola. Program pruža stipendije za putovanje u Sjedinjene Američke Države, pohađanje srednje škole tokom jedne školske godine i život u jednoj američkoj porodici.

Predstavnici FLEX organizacije – **Teodora Danilović**, **Amir Čuturić**, **Lejla Šabotić** i **Kanita Šabotić** – održali su tom prilikom prezentaciju na temu „Zdrave misli znače zdravo tijelo“.

„Na početku programa prisutnima se obratio direktor škole **Agim Ljaić**, koji je tom prilikom istakao da mu čini posebnu čast što su

neki od organizatora radionice upravo naši bivši učenici koji pokazuju zapažane rezultate na relevantnim državnim fakultetima u Crnoj Gori. Pozvao je sve zainteresovane učenike da se prijave na program razmjene i tako pokažu da je naša škola spremna za otvoren pristup svakoj edukaciji i razmjeni kulturnog iskustva“, navodi se u saopštenju Gimnazije.

Prisutnima se obratila i profesorica psihologije **Seida Dacić**. Ona je skrenula pažnju na važnost balansa između fizičke aktivnosti i zdravih radnih navika.

„Istakla je da je poguban uticaj socijalnih mreža i da svako od nas mora pronaći način da se bori sa stresom u radnom okruženju i u školi“, dodaje se u saopštenju.

N. N.

SSŠ „Ivan Uskoković“ na Međunarodnom simpozijumu saobraćajnih inženjera

RAZMJENA ISKUSTAVA I ZNANJA

Međunarodni simpozijum saobraćajnih inženjera „Interdisciplinarnost logistike i saobraćaja“, 12. reu, održan je nedavno u Beogradu, a prisustvovali su mu direktorica SSŠ „Ivan Uskoković“ **Sonja Dabetić**, pomoćnik direktora **Vesko Rašković** i profesor **Srećko Kljajić**.

Na naučnom skupu prezentovano je 30 radova iz Sjeverne Makedonije, Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, koji su ušli u zbornik i objavljeni na sajtu simpozijuma. Cilj simpozijuma je povezivanje

privrede i obrazovanja, reforma sistema obrazovanja, razmjena iskustava i znanja u području tehnike i tehnologije u saobraćaju i logistici, te razmjena iskustava u području bezbjednosti saobraćaja na putevima.

Profesor Srećko Kljajić je izložio rad na temu „Prednosti i nedostaci u početku korišćenja prve dionice autoputa Bar – Boljare sa posebnim osvrtom na paljenje automobila“.

„U pauzama između sesija dogovarane su dalje aktivnosti i saradnja između direktora škola, uključivanje u

aktuelne projekte, što dodatno daje na značaju ovakvih događaja. Takođe, na poziv Železničke tehničke škole iz Beograda, predstavnici naše škole prisustvovali su proslavi 100 godina postojanja te škole. Tom prilikom je dogovorena uzajamna stručna posjeta učenika i nastavnika, sa ciljem da se doprinese razvoju nastavnog procesa i unaprijedi praktična i teorijska znanja i kod učenika i nastavnika. Dogovoreno je da se sljedeće godine simpozijum održi u Sjevernoj Makedoniji“, saopšteno je iz škole.

N. N.

Univerzitet Crne Gore na festivalu „Dani nauke i inovacija“

OTVORENA VRATA LABORATORIJA

■ **Posjetioci su naučili kako funkcionise alko-test, provjerili kako rade indikatori, vidjeli da i limun može da se ponaša kao baterija, bojili plamen različitim bojama, napravili hemijski tornado, vidjeli da novac može da se zapali ali da ne sagori... i još mnogo drugih stvari, na osnovu kojih su hemiju upoznali na malo drugačiji način i naučili da se kroz eksperimente mogu značajno utvrditi već postojeća ili steći nova znanja**

Univerzitet Crne Gore (UCG) je u okviru festivala Dani nauke i inovacija na 11 organizacionih jedinica u Podgorici i Kotoru organizovao brojne događaje. Kroz spektar aktivnosti, svoju naučnoistraživačku djelatnost predstavili su Arhitektonski fakultet, Biotehnički, Ekonomski, Elektrotehnički, Medicinski, Metalurško-tehnološki, Prirodno-matematički, Pomorski, Mašinski fakultet, Istorijski institut i Institut za biologiju mora.

U Akvarijumu Boka u Kotoru održano je predavanje u amfiteatru na otvorenom o osnovnim odlikama morskog ekosistema Jadranskog mora uz upoznavanje sa izložbom na otvorenom. Zatim, obilazak akvarijuma uz upoznavanje sa biodiverzitetom Jadranskog mora, interesantnim činjenicama u vezi sa morskim organizmima u Akvarijumu. Za učeničke srednjih škola priređen je modul o tehničko-tehnološkom procesu obrade vode za akvarijume i prilagođavanje organizama u kontrolisanim uslovima sredine.

Crnogorski centar za podvodne senzorske mreže (MONTenegrin center for Underwater Sensor Networks – MONUSEN) organizovao je Otvorena vrata za učenike osnovnih i srednjih škola, kao i za širu zajednicu, sa ciljem popularizacije nauke i predstavljanja istraživanja Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta Crne Gore (UCG) u oblasti podvodnih senzorskih mreža.

Posjetioci su imali priliku da se upoznaju sa ulogom podvodnih senzorskih mreža za prikupljanje okeanografskih podataka, praćenje zagađenja, istraživanje prirodnih podzemskih resursa, prevenciju katastrofa, potpomognutu navigaciju i taktičko nadgledanje. Za posjetiocyte je organizovano predavanje o podvodnim

senzorskim mrežama, kao i prezentacija naučnoistraživačke i inovacione infrastrukture Centra.

Medicinski fakultet predstavio je rezultate naučnoistraživačkih aktivnosti svojih doktoranada i istraživača na aktuelnim projektima koje realizuje ovaj fakultet. U saradnji sa drugim partnerskim institucijama iz Crne Gore i inostranstva realizuje projekat Centar izvrsnosti za biomedicinska istraživanja – CEBIMER, čiji je cilj, uz ostalo, razvoj laboratorija za biomedicinska istraživanja i realizacija istraživačkih aktivnosti iz oblasti farmakogenomike, bioinženjeringa kože, izučavanja antikancerogenih sposobnosti bioaktivnih jedinjenja i sl. Učesnici Festivala nauke imali su priliku da čuju predavanja iz oblasti biomedicine, ali i da kroz obilazak laboratorija na Medicinskom fakultetu učestvuju u praktičnom radu iz ove oblasti.

Inovacije podstiču ekonomski razvoj

Predstavljene su specijalizovane laboratorije Biotehničkog fakulteta u kojima se realizuju istraživanja i gotovo svakodnevno obavljaju razni stručni poslovi koji se tiču poljoprivrede. Budućim studentima prezentovani su mini-ogledi, upoznavanje sa svijetom mikroorganizama, insekata, načinima njihovog hvatanja, gajenja, segmentima koji se tiču ispitivanja zemljišta, analize vina itd.

Mašinski fakultet otvorio je vrata svojih laboratorija. Posjetiocima je prikazana naučnoistraživačka oprema koju fakultet posjeduje, projekti koji se trenutno realizuju, kao i do sada ostvareni rezultati na realizovanim projektima. Profesori, saradnici i studenti fakulteta su bili na raspolaganju za sva pojašnjenja i odgovore.

Na Ekonomskom fakultetu održan je panel „Kako inovacije mogu podstaći ekonomski razvoj u Crnoj Gori“. To je bila prilika da se ukupnoj društvenoj i akademskoj zajednici, sa posebnim akcentom na studentsku populaciju, skrene pažnja da su inovacije jedan od ključnih temelja razvoja napredne ekonomije, ali i društva u cjelini. Učesnici na panelu su, pored predstavnika Ekonomskog fakulteta, biti predstavnici resornog ministarstva, Fonda za inovacije i privrednih udruženja (Privredna komora Crne Gore i Američka privredna komora).

Pomorski fakultet učinio je svoj istraživački prostor dostupnim za obilazak i upoznavanje. Učesnici su imali priliku da obiđu Centar za istraživanja, inovacije i preduzetništvo. U okviru Centra se realizuje dio nastavnog procesa, kao i primjenjena i fundamentalna istraživanja iz oblasti plavih ekonomija, organizovanje naučnih i stručnih skupova, praćenje primjene rezultata istraživanja u praksi i izrada naučnih studija i analiza. U okviru Centra nalaze se laboratorije za: energetsku efikasnost u pomorstvu; off-shore tehnologije; brodске motore; goriva i mazi-va (akreditovana od strane ATCG); zaštitu morske sredine od uticaja brodova; arheologiju pomorstva; brodske elektrotehniku. Takođe, u okviru Centra za istraživanja, inovacije i preduzetništvo sprovode se naučna istraživanja na temu primjene inovativnih tehnologija u cilju praćenja uticaja pomorskog saobraćaja na stanje životne sredine u Kotoru.

Arhitektonski fakultet u saradnji sa Inovaciono-preduzetničkim centrom Tehnopolis iz Nikšića, organizovao je interaktivnu jednodnevnu radionicu za studente. Na njima su predstavljene 3D tehnologije koje uključuju: 3D modelovanje, 3D skeniranje, rad na softverima za pripremu G-koda, pripremu i detaljnije predstavljanje CNC rutera za obradu drveta. Radionica je bila prilika da se učesnici upoznaju i nauče nešto više o 3D tehnologiji i CNC mašinama. Kroz

mašinski kompleks i brodski elektroenergetski sistem.

Metalurško-tehnološki fakultet pripremio je demonstraciju interesantnih eksperimenata iz oblasti hemije, nauke o materijalima, tehnologije, zaštite životne sredine za mladu populaciju. Pored eksperimenata održana su i kratka predavanja iz oblasti konverzije i skladištenja energije, kao i ekološki prihvatljivih sinteza novih materijala.

Demonstracije najzanimljivijih eksperimenata

Arhitektonski fakultet u saradnji sa Inovaciono-preduzetničkim centrom Tehnopolis iz Nikšića, organizovao je interaktivnu jednodnevnu radionicu za studente.

Na njima su predstavljene 3D tehnologije koje uključuju: 3D modelovanje, 3D skeniranje, rad na softverima za pripremu G-koda, pripremu i detaljnije predstavljanje CNC rutera za obradu drveta. Radionica je bila prilika da se učesnici upoznaju i nauče nešto više o 3D tehnologiji i CNC mašinama. Kroz

praktičan rad oni će uvidjeti sve mogućnosti koje laboratorija pruža, a koje mogu biti od velike koristi u procesu projektovanja i promišljanja prostora u kontekstu arhitekture i urbanizma.

Prilikom demonstracije najzanimljivijih eksperimenata učesnici su upoznati sa osnovnim hemijskim zakonima, sa supstancama sa kojima dolaze u dodir svakodnevno ili sa onima koje su malo opasnije i koje se čuvaju pod posebnim uslovima, naučili su kako funkcionise alko-test, provjerili kako rade indikatori, vidjeli da i limun može da se ponaša kao baterija, bojili plamen različitim bojama, napravili hemijski tornado, vidjeli da novac može da se zapali ali da ne sagori... i još mnogo drugih stvari, na osnovu kojih su hemiju upoznali na malo drugačiji način i naučili da se kroz eksperimente mogu značajno utvrditi već postojeća ili steći nova znanja. U laboratorijama studijskog programa biologija bile su radionice: Digitalni herbar, Šta se krije u kapljici krvi, Upoznajte svijet beskičmenjaka i kičmenjaka, Zaviri u unutrašnjost

puža, „Slatko“ u biljkama, Budi osteolog, Mikrobnna umjetnost, Beba iz epruvete...

Učesnici osnovnih škola su posjetili lokalitet Dokleju, gdje su im članovi radnog tima iz Instituto di scienze del patrimonio culturale – CNR iz Rima i Istorijskog instituta Univerziteta Crne Gore iz Podgorice govorili o istraživanjima i istoriji grada, najznačajnijim građevinama (bedemima, forumu, terama, hramovima), kasnoantičkim crkvama (bazilici A, bazilici B i krstoobraznoj crkvi), savremenim tehnologijama za izučavanje kulturne baštine i dr.

Sesija na temu Otvorene nauke i EOSC-a predstavila je najbitnija dostignuća u ovoj oblasti u Evropskoj uniji i Crnoj Gori. Učesnici su imali priliku da se bliže upoznaju sa najbitnijim elektronskim infrastrukturama u Evropi za razmjenu podataka, naučnih rezultata i servisa institucija i pojedinaca, kao i sa novim otvorenim servisima koji su razvijeni na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta Crne Gore kroz NI4OS-Europe projekat.

O. Đ.

Budva

MENSA CRNE GORE DOMAĆIN NAJINTELIGENTNIJIM LJUDIMA SVIJETA

■ **Članovi Mense su akademici, ljudi koji imaju velike karijere iza sebe, ali i oni koji možda nisu toliko zapaženi u društvu, a ipak imaju stepen inteligencije koji ih po Mensinom testu svrstava u dva posto svjetske populacije**

Mensa Crne Gore domaćin je velikog skupa koji je u Budvi okupio početkom oktobra čelnike Mense iz cijelog svijeta, a prisustvovali su mu i članovi pedesetak zemalja Evrope, Amerike, Australije, Azije i Afrike.

„Mensa Crne Gore bila je domaćin višednevnog skupa koji se održavao u Budvi, a u trci za organizovanje tog prestižnog događaja pobijedili smo Mensu Holandije“, rekao je **Marko Lakić**, predsjednik tog udruženja koje okuplja ljude sa koeficijentom inteligencije višim od 148.

Skup je, kako dodaje Lakić, trebalo da bude održan 2020. godine, ali je zbog pandemije odlagan dva puta.

Lakić je podsjetio „da su članovi Mense i akademici, ljudi koji imaju velike karijere iza sebe, ali i oni koji možda

nisu toliko zapaženi u društvu, a ipak imaju stepen inteligencije koji ih po Mensinom testu svrstava u dva posto svjetske populacije“. Skup kojem su prisustvovali i članovi predsjedništva i izvršni direktor Mense International bila je prilika da se razgovara o brojnim projektima, od kojih su dva najvažnija za nas – prvi vezan za rad sa darovitim djecom i odraslima i drugi – pod pokroviteljstvom EU – o edukaciji korisnika o potencijalnim zloupotrebama interneta. Uz sve to, učesnici su dobili priliku da upoznaju ljepote, tradiciju i kulturu Crne Gore i sada njihove fotografije iz naše zemlje obilaze svijet. „Zato smo organizovali ture po Bokokotorskom zalivu, odlazak do Svetog Stefana, Podgorice, Cetinja, Skadarskog jezera, a tokom višednevnog boravka

u Crnoj Gori imali su priliku da posjete i Plantaže '13. jul' i vinski podrum Šipčanić“, rekao je Lakić, koji je izrazio zadovoljstvo pozitivnim emocijama čelnika i članova Mense sa sve četiri strane svijeta i lijepim riječima o ljepotama Crne Gore i gostoprimstvu našeg naroda.

Lakić je naveo da su dobili podršku od mnogih institucija i kompanija, od kojih posebno izdvaja Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma Crne Gore i Opštinu Kotor. Prema njegovim riječima, nakon Budve, naredni sastanak borda direktora svjetske Mense biće u Hjustonu, u Sjedinjenim Američkim Državama.

Posljednji ovakav veliki skup održan je 2019. u Kuala Lumpuru, a prije toga među domaćinima bili su Budimpešta, Tokio i Nica.

Izvor: RTV Budva

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Podgorica promovisao knjigu dr Nedžada Ibrahimovića (ČI) TALAC LIRSKE PJESME

DRAGOCJENA POMOĆ PRAKTIČARIMA

- **Nađa Durković:** Knjiga zasnovana na modernoj teoriji, ali je pisana lepršavo i zanimljivo, tako da će u njoj uživati i oni koji se ne bave književnošću. Ona nudi model koji je divan za čitanje i primjenljiv u učionici
- **Autor:** Lirski identitet temeljna hipoteza u ovoj knjizi. Do njega se može doći samo razgovorom o poeziji, umjetničkom djelu, u kojem učenici mogu slobodno da pričaju o svojim osjećanjima i svojem doživljaju poezije

Knjiga (ČI) TALAC LIRSKE PJESME – tumačenje savremene poezije dr Nedžada Ibrahimovića, koju je objavio Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, veoma je koristan i originalan vodič za razumijevanje i interpretiranje savremene poezije, istaknuto je na promociji koja je organizovana u Zavodu za školstvo.

Prezentaciju je otvorila v. d. direktorice Zavoda za školstvo **Zoja Bojanić-Lalović**, a razgovor o knjizi s autorom vodila je urednica izdanja **Nađa Durković**.

Ovo izdanje namijenjeno je profesorima crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti, ali i svim (ČI)TALACIMA savremene lirike i njenim tumačima.

Kako je istakla Nađa Durković, knjiga je zasnovana na i modernoj teoriji, ali je pisana lepršavo i zanimljivo, tako da će u njoj uživati i oni koji se ne bave književnošću. Ona nudi model koji je divan za čitanje i primjenljiv u učionici.

Njen posebno značajan dio je *Čitanka* u okviru koje je autor kroz analizu četrnaest pjesama demonstrirao savremenu interpretativnu aparaturu.

Navodeći autorove riječi iz uvoda „da je ova knjiga pisana desnom rukom pjesnika i lijevom rukom teoretičara“,

Durković je podsjetila da je Ibrahimović autor dvije nagradivane zbirke poezije, dva romana i eseja. On je profesor Teorije književnosti na Filozofskom fakultetu u Tuzli i Filma na UDG u Podgorici.

Prema riječima autora Nedžada Ibrahimovića, knjiga je rezultat ozbiljnog rada sa studentima, a prije toga sa srednjoškolicima tokom kojeg je uvidio osnovne greške koje se prave u interpretaciji lirskih pjesama. On je ukazao da živimo u epskoj kulturi koja je patrijarhalna i kojoj je „zazor pričati o osjećanjima“.

„U nastavi književnosti na ovim prostorima ne dozvoljavamo djeci da ispoljavaju vlastita osjećanja, manipulirajući pozitivističkom pričom da profesor jedini zna pravo tumačenje teksta, a učenici to treba da nauče. Nastava književnosti manipuliše dječjom slobodom, pretvaramo ih u klimoglavce, nema kritičkog mišljenja. U razvijenim evropskim zemljama su s tim završili davno“, naglasio je on, i dodao da je nastava književnosti temeljna humanistička nauka koja ima veliki uticaj na formiranje dječje ličnosti, jer profesori imaju mogućnost da direktno razgovaraju da „dušama tih mladih ljudi“.

Govoreći o lirskom identitetu, Ibrahimović je kazao da se do njega može doći samo razgovorom o poeziji,

umjetničkom djelu, u kojem učenici mogu slobodno da pričaju o svojim osjećanjima i svojem doživljaju poezije, i profesori treba da ih podstiču na to.

Savjetnice – nadzornice za crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost u Zavodu za školstvo mr **Irena Ivanović** i mr **Anka Vučinić-Gujić** ukazale su na primjenljivost i značaj ove publikacije u inoviranju nastave književnosti.

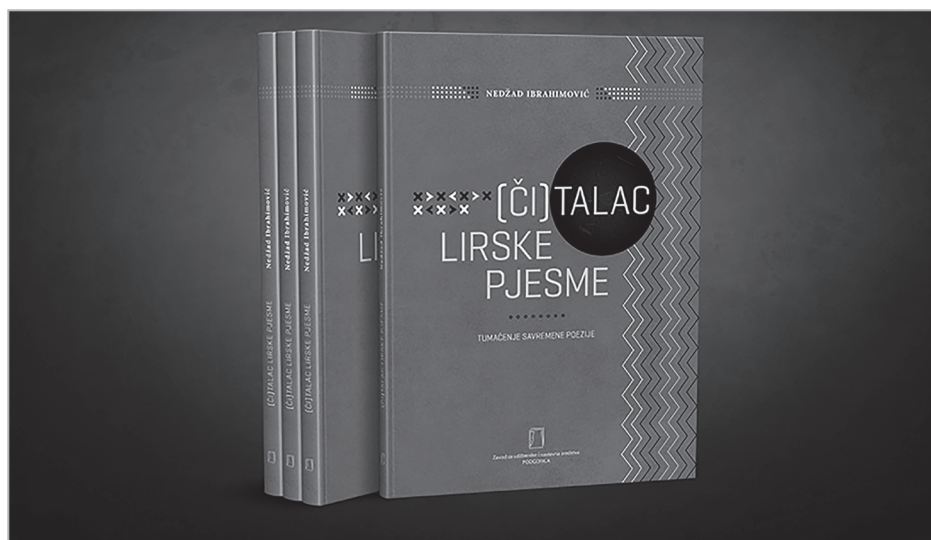
Promociji je prisustvovao velik broj profesora crnogorskog – srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti, direktori i predstavnici institucija obrazovanja, profesori Univerziteta Crne Gore i savjetnici Zavoda za školstvo.

Na kraju prezentacije uslijedila je veoma zanimljiva diskusija u okviru koje je, pored ostalog, ukazano da je ova knjiga dragocjena pomoć praktičarima u nastavi kako bi kroz podsticanje misaonih procesa učenika i njihove emotivnosti ostvarili važne ciljeve književnosti u srednjoj školi, kao što su razvijanje kritičkog mišljenja i sticanje sposobnosti estetskog, etičkog i saznavnog vrednovanja književnog djela i, ono što je posebno bitno, upoređivanje vlastitog iskustva i književnosti.

Lj. V.

FOTO: Zavod za školstvo

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Podgorica predstavio knjige Adama Zagajevskog na Jesenjem sajmu u Nikšiću

VAŽNA EDICIJA U REGIONALNIM OKVIRIMA

- **„Stvarni život“** predstavlja izbor iz kompletnog pjesničkog opusa Zagajevskog, dok **„Pjesnik razgovara sa filozofom“** čini izbor iz njegovog esejističkog opusa

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Podgorica organizovao je promociju knjiga Adama Zagajevskog „Stvarni život“ (izbor iz poezije) i „Pjesnik razgovara sa filozofom“ (izbor iz esejistike) u okviru II Jesenjeg sajma knjiga „Anderva book“. O knjigama, koje su objavljene u okviru Zavodove biblioteke „Mostovi“, razgovarala je sa dr **Nedžadom Ibrahimovićem** urednica izdanja **Nađa Durković**.

Esaj je u cjelini prevela **Biserka Rajčić**, prevoditeljka sa slovenskih jezika, sa češkog prije svega. U izboru iz kompletnog pjesničkog opusa A. Zagajevskog korišćeni su i prevodi **Petra Vujičića**.

„Stvarni život“ predstavlja izbor iz kompletnog pjesničkog opusa Zagajevskog, dok „Pjesnik razgovara sa filozofom“ čini izbor iz njegovog esejističkog opusa.

Durkovićeva je kazala da je Adam Zagajevski bio ozbiljan kandidat za Nobelovu nagradu u nekoliko navrata, te da se bio i približio toj nagradi kada ga je iznenadna smrt sprečila da je dobije.

Ona je podsjetila da je Zagajevski rođen u Lavovu u Ukrajini i da je poslije Drugog svjetskog rata prešao u Slesku oblast u Poljskoj.

„On pripada novom talasu u poeziji i velikoj književnosti poljskoj. Zagajevski je prilično kritičan. U jednom eseju govori kakvi su pjesnici

esejisti i kaže da je vatreni esejista“, navela je urednica ovih knjiga.

Prema ocjeni Ibrahimovića, radi se o izuzetnom izboru poezije Zagajevskog i vrijednoj esejistici.

Vrhunska poezija

„Ovo je važna edicija u regionalnim okvirima. Zagajevski je duboko ozbiljan pjesnik koga čitate sa lakoćom. On piše lako o onim stvarima o kojima se očekuje da pjesnici pišu. O svakodnevnom osjećanju da život prolazi, o osjećanju ljudske slobode, o odnosima među ljudima, među prijateljima, između muškarca i žene i sl. To su vrlo ozbiljne teme o kojima on piše na tako opuštajući način da se može osjetiti kako između njegovih stihova prolazi vazduh. To je vrhunska poezija“, smatra Ibrahimović.

Prema njegovim riječima, Zagajevski nije pjesnik koga je lako predstaviti, jer je vrlo ozbiljan pjesnik. „S druge strane u razumijevanju je jasan, njegovi stihovi su referencijalni. On kao da piše novinski tekst i naslove u novinama, bez metafore, epiteja, bez jezičkih figura“, objašnjava Ibrahimović.

On je govorio i o koincidenciji koja se dešava u vezi sa Zagajevskim, koji je opisao ulicu svog djetinjstva koja se zove isto kao i

ulica djetinjstva Ibrahimovića. Naredno podudaranje je u tezi da stalno moramo voditi unutrašnje dijaloge, a Zagajevski ima pjesmu u kojoj vodi unutrašnji dijalog kada je imao 12 godina, 15, pa 18 godina.

Najteže je pisati jednostavno

Nedžad Ibrahimović i Nađa Durković su čitali

pjesme Zagajevskog i pokrenuli temu kazivanja poezije. Ibrahimović je, uz ostalo, ukazao da postoji jedan loš običaj kada se čita poezija, a to je da je prati muzika u pozadini. „To je apsolutno nepotrebno, jer poeziji ne treba ta poštapalica“, poručio je on.

Posebna tema je kako pjesnici čitaju svoju poeziju, a to je tema o kojoj Zagajevski govori u svom eseju

„Ogledalo laže“. On kaže da se pjesnici prepoznaju po svom glasu, ali da to nije glas u verbalnom, akustičnom smislu, nego je to neka vrsta duhovne frekvencije koju samo taj pjesnik svojim pjesničkim glasom proizvodi u svijetu pjesnika. Ona nastavlja taj esej navodeći kako pjesnik ne zna ništa o svom glasu i kako ga ne čuje, ali zato vidi glasove drugih pjesnika, kao što drugi pjesnici prepoznaju

njegov glas. I to je vrsta prokletstva, kako kaže u eseju.

Ibrahimović ocjenjuje da su ovi eseji pitki i čitki, jako jednostavni, ali i da je najteže doći do te vrste jednostavnosti.

„Zagajevski govori da mi nikada ne vidimo svoje lice, ono postoji za druge ljude, kao i naš glas. Pjesnici samo tragaju za ljubavlju, ni za čim drugim“, zaključio je Ibrahimović.

O. Đ.

U galeriji „Risto Stijović“ promovisana publikacija „Rimski grad Dokleja“

REZULTAT RADA TIMA IZUZETNIH STRUČNJAKA

▪ Publikacija je prvo izdanje biblioteke *Eppur Patrimonium*, nove edicije Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva, kojom će ova kuća nastojati zainteresovati učenike za kulturno nasljeđe Crne Gore

U okviru festivala Dani nauke i inovacija, u podgoričkoj galeriji „Risto Stijović“ promovisana je publikacija „Rimski grad Dokleja“. Riječ je o izdanju namijenjenom starijim osnovcima i srednjoškolicima, koje su priredili saradnici Istorijskog instituta Univerziteta Crne Gore i Istituto di scienze del patrimonio culturale CNR u saradnji sa Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica i Glavnim gradom.

Publikacija je, inače, prvo izdanje biblioteke *Eppur Patrimonium*, nove edicije Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva, kojom će ova kuća nastojati zainteresovati učenike za kulturno nasljeđe Crne Gore, ukazati im na njegov značaj i pomoći da razviju osjećaj za proučavanje kulturne baštine i brigu o njoj.

Na promociji su govorile ministarka nauke i tehnološkog razvoja prof. dr **Biljana Šćepanović**, ambasadorica Republike Italije Nj. E. **Andreina Marsela**, v. d. direktorice Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva **Aleksandra Hajduković**, dr **Lucija Alberti** iz rimskog instituta Istituto di scienze del patrimonio culturale CNR, dok je moderatorica bila dr **Tatjana Koprivica** iz Istorijskog instituta UCG.

Važan dio istorije Crne Gore

Ministarka Šćepanović istakla je kako je počastvovana što se jedna ovako važna knjiga promovira upravo u okviru Dana nauke i inovacija.

„Posebno sam zadovoljna što je jedna publikacija za djecu, za naše najmlađe

čitaoce, izašla kao jedan od rezultata ovog projekta. Radi se o projektu od velike važnosti, pa smo i mi iz Ministarstva, odnosno Univerziteta Crne Gore, ponosni što je to jedini takav projekat iz oblasti humanističkih nauka koji je realizovan s velikim uspjehom. Zahvaljujem Zavodu za udžbenike što je omogućio da knjiga izađe, a biće prilike da se upoznamo i sa ostalim rezultatima ovog projekta u vidu aplikacija za virtuelne ture i tome slično“, naglasila je ona.

Ambasadorka Marsela kazala je da je značaj ovog projekta, između ostalog, i u tome što, zahvaljujući jeziku kojim je knjiga napisana, mladi dobijaju priliku da saznaju mnogo o jednom važnom dijelu istorije Crne Gore.

„Upravo ovaj projekat pokazuje veliku važnost koju ima saradnja crnogorskog Ministarstva nauke i italijanskog Ministarstva inostranih poslova i međunarodne saradnje. Nedavno je, kao potvrda tih odnosa, potpisan drugi dio sporazuma koji će stupiti na snagu 2023. godine. Ova knjiga je samo dokaz da je uspješno postavljen temelj buduće saradnje“, istakla je ona.

Djelo za sadašnje i buduće proučavaoce Duklje

U ime Zavoda kao izdavača govorila je v. d. direktorice Aleksandra Hajduković, koja je ukazala da ova ustanova, kad god je u prilici, objavljuje knjige iz oblasti vanudžbeničke literature „kojima želimo dati doprinos promociji i osvjetljavanju

važnih tema iz nauke, kulture i umjetnosti“.

„Knjiga koju predstavljamo po mnogo čemu je izuzetna. Na njoj je radio tim uglednih stručnjaka, stvorivši djelo koje će biti korišćeno ne samo sadašnjim, nego i budućim proučavaocima Duklje, a naravno i učenicima koji u okviru redovne nastave izučavaju ovaj lokalitet, koji je po mnogo čemu jedan od najznačajnijih u istoriji ovog dijela Balkana“, navela je ona.

Prisutnima se obratila i Lucija Alberti iz Istituto di scienze del patrimonio culturale.

„Mi u CNR smo arheolozi i radimo tako što počinjemo da primjenjujemo nove tehnologije na arheološkim nalazištima, što je bio slučaj

i kod ovog projekta“, kazala je ona, dodajući: „Naš tim čine razni eksperti i svi oni željeli su da iskoriste svoje znanje kod istraživanja Duklje.“

Autorski tim publikacije „Rimski grad Dokleja“ sastavljen je od istoričara, arheologa, istoričara umjetnosti, fizičara i arhitekata, a čine ga: **Tatjana Koprivica, Lucija Alberti, Olga Pelcer-Vujačić, Karla Sfameni, Marilena Kocolino, Bruna di Palma, Franciska Koloci, Slavko Burzanović, Paskvale Meroia, Maja Gori, Ivan Laković**. Ilustracije je uradio **Dejan Batricević**, knjigu su grafički oblikovali **Dejan Batricević** i **Suzana Pajović**, dok su recenzenti prof. dr **Ilija Lalošević** i dr **Dejan Gazivoda**.

N. N.

U beranskoj Gimnaziji „Panto Mališić“ promovisana zbirka poezije prof. Ljerke Petković

POETSKI ČAS U ŠKOLSKOM AMFITEATRU

U beranskoj Gimnaziji „Panto Mališić“ promovisana je nova zbirka poezije profesorice ove škole **Ljerke Petković**, pod nazivom „S vrha pogled“. Inicijator i organizator promocije bio je Učenički parlament, uz podršku nekoliko profesora.

„Zamišljeno kao jedan poetski čas, ovo predstavljanje autorke i njenih stihova okupilo je veliki broj učenika i profesora, koji su u prijatnoj atmosferi školskog amfiteatra mogli da se upoznaju s najvažnijim detaljima vezanim za nastanak i sadržaj knjige iz razgovora koji je sa

pjesnikinjom vodio profesor **Marko Radojević**, ali i iz recenzije koju je napisala dr **Milanka Babić**, a koju je pročitao učenik **Aleksa Janičić**. Nadahnuto kazivanje stihova povjerenje je učenicima **Nikolini Delević, Katarini Jovančević, Juliji Ralević, Đorđu Račiću** i **Ivani Petroviću**, uz muzičku pratnju na gitaru **Magdalene Trifunović**. Na kraju, prisutnima je data mogućnost da postavljajući različita pitanja zadovolje svoju čitalačku radoznalost i zaokruže cijeli događaj u jedno prijatno poetsko iskustvo“, ističe se u saopštenju Gimnazije.

Promociji su kao gosti prisustvovali članovi Učeničkog parlamenta Srednje stručne škole „Vukadin Vukadinović“, zajedno sa profesoricom **Milicom Delević**.

„Na kraju želimo da istaknemo činjenicu da su u ovom prilikom, u vremenu kada se mladi ljudi sve više okreću nekim drugim medijima, učenički gimnazije pokazali istinsku zainteresovanost za književna i kulturna dešavanja i iskoristili mogućnost da i sami budu učesnici jednog od njih“, dodaje se u saopštenju.

N. N.

Premijerom predstave „Pod oba Sunca“ počela nova sezona u „Zetskom domu“

DRUGO LICE MEDITERANA

▪ **Liješević navodi i da je težak zadatak uroniti u svijet Spahićevih junaka, u ćutanje koje ih skoro tri decenije guta, u potiskivanje i guranje pod tepih koje razjeda svijest i pretvara se u mržnju**

Predstava „Pod oba Sunca“, prema romanu crnogorskog književnika **Ognjena Spahića**, u dramatisaciji **Stele Mišković** i režiji **Borisa Liješevića**, premijerno je izvedena u Kraljevskom pozorištu „Zetski dom“ na Cetinju.

Uloge u komadu kojim je otvorena nova pozorišna sezona u „Zetskom domu“ povjerene su **Srđanu Grahovcu, Varji Đukiću, Mariji Maši Labudović, Vuletu Markoviću, Jelici Vukčević, Goranu Vujoviću** i **Jeleni Laban**, saopšteno je iz „Zetskog doma“. Reditelj **Liješević** ističe da ova priča dolazi „iz kolektivnog (o)sjećanja generacija kojima je jedan stari svijet nestajao pred očima, te da slike raspada nosimo do groba kao kolektivnu traumu koja je, neprerađena, postala biografija prostora, vremena i svih nas u njemu“.

„Po ruševinama starog svijeta već hodaju novi ljudi sa novim frizurama, ishranom, stavovima, navikama, muzikom, srećni, bezbrižni i nedodirljivi. Brinu ih samo prazne biografije. Ne znaju da su rođeni na ruševinama i da tlo kojim gaze nije mekano,

podatno i prijemljivo, već da je to teška zemlja natopljena krvlju, krivicom, zločinom, grijehom, ćutanjem, traumom, bijesom. U jednoj pijanoj noći na svjetioniku, tokom vikenda koji je trebalo da bude najljepši u životu i da donele raspada nosimo do groba kao kolektivnu traumu koja je, neprerađena, postala biografija prostora, vremena i svih nas u njemu“.

Liješević navodi i da je težak zadatak uroniti u svijet Spahićevih junaka, u ćutanje koje ih skoro tri decenije guta, u potiskivanje i guranje

pod tepih koje razjeda svijest i pretvara se u mržnju.

„U takvom prostoru bore se dva sunca, dva svijeta, dva vremena, ustrojstva. Zajednička im je neplodnost i krik za djetetom, za produženjem vrste, za trajanjem. Krik za životom“, naglašava on.

Scenografiju potpisuje **Janja Valjarević**, kostimografiju **Lina Leković**, muziku **Nina Perović**. Asistentkinja režije je **Nina Martinović**, a kostimografkinje **Mia Đurović**.

Roman „Pod oba Sunca“ crnogorski književnik Ognjen Spahić stvarao je po pozivu Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“, a objavljen je 2020. godine.

Izvor: CDM

GLEDANJEM U ZVIJEZDE ZATVORENI „DANI NAUKE I INOVACIJA 2022“

■ **Posjetioci festivala imali su priliku da se bolje i bliže upoznaju sa sveprisutnošću nauke, koliko je zanimljiva i uvijek inspirativna, kao i sa činjenicom da i dalje postoji mnogo pitanja na koja nemamo odgovor**

Nakon četvorodnevno intenzivnog programskog sadržaja manifestacije „Dani nauke i inovacija 2022“, u Nikšiću je programom „Gledanje u zvijezde“ zatvoren centralni događaj Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja, koji je trajao od 29. septembra do 2. oktobra.

Deseto, jubilarno izdanje festivala pod sloganom „Maštaj, kreiraj, inspiriši“, poslije dvogodišnje pauze, ponudilo je preko 60 aktivnosti i sadržaja u 12 crnogorskih gradova. Ove brojke predstavljaju svojevrsan rekord

kada je u pitanju zastupljenost kako programa, tako i lokacija na kojima su sadržaji realizovali, saopštili su organizatori.

Posjetioci festivala imali su priliku da se bolje upoznaju sa sveprisutnošću nauke, time koliko je zanimljiva i uvijek inspirativna, kao i sa činjenicom da i dalje postoji mnogo pitanja na koja nemamo odgovor. Presentacija na temu mjerenja onoga što ne možemo da vidimo, izložbe Centra za promociju nauke, posjete osnovaca Akvarijumu Boka i lokalitetu Duklja, kviz znanja „Brejneri“,

koncert benda fizičara iz Crna – samo su neki od sadržaja koje je crnogorska publika imala priliku da vidi na festivalu.

Razvoj pametne specijalizacije

Radionice i časovi za učenje programiranja i programskih jezika organizovani su širom Crne Gore.

Koncept inovacija se ove godine prvi put pojavljuje kao dio manifestacije i odražava stremljenje Crne Gore ka razvoju pametne specijalizacije. Ovogodišnje izdanje

festivala u dijelu inovacija obilježila je konferencija na temu implementacije koncepta pametne specijalizacije u Crnoj Gori, dok su na sajmu projekata u oblastima pametne specijalizacije predstavljene inovativni projekti.

Na stručnim panelima, predstavnici donosilaca odluka, privrede, inovacionog ekosistema, akademskog svijeta i međunarodne zajednice raspravljali su o značaju inovacija za ekonomski razvoj Crne Gore, kao i o budućnosti inovacionog ekosistema u Crnoj Gori.

Otvorena vrata crnogorskih univerziteta

Festival je takođe obuhvatio i dane otvorenih vrata crnogorskih univerziteta, kao i prezentacije inovativnih rješenja iz oblasti blockchain tehnologija, vještačke inteligencije, senzorskih i dronskih tehnologija, a posjetioci su, kroz interaktivne radionice, naučili nešto više i o primjeni novih ICT trendova i značaju transfera tehnologija sa inostranim ekosistemima.

„Zajedno sa našim sjajnim prijateljima i partnerima, u četiri dana smo

najraznovrsnijim sadržajima promovisali nauku i važnost inovacija za cjelokupan društveni i ekonomski razvoj. Naročito zahvalnost dugujemo pokrovitelju Festivala – brenđu FIVEG, kao i svima koji su nam se pridružili u proslavi uloge koju nauka i tehnologija imaju u društvu, kroz okupljanje ljudi, stvaranje novih iskustava, radost novih otkrića i rasvjetljavanje ključnih pitanja koja oblikuju našu stvarnost i budućnost“, navodi se u saopštenju Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja.

O. Đ.

Potpisan novi Okvirni program za saradnju sa IAEA

PRIORITETI ZDRAVLJE LJUDI, VODA I ŽIVOTNA SREDINA

■ **Neophodno je fokusirati se na poboljšanje i usvajanje pravnog sistema, naročito u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, kao i na unapređenje ljudskih kapaciteta**

Tokom zasjedanja Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), Crna Gora je potpisala novi Okvirni program za saradnju za period 2022–2027. godina, saopšteno je iz Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja.

Dokument u potpisali čelnica resornog ministarstva prof. dr **Biljana Šćepanović** i zamjenik generalnog direktora za oblast tehničke saradnje IAEA **Hua Liu**.

Programom su definisane prioritete oblasti saradnje Crne Gore i IAEA za naredni srednjoročni period kao što su: zdravlje ljudi, vode i životna sredina, energetika i industrija, hrana i poljoprivreda i nuklearna i radijaciona sigurnost i bezbjednost.

Okvirni program za saradnju (CPF) predstavlja referentni okvir za tehničku saradnju između Crne Gore i IAEA za ugovoreni period, koji se nadovezuje na dostignuća prethodne tehničke saradnje

između Crne Gore i IAEA i uzima u obzir stečena iskustva, čime će doprinijeti nacionalnim razvojnim prioritetima i ciljevima, pri čemu nuklearne nauke i tehnologije mogu da obezbijede značajan, isplativ doprinos za društveno-ekonomski razvoj i imaju komparativnu prednost u odnosu na druge tehnologije.

Prepoznavanje potreba i planiranje saradnje

Kako se navodi u saopštenju, CPF je pripremljen nakon detaljnog proučavanja Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, Programa zaštite od radona s Akcionim planom za period 2019–2023. godine, Strategije za smanjenje rizika od katastrofa sa Dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje Strategije za period 2018–2023. godine, te ostalih relevantnih nacionalnih dokumenata. U cilju postizanja

postavljenih ciljeva koji su povezani sa SDG, neophodno je fokusirati se na poboljšanje i usvajanje pravnog sistema, naročito u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, kao i na unapređenje ljudskih kapaciteta.

Izradom CPF-a koordiniralo je Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Crne Gore, koje je nadležno za saradnju sa IAEA na nacionalnom nivou, u tijesnoj saradnji sa službenikom IAEA za upravljanje programom, zaduženim za Crnu Goru. Širok spektar aktera bio je uključen u prepoznavanje potreba i planiranje predložene saradnje u okviru CPF-a. To uključuje predstavnike Ministarstva zdravlja, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstva unutrašnjih poslova, Agencije za zaštitu životne

sredine, Kliničkog centra Crne Gore, Instituta za javno zdravlje i drugih relevantnih državnih organa. U procesu pripreme učestvovali su i muškarci i žene, kako bi se osiguralo da sva iskustva budu zastupljena, te da svi imaju jednaku korist od predložene saradnje, bez produbljivanja nejednakosti.

Dokument CPF i koncepti programa tehničke saradnje formulisani su istovremeno kako bi se međusobno dopunjavali. Važno je istaći da se period CPF-a 2022–2027. poklapa sa planiranim periodom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, kao osnova za unapređenje nacionalnih prioriteta i postizanje međunarodnih i evropskih ciljeva u predmetnim oblastima.

Najsavremenija oprema za KC i laboratorije

Potpisivanju Okvirnog programa za saradnju

prethodio je sastanak na visokom nivou sa zamjenikom generalnog direktora za oblast tehničke saradnje, na kome je ukazano na dobru dugogodišnju saradnju Crne Gore i Agencije u Beču, kroz koju je, pored ostalog, nabavljena najsavremenija oprema za potrebe Kliničkog centra Crne Gore, ali i za opremanje laboratorija naučnoistraživačkih institucija u Crnoj Gori, kakve su Institut za javno zdravlje, Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore, Geološki zavod, Specijalistička veterinarska laboratorija i druge. Takođe je razgovarano o mogućnostima saradnje u narednom periodu, te realizaciji dva krupna projekta od velikog značaja za Crnu Goru, za uvođenje PET/CT sistema u Crnoj Gori, kao i za vodna izvorišta u našoj zemlji.

Podsjetimo, Crna Gora je u saradnji sa IAEA od 2007. do danas imala 19

nacionalnih projekata ukupne vrijednosti od preko pet miliona eura.

Na sastanku sa zamjenikom generalnog direktora za oblast nuklearnih nauka i aplikacija **Najat Mokhtar**, ukazano je na potrebu daljeg intenziviranja saradnje u ovom segmentu, većeg učesća crnogorskih istraživačkih institucija u kolaborativnim i istraživačkim projektima, a sagledana je i mogućnost formiranja jednog kolaborativno-istraživačkog centra IAEA u Crnoj Gori. Posebna pažnja tokom sastanka posvećena je daljoj saradnji Crne Gore u okviru inicijativa IAEA, kakve su NUTEC – za zaštitu morskog ekosistema od plastičnog otpada nuklearnim metodama; ZODIAC – za prevenciju pandemije COVID-19 i budućih pandemija, te „Zraci nade“ koja je fokusirana na borbu protiv kancera.

O. Đ.

Ministarka Šćepanović na Generalnoj konferenciji Međunarodne agencije za atomsku energiju u Beču

PRODUŽITI I UNAPRIJEDITI SARADNJU

■ **Crna Gora je imala značajne koristi od saradnje sa IAEA, kroz sveobuhvatne i široke programe tehničke pomoći, uključujući oblasti nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, zdravlja ljudi i životinja, biotehnologije, vode, istraživanja i zaštite životne sredine Jadranskog mora**

Delegacija Crne Gore koju je predvodila ministarka nauke i tehnološkog razvoja prof. dr **Biljana Šćepanović**, učestvovala je na 66. redovnom zasjedanju Generalne konferencije Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), koje je održana u Beču. Generalna konferencija, na kojoj učestvuje više od 2.700 predstavnika država članica IAEA, predstavlja ključni forum na kome se donose odluke koje trasiiraju budući rad Agencije.

Ovogodišnje zasjedanje održava se u vrijeme rastućih geopolitičkih kriza koje se velikim dijelom tiču i pitanja

nuklearne bezbjednosti, sigurnosti i zaštitnih mjera. Kri tično stanje u NPP Zaporozjeje u Ukrajini bilo je u fokusu obraćanja **Rafaela Grosija**, generalnog direktora IAEA, kao i **Antonija Gutereša**, generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, koji su pozvali na hitno zaustavljanje rata i sprečavanje nuklearne katastrofe. Istu poruku poslala je i Crna Gora, dajući nedvosmisleni podršku teritorijalnom integritetu i suverenitetu Ukrajine. Crna Gora je podržala i inicijativu IAEA i generalnog direktora Grosija za uspostavljanje nuklearne zaštitne zone u najvećem

nuklearnom postrojenju u Evropi i oko njega.

Zajedničke aktivnosti u oblasti zdravlja ljudi

Prvog radnog dana, tokom plenarnog zasjedanja, zajedno sa šefovima delegacija zemalja članica IAEA, ministarka Šćepanović se obratila delegatima konferencije i ukazala na izuzetno važnu ulogu IAEA, kao objektivnog i nepristranog stručnog tijela, sa posebnim osvrtnom na dugogodišnju uspješnu saradnju Crne Gore i Agencije.

Ovo se posebno odnosi na zajedničke aktivnosti u

oblasti zdravlja ljudi u sklopu kojih je donirana vrijedna oprema Crnoj Gori za borbu protiv pandemije COVID-19, kao i izvršeno opremanje Kliničkog centra Crne Gore, te velikog broja laboratorija crnogorskih institucija u oblasti biotehnologije, zaštite životne sredine i veterinarske medicine.

„Crna Gora je imala značajne koristi od saradnje sa IAEA, kroz sveobuhvatne i široke programe tehničke pomoći, uključujući oblasti nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, zdravlja ljudi i životinja, biotehnologije, vode, istraživanja i zaštite životne

sredine Jadranskog mora. Ponosna sam što ćemo ove sedmice produžiti i unaprijediti našu saradnju potpisivanjem novog državnog okvirnog programa za saradnju između Crne Gore i IAEA, za period 2022–2027“, kazala je ministarka Šćepanović.

Učešće na brojnim stručnim skupovima

U cilju sagledavanja mogućnosti za dalje produbljivanje saradnje sa Programom IAEA za borbu protiv kancera (PACT), ministarka Šćepanović je imala i sastanak sa **Lizom Stivens**, šeficom Kancelarije

PACT-a, na kome je razgovarano i o novoj Inicijativi IAEA „Zraci nade – The Rays of Hope“. Na marginama zasjedanja, delegacija je imala i niz susreta i učestvovala na više prapratnih stručnih događaja.

U nastavku zasjedanja održani su sastanci na visokom nivou sa zamjenicima generalnog direktora IAEA za oblast tehničke saradnje, kao i nuklearnih nauka i aplikacija. Delegacija Crne Gore je, takođe, učestvovala na stručnom forumu IAEA posvećenom borbi protiv kancera, saopšteno je iz kabineta Šćepanovićeve.

O. Đ.

LIST CRNOGORSKIH PROSVJETNIH, KULTURNIH I NAUČNIH RADNIKA

IZDAVAČ: ZAVOD ZA UDŽBENIKE I NASTAVNA SREDSTVA – PODGORICA

UREĐUJE REDAKCIJSKI KOLEGIJUM: Ljiljana Vukoslavović, Olga Đuričković i Nikola Nikolić

Veb-sajt: www.zuns.me/prosvjetnirad • <https://www.facebook.com/prosvjetnirad>

UREDNIŠTVO: Ulica Balšića br. 4

Telefon: 020/231-254

E-mail: prosvjetnirad@t-com.me

Rukopisi se ne vraćaju